

Ajánló

A katalogizálás reformjai

2011. okt. 31-én a *Kongresszusi Könyvtár* nagy jelentőségű bejelentést tett. Befejeződött az **RDA** (Resource Description and Access, az új, szemantikus és FRBR-modell-alapú könyvtári leírási szabvány) első intenzív tesztperiódusa, melyet a Kongresszusi Könyvtár, az (amerikai) *Nemzeti Mezőgazdasági Könyvtár* és a *Nemzeti Orvostudományi Könyvtár* által megalakított munkacsoport végzett 26 partnerintézmény, számos könyvtáros, informatikai és szabványügyi szakember bevonásával. A teszt befejeződött, és az az egyöntetű vélemény alakult ki, hogy a MARC-nak a jelen szükségletekhez való igazítása sokkal nagyobb feladat lenne, mint az RDA ma még meglévő hiányosságainak a kifejtése. (*Király Péter* Katalist)

Az új könyvtári szabvány a katalogizáló társadalom számára jelentős szemléletbeli változásokat jelent, és bizonyos időre minden bizonnyal szükség van az alkalmazkodáshoz. Az **RDA**-dokumentum (Forrásleírás és hozzáférés) a nemzetközileg elfogadott koncepciókhoz, teoretikus keretekhez, bevált katalogizálási elvekhez és gyakorlathoz igazodik. Elméleti alapja az entitás-kapcsolatanalízissel készült **FRBR** (Functional Requirements for Bibliographic Records = A bibliográfiai tételek funkcionális követelményei) és a **FRAD** (Functional Requirements for Authority Data = A besorolási (autorizálási) adatok funkcionális követelményei) tanulmány, illetve modell. **Vass Johanna** „Az RDA (Resource Description and Access) kapcsolata a nemzetközi könyvtári modellekkel, és elemkészletekkel I.” cikkében elsőként az FRBR és az RDA kapcsolatát fejti ki bővebben. A TMT következő lapszámaiban a témát tovább boncolgatja.

Mátyás Melinda „Kéziratok, kódexek feldolgozása MARC formátumban” című tanulmányában a hazai modern kéziratafeldolgozási szabvány hiányában a külföldi szabványok közül egyet kiemelve bemutatja a kéziratok lehetséges leírását MARC formátumban, valamint kitekintést ad a jövőbeli esélyes új könyvtári szabványra (RDA) és arra, hogy ez jelenleg milyen lehetőségeket nyújt a kéziratok katalogizálására.

Félaautomatizált katalogizálás

A személyek, mindenekelőtt a szerzők egyedi azonosítása a könyvtári (és egyéb hasonló célú) rendszerek, szolgáltatások létrehozása során kardinális kérdés. A könyvtári világban már ismert és elterjedt **VIAF** (The Virtual International Authority File = Virtuális Besorolási Állomány) mellett létezik egy nemzetközi szabványos megoldás: a nemzetközi szabványos névazonosító (ISO 27729:2012 Information and documentation – International standard name identifier (ISNI)). Egy országos könyvtári rendszer (illetve szolgáltatás) fejlesztésekor kézenfekvően felmerül egy ilyen nemzetközi azonosító bevezetése, ami magában foglalja egy nemzeti ügynökség felállítását. **Dancs Szabolcs** „Bemutatkozik az ISNI, a nemzetközi szabványos névazonosító” című cikkében bemutatja a besorolási és bibliográfiai rekordok létrehozásának hagyományos és félautomatizált útját.

Fonyó Istváné

Az RDA kapcsolata a nemzetközi könyvtári modellekkel, és elemkészletekkel I.

A Resource Description and Access (RDA) új nemzetközi leírási szabvány fejlesztése három területen is kapcsolódik az utóbbi évek jelentősebb könyvtári, technológiai, illetve szabványosítási törekvéseihez: az RDA részletes szabályrendszert dolgozott ki az FRBR-modellek alapján; a szemantikus web szabványainak és technikáinak térnyerése az évek során szintén jelentős befolyással volt magának a szabvány elemeinek fejlődésére; végezetül pedig, az RDA fogalmi és koncepcionális fejlődése katalizálta a MARC21 adatelemkészletében bekövetkezett fejlesztéseket. Jelen dolgozat egy három részes sorozat első tagja: az elsőben az FRBR-, illetve FRAD-modellek és az RDA kapcsolatát fejtjük ki bővebben, a következő írás az RDA szótárai és a szemantikus web kapcsolatáról fog szólni, míg harmadikként az RDA-nak a MARC21-re gyakorolt hatását vesszük számba.

Tárgyszavak: bibliográfia; katalogizálás; szabályzat

A tanulmány alapját képező előadás *Resource Description and Access (RDA), eszköz a könyvtárak jövőbeli információközvetítő feladatainak ellátásához* címmel, 2015-ben az *ELTE Könyvtár- és Információtudományi Intézete*, valamint *Könyvtár-tudományi Doktori Programja* szervezésében a *Magyar Tudomány Ünnepe* rendezvénysorozat keretében *Valóságos könyvtár – könyvtári valóság II.* (2015. november 23-24.) címmel tartott konferencián hangzott el. Az előadások szerkesztett anyagából álló kötet hamarosan megjelenik, azonban a terjedelmi korlátok miatt az egyes megállapítások csak összefoglaló jelleggel kerülhettek megemlítésre a nyomtatott változat számára leadott változatban. A Tudományos és Műszaki Tájékoztatás biztosította a megtisztelő lehetőséget az egyes részművek bővebb kifejtésére.

Az akkori előadás fő gondolata az volt, hogy az RDA fejlesztése és megjelenése három irányban hatott: részletes szabályrendszert dolgozott ki az FRBR-modell alapján; a szemantikus web szabványainak és technikáinak térnyerése az évek során szintén jelentős befolyással volt a szabvány elemeinek fejlődésére; végezetül pedig, az RDA fogalmi és koncepcionális fejlődése katalizálta a MARC21 adatelemkészletében bekövetkezett fejlesztéseket.

Elsőként az FRBR és az RDA kapcsolatát fejtjük ki bővebben, a következő írás az RDA és a szemantikus web kapcsolatáról fog szólni, míg harmadikként az RDA-nak a MARC21-re gyakorolt hatását vesszük számba.

tikus web kapcsolatáról fog szólni, míg harmadikként az RDA-nak a MARC21-re gyakorolt hatását vesszük számba.

Az FRBR-modell az 1998-as közzététele óta eltelt időben jelentős hatással volt mind a könyvtári szolgáltatások fejlődésére, mind a nemzetközi szakirodalomra. Önálló tanulmányt igényelne az azóta született publikációk összefoglaló áttekintése. Annyit azonban talán itt is megállapíthatunk, hogy mind a gyakorlati, mind az elméleti kérdéseket illetően az FRBR hatása igen szerteágazó, és ezek közül a jelentősebbekre említünk néhány példát. 2001-ben *Patrick le Boeuf* foglalta össze az FRBR addigi recepcióját és hatásait *FRBR and Further* c. tanulmányában¹. A modell számtalan kérdést és felvetést indukált a különböző szakmai fórumokon, az FRBR módosítása, átdolgozása azonban máig nem következett el. Emellett a különböző könyvtári rendszerek fejlesztői kísérleteket tettek a könyvtári adatbázisokban, katalógusokban található rekordállomány, illetve az OPAC-ok „frbrizálására”, és mind az alkalmazott algoritmusokról, mind a tapasztalatokról számtalan publikáció született. Az FRBR-modell közzététele követő első évtized ilyen irányú tapasztalatait összegzi például *Timothy J. Dickey FRBRization of a Library Catalog* című áttekintésében.² Az FRBR gyakorlatba ültetésekor szinte minden esetben felmerültek olyan kérdések, amelyek vagy a modell túl általános voltára, vagy a katalógusok meglévő elem-

készletének elégtelenségére hívták fel a figyelmet. Mindezek a kísérletek magukkal hozták a meglévő rekordok adatkészletének elemzését. Szintén a teljesség igénye nélkül emelünk ki egyet az ezzel foglalkozó írások közül: *Martha Yee* vizsgálta a „work” és „expression” szintek azonosításának lehetőségét „*FRBRization: A Method for Turning Online Public Finding Lists into Online Public Catalogs*” c. elemzésében.³

A magyar nyelvű szakirodalomban szintén több szerző foglalkozott – behatóbban vagy érintőlegesen – mind az FR-szabványcsaláddal, mind általánosabban az adatmodellek kérdésével; itt a legalapvetőbbekre – Berke Barnabásné, Dudás Anikó, Ungváry Rudolf tanulmányaira⁴ – hívnánk fel a figyelmet.

Szorosabban kapcsolódnak témánkhoz azok a vizsgálódások, amelyek a különböző elméleti modellek és elemkészletek kapcsolatát vizsgálták. A nemzetközi szakirodalom korábban feltérképezte az FRBR és *Barbara Tillett* taxonómiájának kapcsolatát⁵; illetve a MARC21 és az FRBR kapcsolatrendszerét⁶, valamint az RDA az FRBR és FRAD modellek közötti összefüggéseket⁷. (Jelen tanulmány leginkább ez utóbbi forrás nyomdokain halad, de részben a közzététel óta eltelt idő és az RDA szövegében bekövetkezett fejlődés teszi indokolttá az újabb elemzést, részben pedig az, hogy a hazai szakirodalomban először kerül sor ilyen jellegű összefoglalásra.)

Szót kell még ejteni a szemantikus web szabványainak és technológiáinak megjelenésével azok FRBR-re gyakorolt hatásáról. Mivel ezzel a témával a sorozat következő írásában szeretnénk részletesebben foglalkozni, itt éppen csak jelezzük a fejlődés újabb irányait, *Gordon Dunsire: Representing the FR Family in the Semantic Web*⁸, illetve *Lynne C. Horvath FRBR and Linked Data: Connecting FRBR and Linked Data*⁹ c. írásait ajánlva. Az FRBR fogalmi és strukturális elemzése pedig már magukkal hozták újabb modellek megjelenését is, mint például az FRBROO.¹⁰

Módszertan

Mivel az FRBR-modell szövege elérhető hivatalos magyar fordításban, ezért az idézetek során, illetve az elemkészletek felsorolásánál a magyar szöveget használtuk. Az összehasonlítás illetve elemzés céljára azonban természetesen használni kellett az eredeti angol szöveget, hogy a másik két doku-

mentumban szereplő kifejezéseket könnyebben lehessen a szövegen belül azonosítani. Az FRBR magyar fordításában az „attributes” helyett a találó „ismérvek” kifejezés szerepel. A jelen tanulmány szövegében azonban elsősorban a magyar nyelvi környezetben is elfogadott „attribútumok” kifejezést használtuk, hogy az azonos témáról szólva az FRBR „attribútumai, és a FRAD ill. RDA kapcsán emlegetett „attributes” egymásra vonatkozása minél egyértelműbben követhető legyen.

Az attribútumok esetében az összevetés alapjául szolgáló FRBR-elemek is mint logikai (összefoglaló) egységek vannak megadva. „*A tanulmány számára kifejlesztett modell alapelemei – az entitások, ismérvek és kapcsolatok – azoknak az adatoknak a logikai elemzéséből származnak, amelyek jellegzetesen bibliográfiai rekordokban szerepelnek.*” „*Fontos megjegyezni, hogy a tanulmány számára kidolgozott modell nem fedi le a besorolási rekordokban általában kifejezett ismérvek és kapcsolatok teljes tartományát. A modell a besorolási rekordok középpontjában álló entitásokat írja le – személyek, testületek, fogalmak stb. –, és számba veszi az entitások közötti kapcsolatokat, valamint magában a bibliográfiai rekordban leírt entitásokat. A modell megállapítja az entitások ismérveit is, de csak olyan mértékben, amennyiben azok jellemzően szerepelnek a bibliográfiai rekordban.*”¹¹

Az FRBR főszövege tartalmazza az entitások, ismérvek, kapcsolatok logikai szintjének felsorolását, az „A Függelék” megadja az általánosságban használt kategóriáknak az ISBD (International Standard Bibliographic Descriptions = Nemzetközi Szabványos Bibliográfiai Leírás), GARE (Guidelines for Authority and Reference Entries = Útmutató a besorolási és utalótételekre), GSARE (Guidelines for Subject Authority and Reference Entries = Útmutató a tárgyi besorolási adatokra és utalótételekre) adatelemeivel való megfeleltetést, vagyis az azokban a rendszerekben szereplő leíró adatelemeikkel, amelyeket a mindennapi feldolgozó munkafolyamatok során számunkra ismerősen és megszokottan használunk. Ezen kívül „*a jegyzék minden egyes logikai ismérv alatt – ahol csak lehetséges – tartalmazza az UNIMARC megfelelő kódolt adatmezőt.*”¹² Az elemzés során a főszövegben felsorolt adatelemeikkel dolgoztunk.

Végezetül: az FRBR-ben a kapcsolatok táblázatokban szerepelnek. Ezeket a jelen tanulmány szövegének egységessége miatt felsorolásként adjuk meg, lemondva így néhány információ, pél-

dául a többszintűség, vagy az önálló és származtatott művek megkülönböztetésének, valamint a példaanyag stb. jelöléséről.

A FRAD és az RDA egyelőre hivatalos fordításban nem érhető el magyar nyelven. Ezekből a dokumentumokból lehetőség szerint következetesen az angol kifejezéseket idéztük. A szövegkörnyezetnél a mondanivalóba illeszkedően vagy az angol szövegkörnyezetet is idéztük, vagy pedig szögletes zárójelben, dőlt betűvel szedve egy magyar nyelvű tartalmi megfeleltetést adtunk meg.

Az RDA elemzése során az RDA Toolkitet használtuk a szöveg eléréséhez. Ez egy bonyolult felépítésű html dokumentum, amit a linkek keresztül hálózhatnak be és kötnek össze. Az RDA ráadásul megkülönböztet „core” és „enhanced” elemeket, ezeket az egyes fejezeteken belül egymás után írja le, de hogy melyik elem melyik kategóriába tartozik, az csak a fejezet szövegéből derül ki. Az RDA Toolkit egy önálló, „Tools” elnevezésű menüben – tehát nem az RDA főszövegéhez kapcsolódva – elérhetővé tesz egy-egy megfeleltetést különböző modellek elemkészlete és az RDA elemei között, amelyek itt betűrendben követik egymást az egyes entitásokhoz kapcsolódva. Ez a szerkezet bár jobban hasonlít az elméleti modellekhez, kevésbé enged tájékozódást az RDA szerkezetében és összefüggéseiben, ezért az attribútumok és kapcsolatok felsorolásához alapvetően a tartalomjegyzéket használtuk.

Mivel az egyes fejezetek nem teljesen az FRBR logikája szerint tárgyalják az entitásokat és az azokhoz kapcsolódó attribútumokat, illetve egészen más mind az attribútumok, mind a kapcsolatok részletezettsége, mint akár az FRBR-, akár a FRAD-modellben, azokat a fejezetszámokat is leírtuk az RDA egyes elemeivel együtt, ahol előfordultak, hogy megkönnyítsük az esetleges visszakeresésüket.

Áttekintés az FR szabvány családról

Az FRBR-modell 1998-as megjelenését követően az első teljes szövegváltozatot (draft) 2005 közepén, a második, visszajelzések alapján kiegészített változatot (second draft) 2007 áprilisában bocsátotta vitára az *IFLA Study Group on the Functional Requirements for Bibliographic Records*.¹³ A végző, teljes változat 2008 óta olvasható az IFLA honlapján.¹⁴ Időközben, 2006-ban elkészült az FRBR magyar fordítása is, mely szintén elérhető az IFLA

Vass J.: Az RDA kapcsolata a nemzetközi könyvtári ...

honlapján.¹⁵ (Amikor a következőkben az FRBR-ből vett kifejezést használunk, vagy a szövegre hivatkozunk, a magyar fordítást fogjuk alapul venni.)

Az FRBR-munkacsoport kezdettől fogva a felhasználók igényeinek vizsgálatát helyezte a középpontba, melyek azok az igények/műveletek, amelyek a bibliográfiai adatbázis használatát meghatározzák.

Itt kell megemlíteni, hogy az authority fájlok kezdetétől kívül estek az FRBR vizsgálódásain. Az IFLA önálló munkacsoportokat hozott létre ezen adattípusok vizsgálatára. 2005-ben kezdte meg működését a *Working Group on Functional Requirements and Numbering of Authority Records (FRANAR)*. Ez a munkacsoport tette közzé 2009-ben (a végleges változatot 2013-ban)¹⁶ a *Functional Requirements for Authority Data (FRAD)*¹⁷ elnevezésű dokumentumot, amely egyrészt ugyan az FRBR alapjain álló entitásokból indult ki, de számos olyan entitást is hozzáadott a modellhez, amely az FRBR-ben nem szerepelt; másrészt az FRBR-hez képest némileg eltérő felhasználói igényeket állított a középpontba.¹⁸ (A dokumentumnak magyar fordítása még nem érhető el.)

A harmadik munkacsoport, a *IFLA Working Group on the Functional Requirements for Subject Authority Records (FRSAR)* 2010-ben tette közzé azt a dokumentumot, amely lényegében a bibliográfiai leírásban megadható „tárgyi melléktételekkel” foglalkozik *Functional Requirements for Subject Authority Records (FRSAR)* címen.¹⁹ (A dokumentumnak magyar fordítása még nem érhető el.)

A legelső modellt, az FRBR-t követő másik két dokumentummal kiegészülve született meg az „FRBR-család”, vagy ahogy szintén terjedőben van, a „FRamily”.

Az FRBR rövid áttekintése

Az elsődleges cél a korai könyvtári katalógusok vagy a modern bibliográfiai eszköztárak építéskor mindig is az volt, hogy a felhasználókat hozzásegítsük a gyűjtemény hozzáférésehez, illetve a kapcsolódó anyagokhoz (related materials). Az angol-amerikai katalogizálási gyakorlat az első funkciót hagyományosan a fő- és melléktételekkel, a második funkciót a tárgyszórendszerekkel támogatja. A tudás gyarapodása, szélesedése, a kiadványok számának és fajtáinak burjánzása magával hozta

a bibliográfiai rendszerek fejlődésének szükségét is. Már a korai elméletek az 50-es években, illetve az 1961-es párizsi alapelvek is számolnak a műszellemi szintjének és a materiális kifejeződésnek a kettősségével, noha a szabályozásban végül is jó ideig nem oldották meg a kérdést. A 80-as években több tanulmány foglalkozott a bibliográfiai kapcsolatok feltérképezésével,²⁰ természetével (mű és kifejeződése; különböző kiadások; különböző hordozókon való kiadások; előbb-utóbb, részegész; több alkotó; alkotói minőségek stb.). Nem a bibliográfiai rekord természetében keresendők ezek a jellemzők, inkább a fogalmi rendszerben, illetve a struktúrában. Az FRBR éppen azokat az entitásokat azonosította, amelyek a könyvtárhasználókat érdeklik, valamint azokat a kapcsolattípusokat, amelyek az entitások között létrejönnek, illetve a különböző használói szokásokat, amelyek a bibliográfiai rekordok közötti keresésre jellemzők:

- megtalálni azt a művet, amely megfelel keresési szándékunknak,
- azonosítani (annak megerősítése, eldöntése, hogy a talált mű valóban a keresett mű),
- kiválasztani (egy esetleges nagyobb találati halmazból),
- megszerezni, elérni a kiválasztott művet.

Mint ismeretes, az FRBR az általa azonosított, összesen tíz entitást három nagyobb csoportba sorolja:

- Az entitások 1. csoportja: mű, kifejezési forma, megjelenési forma, példány.
- Az entitások 2. csoportja: személy, testület.
- Az entitások 3. csoportja: fogalom, tárgy, esemény, hely.

Az 1. csoportba tartozó entitások képviselik „a szellemi vagy művészi törekvés eredményeként létrejött produktumokat”²¹, melyeknek – a felhasználói szempontok alapján – négy szintjét lehet megkülönböztetni. A „mű” egy önálló szellemi vagy művészeti alkotás; a „kifejezési forma” a mű egy intellektuális vagy művészi kifejeződési formája, ideértve az eltérő kiadásokat, fordításokat, előadásokat, adaptációkat stb.; a „megjelenési forma” egy bizonyos fizikai megtestesülése az adott mű adott kifejezési formájának; a „példány” pedig a megjelenési forma egy adott példája.

A 2. csoportba tartozó entitások az első csoportba sorolt alkotások szellemi vagy művészi tartalmáért, fizikai megvalósításáért, terjesztéséért vagy megőrzéséért felelnek.²²

A 3. csoportba azoknak az entitásoknak a további halmaza sorolódik, amelyek az első csoportba tartozó alkotások tárgyául szolgálhatnak.

Az FRBR-modellben azonosított kapcsolattípusok a következők: „equivalence”, „derivative”, „descriptive”, „whole/part”, „accompanying”, „sequential”, „shared characteristic”.²³

Az első csoport entitásai között a következő kapcsolatok jöhetnek létre: „megvalósulása”, „megtestesülése”, „szemléltetése”. *„Meg kell jegyezni, hogy ezek a kapcsolatok logikailag folyamatos láncként működnek. Vagyis, hogy a kapcsolat a műtől a kifejezési formához átvezet a kifejezési formától a megjelenési formához való kapcsolathoz, és azután mindkét kapcsolat átvezet a megjelenési formától a példányhoz való kapcsolathoz. Így, ha a kifejezési forma és az azt megtestesítő megjelenési forma között kapcsolatot hozunk létre, a megjelenési forma logikusan kapcsolódik a műhöz, amely a kifejezési formában valósul meg, mivel a kifejezési formát összekapcsoltuk azzal a művel, amit az megvalósít.”*²⁴

A második csoport entitásai között „létrehozó”, „megvalósító”, „előállító”, „tulajdonos” található.

A „tárgya lehet” kapcsolattal mind a három csoportba tartozó entitások kapcsolódhatnak egy műhöz.

Ezen túl a modellben meghatározott kapcsolatok között vannak „egész és rész” típusú kapcsolatok, melyek megvalósulhatnak mind „mű” – „mű”, mind „kifejezési forma” – „kifejezési forma”, mind „megjelenési forma” – „megjelenési forma”, mind „példány” – „példány” között; valamint az első csoport különböző entitásai között is.

Az FRBR továbbá azonosítja az egyes entitások ismérveit (attribútumait). Ezek a jellemzők foglalják magukban mindazokat az információkat (bibliográfiai adatokat), amelyeket a napi katalogizálási, bibliografizálási gyakorlat során rendszeresen rögzítünk a leírt dokumentummal kapcsolatban. Ilyenek például – a különböző dokumentumtípusokra jellemző adattípusokból válogatva – a következő adatok: cím; keletkezési idő; típus; műfaj; számozási adatok, méretarány (térképé); kotta típusa stb.

Az egyes attribútumokat a dokumentum aszerint csoportosítva sorolja fel, hogy a művészi alkotás mely szintjéhez – mű, kifejezési forma, megjelené-

si forma, példány – rendelhető hozzá, illetve mely szint azonosítását segítik elő.

Entitások az FRBR-, FRAD-modellekben, valamint az RDA-ban

FRBR

- Az entitások 1. csoportja: mű, kifejezési forma, megjelenési forma, példány.
- Az entitások 2. csoportja: személy, testület.
- Az entitások 3. csoportja: fogalom, tárgy, esemény, hely.

Entitások a FRAD-modellben:

Person
Family
Corporate Body
Work
Expression
Manifestation
Item

Concept
Object
Event
Place
Name
Identifier
Controlled Access Point
Rules
Agency

RDA entitások

Person
Family
Corporate Body
Work
Expression
Manifestation
Item
Concept
Object
Event
Place

FRBR	FRAD	RDA (a szöveg szerkezetének sorrendjében)
Work	Person	Manifestation
Expression	Family	Item
Manifestation	Corporate Body	Work
Item	Work	Expression
Person	Expression	Person
Corporate Body	Manifestation	Family
Concept	Item	Corporate Body
Object	Concept	Concept
Event	Object	Object
Place	Event	Event
	Place	Place
	Name	
	Identifier	
	Controlled Access Point	
	Rules	
	Agency	

Attribútumok az FRBR-, FRAD-modellekben, valamint az RDA-ban

Az entitásokhoz tartozó attribútumok az FRBR-modellben

FRBR attribútumok

Mű

a mű címe
a mű típusa (jellege)

a mű keletkezésének ideje
egyéb megkülönböztető jellemző
a befejezés szándéka
a célközönség
a mű környezete, összefüggése
az előadás eszköze (zenemű esetében)
számozás (zenemű esetében)
hangnem (zenemű esetében)
koordináták (kartográfiai mű esetében)
napéjegyzetlenség (kartográfiai mű esetében)

Kifejezési forma

a kifejezési forma címe
a kifejezési forma műfaja (formája)
a kifejezési forma keletkezésének ideje
a kifejezési forma nyelve
egyéb megkülönböztető jellemző
a kifejezési forma bővíthetősége
a kifejezési forma változtathatósága
a kifejezési forma terjedelme
a tartalom összefoglalása
a kifejezési forma környezete, összefüggése
a kifejezési forma kritikai fogadtatása
a kifejezési forma használatának korlátai
számozási minta (folytatódó dokumentum esetében)
a kiadás várható rendszeressége (folytatódó dokumentum esetében)
a kiadvány várható megjelenési gyakorisága (folytatódó dokumentum esetében)
a kotta típusa (zenei jelölési rendszer esetében)
az előadás eszköze (zenei jelölési rendszer esetében vagy hangfelvételnél)
méretarány (kartográfiai kép vagy tárgy esetében)
vetület (kartográfiai kép vagy tárgy esetében)
ábrázolási technika (kartográfiai kép vagy tárgy esetében)
domborzatábrázolás (kartográfiai kép vagy tárgy esetében)
geodéziai, hálózati és függőleges (tengely) méret (kartográfiai kép vagy tárgy esetében)
felvételi technika (távérzékelésű kép esetében)
sajátos jellemző (távérzékelésű képesetében)
technika (grafikus vagy vetített kép esetében)

Megjelenési forma

a megjelenési forma címe
szerzőségi közlés
kiadásjelzés
a megjelenés/terjesztés helye
kiadó/terjesztő
a megjelenés/terjesztés dátuma
előállító/gyártó
sorozati közlés
a hordozó formája
a hordozó mérete többfelé
a fizikai hordozó
a felvétel módja
a hordozó terjedelme
a megjelenési forma azonosítója
a beszerzés forrása/hozzáférési felhatalmazás
a hozzáférés feltételei
a megjelenési forma használati korlátai
betűtípus (nyomtatott könyv esetében)
betűméret (nyomtatott könyv esetében)

lapszámozás (fólió) (kézzel nyomtatott könyv esetében)
ívjelzés (kolláció) (kézzel nyomtatott könyv esetében)
a kiadás státusa (folytatódó dokumentum esetében)
számozás (folytatódó dokumentum esetében)
lejátszási sebesség (hangfelvételek esetében)
barázdaszélesség (hangfelvételek esetében)
vágástípus (hangfelvételek esetében)
a szalag tagolása (hangfelvételek esetében)
a hang fajtája (hangfelvételek esetében)
speciális lejátszási karakterisztika (hangfelvételek esetében)
szín, színes (kép esetében)
kicsinyítési arány (mikroformátum esetében)
polaritás (mikroformátum vagy vizuális megjelenítés esetében)
generáció (mikroformátum vagy vizuális megjelenítés esetében)
prezentációs formátum (vizuális megjelenítés esetében)
működési követelmények (elektronikus információforrás esetében)
fájljellemezők (elektronikus információforrás esetében)
a hozzáférés módja (távoli hozzáférésű elektronikus információforrás esetében)
hozzáférési cím (távoli hozzáférésű elektronikus információforrás esetében)

Példány

példányazonosító
ujjlenyomat (fingerprint)
a példány eredete (provenienciája)
jelölések/ajánlások (dedikációk)
kiállítás történet
a példány állapota
kezelési történet
előírányzott kezelés
a példány hozzáférési korlátai

Személy

a személy neve
a személyre jellemző dátumok
a személy címei
a személyhez kötődő egyéb megnevezések

Testület

a testület neve
a testülethez kapcsolódó szám
a testülethez kapcsolt hely
a testülethez kapcsolt dátum
a testülethez kapcsolt egyéb megjelölés

Fogalom

a fogalom megnevezése

Tárgy

a tárgy megnevezése

Esemény

az esemény neve

Hely

a hely neve

Az entitásokhoz tartozó attribútumok a FRAD-modellben

(Az eredeti szöveg csillaggal jelzi azokat az attribútumokat, amelyek az FRBR-ben még nem szerepeltek, ezen a helyen ennek jelölését nem tartottuk szempontnak.)

Person

- Dates associated with the person
- Title of person
- Gender
- Place of birth
- Place of death
- Country
- Place of residence
- Affiliation
- Address
- Language of person
- Field of activity
- Profession/occupation
- Biography/history
- Other information associated with the person

Family

- Type of family
- Dates of family
  - Places associated with family
  - Language of family
  - Field of activity
  - History of family

Corporate Body

- Place associated with the corporate body
- Dates associated with the corporate body
- Language of the corporate body
- Address
- Field of activity
- History
- Other information associated with the corporate body

Work

- Form of work
- Date of the work
- Medium of performance
- Subject of the work
- Numeric designation
- Key [*zenei műveknél*]
- Place of origin of the work
- History
- Other distinguishing characteristic

Expression

- Form of expression
- Date of expression
- Medium of performance of expression
- Language of expression
- Technique
- Other distinguishing characteristic

Manifestation

- Edition/issue designation
- Place of publication/ distribution
- Publisher/distributor
- Date of publication/distribution
- Form of carrier
- Numbering

Item

- Location of item
- Custodial history of item
- Immediate source of acquisition of item

Concept

[a közzététel idején a FR SAR munkacsoport eredményeire vártak]

Object

[a közzététel idején a FR SAR munkacsoport eredményeire vártak]

Event

[a közzététel idején a FR SAR munkacsoport eredményeire vártak]

Place

[a közzététel idején a FR SAR munkacsoport eredményeire vártak]

Name

- Type of name
- Name string
- Scope of usage
- Dates of usage
- Language of name
- Script of name
- Transliteration scheme of name

Identifier

Type of identifier

Controlled Access Point

Type of controlled access point
Status of controlled access point
Designated usage of controlled access point
Undifferentiated access point
Language of base access point
Language of cataloguing
Script of base access point
Script of base access point
Script of cataloguing
Transliteration scheme of base access point
Transliteration scheme of cataloguing
Source of controlled access point
Base access point
Addition

Rules

Citation for rules
Rules identifier

Agency

Name of agency
Agency identifier
Location of agency

Az entitásokhoz tartozó attribútumok az RDA-ban

Section 1: Recording Attributes of Manifestation & Item

2: Identifying Manifestations and Items

2.3 Title
2.4 Statement of Responsibility
2.5 Edition Statement
2.6 Numbering of Serials
2.7 Production Statement
2.8 Publication Statement (FRBR place publ date)
2.9 Distribution Statement
2.10 Manufacture Statement (FRBR fabricator)
2.11 Copyright Date
2.12 Series Statement
2.13 Mode of Issuance*
2.14 Frequency
2.15 Identifier for Manifestation
2.16 Preferred Citation
2.17 Note on Manifestation
2.18 Custodial History of Item
2.19 Immediate Source of Acquisition of Item*
2.20 Identifier for Item
2.21 Note on Item

3: Describing Carriers

3.2 Media Type
3.3 Carrier Type (FRBR form)
3.4 Extent
3.5 Dimensions
3.6 Base Material
3.7 Applied Material
3.8 Mount
3.9 Production Method (FRBR capture)
3.10 Generation
3.11 Layout*
3.12 Book Format*
3.13 Font Size
3.14 Polarity
3.15 Reduction Ratio
3.16 Sound Characteristic* playing speed groove cutting tape spec repr char
3.17 Projection Characteristic of Motion Picture Film
3.18 Video Characteristic
3.19 Digital File Characteristic*File ch
3.20 Equipment or System Requirement
3.21 Note on Carrier
3.22 Note on Item-Specific Carrier Characteristic

4: Providing Acquisition and Access Information

4.2 Term of Availability*
4.3 Contact Information access address
4.4 Restriction on Access*
4.5 Restriction on Use*
4.6 Uniform Resource Locator

Section 2: Recording Attributes of Work & Expression

6: Identifying Works and Expressions

6.2 Title of Work
6.3 Form of Work
6.4 Date of Work
6.5 Place of Origin of Work
6.6 Other Distinguishing Characteristic of Work
6.7 History of Work
6.8 Identifier for Work
6.9 Content Type
6.10 Date of Expression
6.11 Language of Expression
6.12 Other Distinguishing Characteristic of Expression
6.13 Identifier for Expression
6.14 Title of a Musical Work
6.15 Medium of Performance
6.16 Numeric Designation of Musical Work
6.17 Key
6.18 Other Distinguishing Characteristic of Expression of a Musical Work* (App.)
6.19 Title of a Legal Work
6.20 Date of a Legal Work

- 6.21 Other Distinguishing Characteristic of a Legal Work
- 6.22 Participant in Treaty
- 6.23 Title of a Religious Work
- 6.24 Date of Expression of a Religious Work
- 6.25 Other Distinguishing Characteristic of Expression of a Religious Work
- 6.26 Title of an Official Communication
- 6.27 Constructing Access Points to Represent Works and Expressions
- 6.28 Constructing Access Points to Represent Musical Works and Expressions
- 6.29 Constructing Access Points to Represent Legal Works and Expressions
- 6.30 Constructing Access Points to Represent Religious Works and Expressions
- 6.31 Constructing Access Points to Represent Official Communications

7: Describing Content

- 7.2 Nature of Content
- 7.3 Coverage of Content
- 7.4 Coordinates of Cartographic Content
- 7.5 Equinox
- 7.6 Epoch
- 7.7 Intended Audience
- 7.8 System of Organization
- 7.9 Dissertation or Thesis Information
- 7.10 Summarization of Content
- 7.11 Place and Date of Capture
- 7.12 Language of Content
- 7.13 Form of Notation
- 7.14 Accessibility Content
- 7.15 Illustrative Content
- 7.16 Supplementary Content
- 7.17 Colour Content
- 7.18 Sound Content
- 7.19 Aspect Ratio
- 7.20 Format of Notated Music
- 7.21 Medium of Performance of Musical Content
- 7.22 Duration
- 7.23 Performer, Narrator, and/or Presenter
- 7.24 Artistic and/or Technical Credit
- 7.25 Scale
- 7.26 Projection of Cartographic Content
- 7.27 Other Details of Cartographic Content
- 7.28 Award
- 7.29 Note on Expression

Section 3: Recording Attributes of Agents

9: Identifying Persons

- 9.2 Name of Person
- 9.3 Date Associated with Person
- 9.4 Title of Person

- 9.5 Fuller Form of Name
- 9.6 Other Designation Associated with Person
- 9.7 Gender
- 9.8 Place of Birth
- 9.9 Place of Death
- 9.10 Country Associated with Person
- 9.11 Place of Residence, Etc.
- 9.12 Address of Person
- 9.13 Affiliation
- 9.14 Language of Person
- 9.15 Field of Activity of Person
- 9.16 Profession or Occupation
- 9.17 Biographical Information
- 9.18 Identifier for Person
- 9.19 Constructing Access Points to Represent Persons

10: Identifying Families

- 10.2 Name of Family
- 10.3 Type of Family
- 10.4 Date Associated with Family
- 10.5 Place Associated with Family
- 10.6 Prominent Member of Family
- 10.7 Hereditary Title
- 10.8 Language of Family
- 10.9 Family History
- 10.10 Identifier for Family
- 10.11 Constructing Access Points to Represent Families

11: Identifying Corporate Bodies

- 11.2 Name of Corporate Body
- 11.3 Place Associated with Corporate Body
- 11.4 Date Associated with Corporate Body
- 11.5 Associated Institution
- 11.6 Number of Conference, Etc.
- 11.7 Other Designation Associated with Corporate Body
- 11.8 Language of Corporate Body
- 11.9 Address of Corporate Body
- 11.10 Field of Activity of Corporate Body
- 11.11 Corporate History
- 11.12 Identifier for Corporate Body
- 11.13 Constructing Access Points to Represent Corporate Bodies

Section 4: Recording Attributes of Concept, Object, Event & Place

[A fogalomra, tárgyra, eseményre vonatkozó szabályok még kidolgozásra várnak.]

- 16: Identifying Places
- 16.2 Name of Place
- 16.3 Identifier for Place
- 16.4 Constructing Access Points to Represent Places

Kapcsolatok az FRBR-, FRAD- modellekben, valamint az RDA-ban

Az entitások között létrejövő kapcsolatok az FRBR-modellben

Ezek azokat a főbb kapcsolattípusokat nevezik meg – *a teljesség igénye nélkül* [kiemelés VJ] –, amelyek az azonos entitástípusok vagy az eltérő entitástípusok esetében működnek, és magukba foglalják azoknak a speciális entitásfajtáknak a példáit, amelyek a kapcsolat minden egyes típusában jellemzően jelen vannak.²⁵

A mű, a kifejezési forma, a megjelenési forma és a példány közötti kapcsolatok

megvalósulása (mű és kifejezési forma között)
megtestesülése (kifejezési forma és megjelenési forma között)

szemléltetése (megjelenési forma és példány között)

Kapcsolatok személyek és testületek között

létrehozó (mű és személy, illetve testület között)
megvalósító (kifejezési forma és személy, illetve testület között)

előállító (megjelenési forma és személy, illetve testület között)

tulajdonos (példány és személy, illetve testület között)

Tárgy – kapcsolatok

tárgya lehet

egyéb kapcsolatok eredetileg a reciprok értékek egymás alatt szerepelnek, nem ellentétességet fejeznek ki, hanem oda-vissza logikai kapcsolatot

Mű – mű kapcsolatok

folytatás (van folytatása / valaminek a folytatása)
melléklet (van melléklete / valaminek a melléklete)
kísérő (van kísérő anyaga / valaminek a kísérő anyaga)

összefoglalás (van összefoglalása / valaminek az összefoglalása)

átdolgozás (van átdolgozása / valaminek az átdolgozása)

átültetés (van átültetése / valaminek az átültetése)

utánczás (van utánczata / valaminek az utánczata)

egész/rész (van része / valaminek a része)

(ez utóbbi érvényes az analitikus feldolgozásra, sorozatok tagjaira, többkötetes mű önálló tagjaira)

Kifejezési forma – kifejezési forma kapcsolatok

rövidítés (van rövidítése / valaminek a rövidítése)

revízió (van revíziója / valaminek a revíziója)

fordítás (van fordítása / valaminek a fordítása)

átirat (zenemű) (van átírata / valaminek az átírata)

folytatás (van folytatása / valaminek a folytatása)

melléklet (van melléklete / valaminek a melléklete)
kísérő (van kísérő anyaga / valaminek a kísérő anyaga)

összefoglalás (van összefoglalása / valaminek az összefoglalása)

átdolgozás (van átdolgozása / valaminek az átdolgozása)

átültetés (van átültetése / valaminek az átültetése)

utánczás (van utánczata / valaminek az utánczata)

Egész/rész (van része / valaminek a része)

(ez utóbbi érvényes az analitikus feldolgozásra, sorozatok tagjaira, többkötetes mű önálló tagjaira)

Kifejezési forma – mű kapcsolatok²⁶

folytatás (van folytatása / valaminek a folytatása)

melléklet (van melléklete / valaminek a melléklete)

kísérő (van kísérő anyaga / valaminek a kísérő anyaga)

összefoglalás (van összefoglalása / valaminek az összefoglalása)

átdolgozás (van átdolgozása / valaminek az átdolgozása)

átültetés (van átültetése / valaminek az átültetése)

utánczás (van utánczata / valaminek az utánczata)

Megjelenési forma – megjelenési forma kapcsolatok²⁷

másolat (van másolata / valaminek a másolata)

helyettes (alternatíva) (van helyettese / valaminek a helyettese)

Egész/rész megjelenési forma – megjelenési forma kapcsolatok

Egész/rész (van része / valaminek a része)

(ez utóbbi érvényes például a többkötetes mű önálló tagjaira, film önálló hangsávjára különálló hordozón stb.)

Megjelenési forma – példány kapcsolatok

másolat (van másolata / valaminek a másolata)

Példány – példány kapcsolatok

átalakítás (van átalakítása / valaminek az átalakítása)

másolat (van másolata / valaminek a másolata)

Egész/rész kapcsolat példányszinten

egész/rész (van része / valaminek a része)

Kapcsolatok a FRAD-modellben az egyes entitások között

Az elsődleges kapcsolatokat a bibliográfiai entitások, illetve az entitások és azok „megnevezése” és/vagy „azonosítója” között a *Figure 1* és *Figure 2* ábrák tartalmazzák. A másodlagos kapcsolatok az azonos entitások között a főszövegben vannak részletesen felsorolva az 5.3.1-5.3.7. fejezetekben. A végén a *Table 4: Mapping of Attributes and Relationships to User Tasks* nevű táblázat tartal-

mazza az egyes entitáshoz tartozó összes kapcsolatot. Nem célunk itt részletesebben elemezni a FRAD-modellt, de megjegyzendő, hogy a *Figure 1* ábrán található elsődleges kapcsolatok közül a „known by” nem jelenik meg többet sem a *Figure 2* ábrán, sem a 4. táblázatban. Ez egy logikai kategória, amely a 2. ábrán – ugyanazon entitások között, mint amelyeket a „known by” összekötött – a „has appellation / is appellation of” és „is assigned / is assigned to” kapcsolatokként jelenik meg. A FRAD-modellben továbbá felsejlik, hogy az egyes kapcsolattípusokat további olyan információk – „designators” – megadásával lehet differenciálni, amelyek egy alkalmazás struktúrájában a kapcsolatok attribútumainak felelnének meg (noha ezt a kifejezést a „kapcsolatokkal” összefüggésben a FRAD nem használja). „Applications may choose to subdivide these associations (or “roles”) depending on the need for more specificity. “Roles” include terms, such as editor, illustrator, translator, defendant, typographer, previous owner, that may reflect the specific nature of the relationships between a person, family, or corporate body and a work, expression, manifestation, or item described or referred to in a bibliographic record.”²⁸

Bibliographic Entities – Names and/or Identifiers
known by (nincs reciproka)

Names and/or Identifiers – Controlled Access Points
basis for (nincs reciproka)

Bibliographic Entities (Person, Family, Corporate Body, Work, Expression, Manifestation, Item, Concept, Object, Event, Place)
is associated with (reciproka ugyanaz)

Bibliographic Entities – Name
has appellation / is appellation of

Bibliographic Entities – Identifier
is assigned / is assigned to

Name, Identifier – Controlled Access Point
is basis for / is based on

Controlled Access Point – Rules
is governed by / govern

Rules – Agency
are applied by / applies

Controlled Access Point – Agency
is created/modified by / creates/modifies

Person – Person
pseudonymous relationship
secular relationship
religious relationship
official relationship
attributive relationship
collaborative relationship
sibling relationship
parent/child relationship

Person – Family
membership relationship

Person – Corporate Body
membership relationship

Family – Family
genealogical relationship

Family – Corporate Body
founding relationship
ownership relationship

Corporate Body – Corporate Body
hierarchical relationship
sequential relationship

Work – Work
equivalence relationship
derivative relationship
descriptive relationship
whole/part relationship
accompanying relationship (part-to-part)
sequential relationship
shared characteristic relationship

Works – Expressions – Manifestations – Items*
Equivalence relationship
Derivative relationship
Descriptive relationship
Whole/part relationship
Accompanying relationship (Part-to-Part)
Sequential relationship
Shared characteristic relationship

Name of Person – Name of Person
earlier name relationship
later name relationship
alternative linguistic form relationship
other variant name relationships

Name of Family – Name of Family
alternative linguistic form relationship

Name of Corporate Body – Name of Corporate Body

- expanded name relationship
- acronym/initials/abbreviations relationship
- alternative linguistic form relationship
- other variant name relationships

Name of Work – Name of Work

- alternative linguistic form relationship
- conventional name relationship
- other variant name relationships

Controlled Access Point – Controlled Access Point

- Parallel language relationship
- Alternate script relationship
- Different rules relationship
- Name/corresponding subject term or classification number relationship
- Name/identifier relationship

Kapcsolatok az RDA-ban

Megjegyzendő, hogy az egyes kapcsolatok részletesebb jellemzőit, tulajdonságait – „designators” – a „Relationship Designators App. J.” tartalmazza.

A 10. fejezetben jelzett kapcsolatok jelenleg is kidolgozás alatt állnak, ezt a tényt a felsorolásban dőlt betűvel szedve jeleztük.

Section 5: Recording Primary Relationships Between Work, Expression, Manifestation, & Item

17.4 Recording a Primary Relationship

- 17.5 Expression of Work
- 17.6 Work Expressed
- 17.7 Manifestation of Work
- 17.8 Work Manifested
- 17.9 Manifestation of Expression
- 17.10 Expression Manifested
- 17.11 Exemplar of Manifestation
- 17.12 Manifestation Exemplified

Section 6: Recording Relationships to Agents

9: Agents Associated with a Work

- 19.2 Creator
- 19.3 Other Agent Associated with Work

20: Agents Associated with an Expression

- 20.2 Contributor

21: Agents Associated with a Manifestation

- 21.2 Producer of Unpublished Manifestation
- 21.3 Publisher
- 21.4 Distributor
- 21.5 Manufacturer
- 21.6 Other Agent Associated with Manifestation

22: Agents Associated with an Item

22.2 Owner

22.3 Custodian

22.4 Other Agent Associated with Item

Section 7: Recording Relationships to Concepts, Objects, Events, & Places

23: General Guidelines on Recording Relationships Between Works and Subjects

Section 8: Recording Relationships between Works, Expressions, Manifestations, & Items

24: General Guidelines on Recording Relationships between Works, Expressions, Manifestations, and Items

25: Related Works

26: Related Expressions

27: Related Manifestations

28: Related Items

Section 9: Recording Relationships between Agents

30: Related Persons

31: Related Families

32: Related Corporate Bodies

Section 10: Recording Relationships between Concepts, Objects, Events, & Places

34: *Related Concepts*

35: *Related Objects*

36: *Related Events*

37: *Related Places*

J.2 Relationship Designators for Related Works

J.2.2 Derivative Work Relationships

Ezt a rövid kivonatot a három dokumentum alapján azért volt érdemes elkészíteni, hogy az egyes adatelemeknek az RDA által történt átvételét, vagy éppen figyelmen kívül hagyását jobban követni lehessen.

Előzetesen is megállapítható azonban, hogy az azonos fogalomhasználat mellett a három dokumentum eltérő szemlélettel közelít a bibliográfiai tevékenység alapjául szolgáló adatelemekhez. Az entitások felsorolását vizsgálva azt láthatjuk, hogy mind a FRAD, mind az RDA szorosan kötődik az elemek logikai sorrendjét tekintve a katalogizálás, illetve autorizálás gyakorlati hagyományaihoz: az elemek sorrendje – végső soron – a katalóguscédulák korából származó egymásutániségot tükrözi, míg az FRBR az entitások csoportosításával valóban elmozdul egyfajta elméleti modell felé.

Mivel az elemek tárgyalásának szerkezete mindhárom dokumentum esetében más és más, az itt következő megállapításokat az FRBR-modellből kiindulva tekintjük át.

Az attribútumok tekintetében az FRBR a leírási szabványokban (ISBD), illetve adatcsereformátumokban (az FRBR-dokumentumban a UNIMARC) szereplő elemkészlethez képest szűkítő eljárást alkalmaz, vagyis a leírható tulajdonságokat általánosítja (például: „A mű jellege” attribútum alatt az *A Appendix* a következő, a leírásban használatos adatelemeket részletezi: Az egységesített cím kiegészítése – egyéb kiegészítő adatok [a mű formája]; Megjegyzések a mű természetéről, tartalmáról, irodalmi formájáról [stb.] – [megjegyzés a mű formájáról]; Kódolt adatmező: könyvek – a tartalom formájának kódjai [stb.] (UNIMARC 105 a/4-7, 8, 9,11-12); Kódolt adatmező: folytatódó dokumentumok – a hordozó típusának kódja [stb.] (UNIMARC 110 a/3, 4-7); Kódolt adatmező: kartográfiai dokumentumok – a kartográfiai darab formája (UNIMARC 124 b); Kódolt adatmező: hangfelvételek – irodalmi szöveg mutató (indikátor) (UNIMARC 125 b); Kódolt adatmező: zenei előadások és kották – a zenemű formája (UNIMARC 128 a); Kódolt adatmező: régiség – a tartalom formájának kódjai [stb.] (UNIMARC 140 a/9-16, 17-18, 19)). A FRAD modell főszövege mellett nincsenek az FRBR-éhez hasonló, kiegészítő felsorolások, a FRAD tehát pontosan úgy és annyi adatelemet tart definiálhatónak, amennyi a dokumentumtörzsben szerepel. Összehasonlítva az FRBR attribútumaival, például a „mű” esetében, a FRAD nem tartalmaz minden olyan attribútumot, amelyet az FRBR a mű ismérvének tart – ilyenek többek közt „a befejezés szándéka”, a „célközönség”, a „koordináták (kartográfiai mű esetében)” stb. –, felsorol viszont olyanokat, amelyek az ellenőrzött hozzáférési pontokban fordulhatnak elő adatként, vagy azonosítóként, és amelyek az FRBR-ben ezen a helyen nem jelennek meg: ilyenek a „Place of origin of the work”, vagy a „History”. Az RDA – a „művet” azonosító attribútumoknál maradván – egyrészt egyesíti mindkét modell elemkészletét, másrészt jelentősen részletesebb az előző kettőnél. A mű ismérvei között megjelenik például az „Identifier for Work”, valamint a „Content Type” elem, illetve az egyes dokumentumtípusok – például zenei –, valamint egyes műfaji kategóriák – vallásos, jogi dokumentumok – jellemzői sokkal részletesebb módon rögzíthetők a szabályzat által.

A kapcsolatokat vizsgálva megállapíthatjuk, hogy az FRBR a bibliográfiai vagy katalogizáló tevékenység tárgyául szolgáló művekre fókuszál a kapcsolatok leírásakor, míg a FRAD a bibliográfiai entitások közötti kapcsolatok leírásakor a Tillettéle taxonómia kategóriáinak szintjén marad. (Sokkal részletesebb azonban – lényegénél fogva – az

autorizálási tevékenység „tárgyául szolgáló” entitások, vagyis a személyek, testületek, családok közötti kapcsolatok felsorolásakor.) A legszembetűnőbb változás az RDA-ban a kapcsolatok tekintetében az, hogy a másodlagos – tehát az entitások első csoportján belül az entitások egymás közötti származtatott, rész-egész stb. – kapcsolatok rögzítéskor az egyes kapcsolattípusok megnevezései mintegy „jellemzőkké”, a kapcsolatok „tulajdonságivá” váltak. A kapcsolatok tekintetében sem az FRBR-, sem a FRAD-modellben nem jelenik meg ez a két lépcsős szerkezet.

Az RDA részletes áttekintése

Az összevetésnél a szöveg részben támaszkodik a következő összefoglalásra: *Riva, Pat – Oliver, Chris: Evaluation of RDA as an Implementation of FRBR and FRAD.*²⁹ Megjegyzendő azonban, hogy az RDA jelen állapotában már jócskán eltávolodott a 2012-ben létezett szövegtől, köszönhetően a folyamatos fejlesztéseknek, bővítéseknek. Mivel az RDA eredeti változatát 2010-ben tették közzé, az idézett cikk leadásának dátuma pedig – a *Cataloging and Classification Quarterly* közlése alapján – 2011. október, a benne foglalt megállapításokat a közzétételkor érvényes kiinduló alapnak tekinthetjük. A már az említett tanulmányban is közreadott megállapításokat jegyzeteljük, ugyanakkor a teljes elemzés az RDA-nak a jelen tanulmány írásakor érvényes állapotát fogja alapul venni, mint érvényes szövegállapotot.

Az RDA mint a bibliográfiai leírás új nemzetközi szabálya, az FRBR- és a FRAD-modelleket tekinti alapjának, noha néhány helyen – jelentős, illetve kevésbé jelentős módon – eltér azoktól. (A harmadik FR-dokumentum, a FRSAR eredményei a mai napig nem integrálódtak az RDA szövegébe.) Mint leírási szabályzatnak újdonsága, hogy mind a bibliográfiai adatokra, mind az authority adatokra vonatkozó szabályok egy dokumentumon belül, egységes szerkezetbe foglalva jelennek meg. (Ez a katalogizáló társadalom számára jelentős szemléletbeli változásokat jelent, és bizonyos időre minden bizonnyal szükség van az alkalmazkodáshoz. Még emlékezhetünk a 80-as évek hazai szakirodalmi vitáira, melyek az ISBD-szabványok, illetve az MSZ 3440 „besorolási adatok” szabványcsalád bevezetéskor a korábban érvényes leírási szabályzat után a két szabályrendszer szétválasztását követően keletkeztek.³⁰ *MSZ 3424-60 Könyvtári címléírási szabályok* c. dokumentum helyett bevezetésre került az MSZ 3424-78 szabványcsalád,

valamint az MSZ 3440/1-5 szabványcsalád a besorolási adatok meghatározásához.)

Az RDA alapvető kapcsolata az FRBR-családdal azon alapszik, hogy a modell kiindulási alapját meghatározó megközelítést – a felhasználói szempontok előtérbe helyezését mint szervező elvet – ugyanúgy a szövegrendszer szervező elveként a középpontba helyezi, valamint átveszi az entitásokat, attribútumokat és kapcsolatokat leíró fogalmakat is. Az alapvető, elvi rokonság mellett azonban vannak kisebb jelentőségű, és néhány helyen pedig alapvető eltérések az RDA és az FR-dokumentumok között.

Felhasználói tevékenységek, felhasználói szempontok

Mint láttuk, az FRBR a következő felhasználói tevékenységeket, célokat azonosította a könyvtári katalógusok használatakor:³¹

- megtalálni (azt a művet, amely megfelel keresési szándékunk),
- azonosítani (annak megerősítése, eldöntése, hogy a talált mű valóban a keresett mű-e),
- kiválasztani (a művet egy esetleges nagyobb találati halmazból),
- megszerezni (elérni – olvasás, kölcsönzés, másolatkészítés, stb. – céljából a kiválasztott művet).

Az említett tevékenységek nem önmagukban hoztak újdonságot a hagyományosnak tekinthető olvasói magatartások szempontjából. A változást az a szemlélet jelentette, amely azt helyezte a könyvtári tevékenységek középpontjába, hogy az említett tevékenységek eredményeként létrejövő produktumok, szolgáltatások – mint amilyen a hagyományos, illetve elektronikus katalógus (adatbázis) – úgy épüljenek fel a jövőben, hogy minél hatékonyabban szolgálják – adataikban, és az adatok elrendezésében, megjelenítésében egyaránt – az azonosított felhasználói igényeket.

A FRAD az FRBR-t vette alapul, amikor a modellben hangsúlyos szerepet szánt a felhasználói igények azonosításának. Ugyanakkor nem a szöveg elején, hanem a 6. fejezetben tárgyalja ezeket a szempontokat. Ez alapján feltételezhetjük, hogy a FRAD nem levezeti a felhasználói szempontokból a maga által alkotott modellt, hanem olyan jelentős körülménynek tekinti azokat, amelyek indokolják a modellben azonosított adatelemek rögzítését az autorizálási tevékenység során. A FRAD-modell-

ben azonosított felhasználói szempontok a következők:³²

- Find [*megtalálni az entitásokat, vagy azok egy csoportját a keresésnél megadott szempontok alapján; illetve felkutatni a bibliográfiai entitások univerzumát az előzők jellemzői és kapcsolatai által*],
- Identify [*azonosítani a keresett és a megtalált entitást; vagy különbséget tenni két vagy több, hasonló jellemzőkkel rendelkező entitás között*],
- Contextualize [*összefüggésekbe helyezni a személyt, testület nevét, művet stb.; világossá tenni a kapcsolatot egy vagy több személy, testület, mű között; valamint világossá tenni a kapcsolatot egy-egy entitás és annak közismerten használt neve között*],
- Justify [*dokumentálni a besorolási adat létrehozójának döntését, hogy mely okok alapján határozta meg a nevet, vagy annak formáját, amely az ellenőrzött hozzáférési pont alapjául szolgált*].

RDA

- find,
- identify,
- clarify,
- understand.

Noha az RDA nem szentel önálló fejezetet a felhasználóknak, a bevezetőben megemlékezik arról, hogy a szabályzat kidolgozását az FRBR-ben és a FRAD-ban azonosított felhasználói igényeknek való megfelelés vezérelte. Míg az FRBR kifejezéseit változatlanul veszi át az RDA, addig a FRAD által azonosított felhasználói igények a következőképpen módosulnak: „find”, „identify”, „clarify”, „understand”. A FRAD differenciálta a felhasználókat, megkülönböztetve az adatbázisok végfelhasználóit, és az authority adatok előállítóit, vagyis a professzionális felhasználókat. A módosítás alapján az RDA inkább a végfelhasználókat helyezi előtérbe, és a megfogalmazásban is törekszik a közérthetőségre.

Szerkezet

Nem elvi, hanem gyakorlati megfontolású az RDA felépítésének eltérése az FRBR-étől. A szabályrendszer szövegének tartalmi beosztása a következő:³³

- Section 1—Recording Attributes of Manifestation & Item
- Section 2—Recording Attributes of Work and Expression
- Section 3—Recording Attributes of Agents

- Section 4—Recording Attributes of Concept, Object, Event & Place
- Section 5—Recording Primary Relationships Between Work, Expression, Manifestation, & Item
- Section 6—Recording relationships to Agents
- Section 7—Recording the subject of a work
- Section 8—Recording Relationships between Works, Expressions, Manifestations, & Items
- Section 9—Recording Relationships between Agents
- Section 10—Recording Relationships between Concepts, Objects, Events, & Places

A rokonságot mutatja a fogalomhasználat: „work”, „expression”, „manifestation”, „item”, „attributes” „relationships”. Továbbá – noha valamennyi fejezet szolgálja a „megtalálást” mint felhasználói igényt –, az egyes fejezetek szándékuk szerint különösen támogatnak az FRBR-ben azonosított szempontok közül egyet-egyét, például a 2. fejezet az „azonosítást”, a 3. fejezet a „kiválasztást”. Az RDA szerkezete annyiban tér el az FRBR-étől, hogy nem az ott alkalmazott sorrendben tárgyalja az egyes entitásokra jellemző adatokat, illetve alkalmazandó szabályokat, hanem a feldolgozás munkafolyamatának logikáját követve, tehát – praktikus megközelítésből – a „megjelenési forma” és a „példány” jellemzőinek azonosítását tárgyalja az első fejezetben.

Entitások

Mint fentebb láttuk, a FRAD kiegészítette az FRBR entitásait a „family” entitással. Az RDA ezt az elemet átvette, és beillesztette a 3. fejezet „person” és „corporate body” elemei közé, valamint átvette és integrálta a rá vonatkozó attribútumokat és kapcsolati jelölőket is.

Néhány esetben az entitások meghatározásában is van eltérés az eredeti modellekhez képest, például az „item”, illetve „person” meghatározása részletesebb, mint akár az FRBR-ben, akár a FRAD-ban.

Az eredeti FRAD-modellben szerepel öt olyan entitás, amely az FRBR-ben nem jelent meg: „names”, „identifiers”, „controlled access points”, „rules”, „agency”. Az RDA ezeket nem kezeli önálló entitásként. Az utolsó kettő ezek közül azért sem szerepel, mert – indoklás szerint – az egész szabályrendszer azt a célt szolgálja, hogy ellenőrzött szabályok alapján bizonyos intézmények saját tevékenységi körükben – a bibliográfiai források

adatainak, kapcsolatainak leírásával együtt – ellenőrzött hozzáférési pontokat alkossanak a rendelkezésükre álló adatok alapján.

A FRAD önálló entitásként szerepelteti a „name” fogalmat, mint olyat, amely minden leírt entitásnak a *nevét, címét* [értsd: művészi alkotás címét] magában foglalhatja. Az FRBR, és annak követése-képpen az RDA felfogása alapján ezeket az információkat mint az egyes bibliográfiai entitások *attribútumait* írjuk le.

Mind az FRBR, mind az RDA bizonytalan a tekintetben, hogy a valamely kiegészítéssel – mint illusztráció, jegyzete, stb. – rendelkező bibliográfiai egység vajon önálló művet képez-e vagy pedig egy adott mű újabb kifejeződési formája. Az RDA-ban ez a jelenség a „mű” és „mű” közötti, „Accompanying relationships” kapcsolattípusba tartozik, és különböző alkategóriákat tartalmaz, mint „appendix”, „errata”, „illustrations”, „supplement” stb., ugyanakkor az RDA általánosságban a kisebb kiegészítéseket, változtatásokat nem tartja olyan jelentős elhatároló kritériumnak, amely önálló művet hozna létre.

Attribútumok

Az RDA-ban szereplő attribútumok között néhány csak az FRBR-ben fordul elő – mint például „extent”, „font size”, mint amelyek csak a mű manifestációjának leírásakor játszanak szerepet –, és megint néhány csak a FRAD-ban fordul elő, mint például a „place of origin of the work”, „gender of the person”, „field of the activity of the person”.

Az előzőekben vázoltakhoz képest vannak jelentősebb eltérések is az RDA, illetve az alapul szolgáló FR-dokumentumok között.

Ami az attribútumokat illeti, az RDA részletesebb – és ez a jellemzője az egymást követő fejlesztések által egyre inkább megnyilvánul – az adatok vagyis attribútumok felvételénél, mint az eredeti FRBR. Például, az ott megadott „fájljellemzők (elektronikus információforrás esetében)” az RDA-ban „digital file characteristic” attribútumként szerepel, és további alelemekre bomlik: „file type”, „encoding format”, „file size”, „resolution”, „regional encoding”, „transmission speed”. Hasonlóképpen, az FRBR-ben az időszaki kiadványok számozási adatával kapcsolatban egyetlen attribútum – „számozási minta” – szerepel; ez az RDA-ban további nyolc alelemre bomlik („Numeric and/or Alphabetic Designation of First Issue or Part of Sequence”;

„Chronological Designation of First Issue or Part of Sequence”; „Numeric and/or Alphabetic Designation of Last Issue or Part of Sequence”; „Alternative Numeric and/or Alphabetic Designation of First Issue or Part of Sequence” stb.).

Sajátos elem az RDA-ban a „mode of issuance”. Ez az elem a „manifesztáció” attribútumaként szerepel a szabályzatban, az FRBR-ben viszont nincs egy az egyben megfelelője, hanem három attribútummal is van kapcsolata: „a befejezés szándéka”, „a kifejezési forma bővíthetősége”, „a kifejezési forma változtathatósága”. Azonban míg az első ezek közül a „mű” ismérve, a második kettő a „kifejezési formáé”.

Kapcsolatok

A bibliográfiai kapcsolatokat illetően az FRBR és a FRAD között jelentős eltérés mutatkozik. Az FRBR megkülönböztet elsődleges kapcsolatokat – amelyek például a művek különböző megnyilvánulási formái között jönnek létre, mint „works”, „expressions”, „manifestations”, „items” vagy „work” – „expression”, „expression” – „manifestation”, illetve „manifestation” – „item” között –, valamint másodlagos kapcsolatokat, mint például a „whole – part” típus. A kapcsolattípusok részletes analízise és az egyes entitásokhoz való hozzárendelése 11 önálló táblázatban valósul meg. Ezzel szemben a FRAD a művek megnyilvánulási formái között Tillett hét kapcsolattípusát különbözteti meg: „equivalence”, „derivative”, „descriptive”, „whole/part”, „accompanying”, „sequential”, „shared characteristic”.

Az RDA e tekintetben alapvetően az FRBR-modellre épült, ugyanakkor – válogatva – sikerrel integrálta magába a FRAD kapcsolattípusait is mint altípusokat az előbbieken belül. A FRAD kapcsolattípusaiból – a közreadáskor – a következők szerepelnek az RDA-ban: „Equivalent”, „Descriptive”, „Whole – part”, „Accompanying”.

Végezetül, a jelentős eltérések között szót kell ejteni az RDA-ban szereplő „Work manifested” kapcsolatról. Ez a kapcsolattípus nem szerepel sehol az FRBR-ben, lévén alaptétel, hogy a bibliográfiai források négy szintjén elhelyezkedő entitások csak lineáris sorban kapcsolódhatnak egymáshoz, tehát ebben az esetben a „kifejezési forma” és a „megjelenési forma” között lehet közvetlen kapcsolat. Az RDA azonban gyakorlati megfontolásból definiálta ezt a kapcsolati lehetőséget. Adott esetben a katalogizáló számára kevés információ és még kevesebb idő áll rendelkezésre,

hogy annak eldöntéséhez szükséges információkat beszerezze, vajon a leírni kívánt megjelenési formához egy adott műnek mely kifejezési formája tartozik.

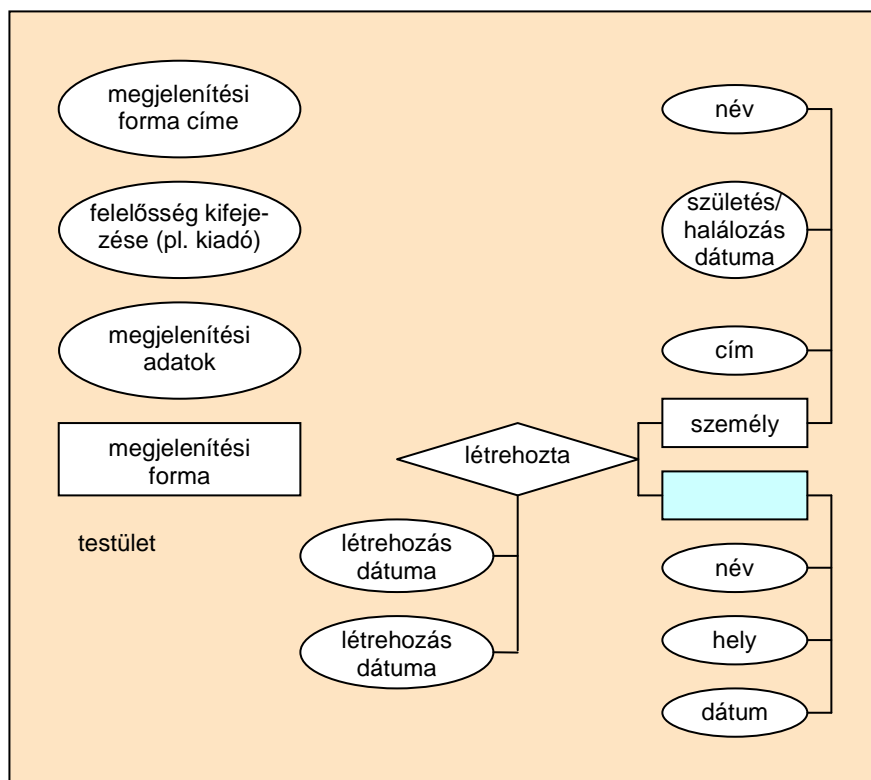
Az FRBR-modell ábrázolásához bemutatunk egy olyan kapcsolati ábrát, amely típust ugyan az FRBR nem használja, azonban nagyon szemléletesen lehet ábrázolni az elemkészletek egymáshoz való viszonyát és kapcsolódását.³⁴ Egy egyszerű bibliográfiai példán bemutatva minden entitást egy-egy téglalap, minden kapcsolatot egy-egy rombusz, minden tulajdonságot egy-egy ovális forma képvisel. Minden entitás (téglalap) egy-egy kapcsolatjelölő rombuszon keresztül kapcsolódik össze. Az entitások közvetlenül egymáshoz nem kapcsolódhatnak. A tulajdonságok egy-egy entitáshoz vagy kapcsolathoz kötődhetnek, nem kapcsolhatók össze közvetlenül entitásokat vagy kapcsolati jelölőket (1. ábra).

Összegzés, következtetések

Az RDA-ban mind a bibliográfiai adatokra, mind az authority adatokra vonatkozó szabályok egy dokumentumon belül, egységes szerkezetbe foglalva jelennek meg. Ez a katalogizáló társadalom számára jelentős szemléletbeli változásokat jelent, és bizonyos időre minden bizonnyal szükség van az alkalmazkodáshoz.

Az RDA – mint kritikussai több helyen meg is állapítják – noha a tárgyalás szerkezete megújult a korábbi szabványok szerkezetéhez képest, és követi az FR-család szemlélete alapján kialakított szerkezetet, rendelkezéseiben kevésbé távolodott el a megelőző bibliográfiai leírási szabványoktól (pl. az AACR2-től).³⁵

A FRAD-modell entitásainak, attribútumainak, kapcsolatainak csekély százalékú átvétele azt mutatja, hogy az RDA „leíráscentrikus” szabvány, és kevesebb érzékenységet tanúsít az ellenőrzött hozzáférési pontok munkafolyamatai, illetve a létrehozóknak a munkafolyamatok során elfoglalt pozíciói iránt. Az olyan entitások figyelmen kívül hagyása, mint „Name”, „Identifier”, „Controlled Access Point”, „Rules”, „Agency”, kérdésessé teszik, hogy az RDA hogyan tud viszonyulni a nemzetközi authority rendszerek – például a VIAF (Virtual International Authority File) – adatainak átvételéhez, valamint ezen adatok rendszerbe illesztéséhez, szolgáltatásainak kezeléséhez.

1. ábra Az RDA kapcsolati ábrája egy egyszerű bibliográfiai példán bemutatva

Az attribútumok nagy számú bővülése az RDA-ban mindenképpen pozitív fejlemény. Megállapítható, hogy az olyan típusú művek (dokumentumtípusok) mindenképpen nyertesei az új szabványosítási folyamatoknak, amelyek

- 1) hosszabb idő óta elemezték a rendelkezésre álló leírási lehetőségeket;
- 2) rendelkezésükre állt a fejlesztések pillanatában az alkotó hozzájáruláshoz szükséges példa-, adat-, és ismeretanyag;
- 3) amelyek valamely szakmai szervezet által az érdekérvényesítéshez szükséges módon és szinten tudtak kapcsolódni az RDA fejlesztéséért felelős testületekkel, fórumokkal – példaként gondolunk itt elsősorban a zenei dokumentumok leírásának problematikájára, illetve a Music Library Association fejlesztésekben játszott szerepére.

A strukturális elemzésen túl a szövegszerű összetételhez már a megidézett, vagy relációban álló szabványok szövegét is elemezni kell. Miután a terminológiai összevetést Chris – Riva elvégezte, látható, hogy egy esetlegesen tervezett katalógus-konverzió előtt alaposan tanulmányozni kell az egyes modellek – FRBR, FRAD –, valamint az új

leírási szabvány – RDA – szerkezetét, mivel az azonos elvi alapokon állás mellett jelentős asszimetriák mutatkoznak az adatelemek számát, jellemzőit, kapcsolatait illetően; valamint, a hivatkozott szabványmegfeleltetések rendkívül szerteágazóak. Az ilyen jellegű tervek alapos előtanulmányokat igényelnek, egyrészt, ami a célstruktúra kiválasztását illeti, másrészt, ami a saját elemkészlet alapos felmérését, elemzését jelenti.

Irodalom

BERKE Barnabásné: Reflexiók Pintér László: Jött! Látott! Győzött! (?) szubjektív szabványtörténeti szemléjéhez. In: Könyvtári Figyelő, 32. évf. 6. sz. (1986) p. 666–669.

URL:

http://epa.oszk.hu/00100/00143/00288/pdf/EPA00143_konyvtari_figyelo_1986_6_666-669.pdf

[Utolsó elérés: 2017. március 18.]

BERKE Barnabásné: Párizstól Frankfurtig és tovább...(Beszámoló az IME ICC tevékenységéről). In: Könyvtári figyelő, 2004. (50. évf.) 3. sz. p. 581-586. URL:

<http://epa.oszk.hu/00100/00143/00052/berke.html>

[Utolsó elérés: 2017. március 18.]

BERKE Barnabásné: Egy új magyar szabályzat, és kitékintés a nemzetközi szabályzatalkotási munkálatokra. In: Könyvtári figyelő, 2005. (51. évf.) 4. sz. p. 761-764. URL:

<http://epa.oszk.hu/00100/00143/00057/berke.html>

[Utolsó elérés: 2017. március 18.]

A bibliográfiai tételek funkcionális követelményei : zárójelentés / készítette az IFLA Bibliográfiai Tételek Funkcionális Követelményei Munkacsoportja ; jóváhagyta az IFLA Katalógizáló Szekciójának Állandó Bizottsága ; fordította: Berke Barnabásné. – [Budapest : Országos Széchényi Könyvtár, 2006]

URL:

<https://www.ifla.org/files/assets/cataloguing/frbr/frbr-hu.pdf.p.12>. [Utolsó elérés: 2017. március 18.]

DICKEY, Timothy J.: FRBRization of a Library Catalog: Better Collocation of Records, Leading to Enhanced Search, Retrieval, and Display. = Information Technologies and Libraries, March 2008. p. 23–32.

URL:

<http://ejournals.bc.edu/ojs/index.php/ital/article/view/3260> [Utolsó elérés: 2017. március 18.]

DUDÁS Anikó: Az autorizálás (authority control) az információszerzés és -hozzáférés feladatkörében – definiálás és nemzetközi tapasztalatok. In: Könyvtári Figyelő, 52. évf. 4. sz. (2006) URL:

<http://www.ki.oszk.hu/kf/kfarchiv/2006/4/dudas.html>

[Utolsó elérés: 2017. március 18.]

DUDÁS Anikó: Mediátori szerepkörök: a tulajdonnévtek és a bibliográfusi feladatok. In: Könyvtári Figyelő, 53. évf. 4. sz. (2007) URL:

<http://epa.oszk.hu/00100/00143/00065/84.htm>

[Utolsó elérés: 2017. március 18.]

DUDÁS Anikó: Nemcsak weben lenni, hanem webből lenni. A Funkcionális követelmények (FR) metaadatmodell-család névterei és a szemantikus web. In: Könyvtári Figyelő, 59. évf. 1. sz. (2013) p. 45-64. URL:

http://epa.oszk.hu/00100/00143/00086/pdf/EPA00143_konyvtari_figyelo_2013_1_045-064.pdf

[Utolsó elérés: 2017. március 18.]

FRBR : the Guide for the Perplexed / Robert L. Maxwell. Chicago : ALA, 2008. 151 p. ISBN-13: 978-0-8389-0950-8

Functional Requirements for Authority Data (2009) by IFLA Working Group on Functional Requirements and Numbering of Authority Records (FRANAR). URL:

<https://www.ifla.org/publications/functional-requirements-for-authority-data> [Utolsó elérés: 2017. március 18.]

Functional Requirements for Bibliographic Records. Final Report. IFLA Study Group on the Functional Requirements for Bibliographic Records. URL:

https://www.ifla.org/files/assets/cataloguing/frbr/frbr_2008.pdf [Utolsó elérés: 2017. március 18.]

Functional Requirements for Subject Authority Data (FRSAD). A Conceptual Model. IFLA Working Group on the Functional Requirements for Subject Authority Records (FRSAR) June 2010.

URL: <https://www.ifla.org/files/assets/classification-and-indexing/functional-requirements-for-subject-authority-data/frsad-final-report.pdf> [Utolsó elérés: 2017. március 18.]

le BOEUF, Patrick: Special Issue: The FRBR Family of Models. Foreword. In: Cataloging and Classification Quarterly, vol. 50 no. 5-7. (2012) p. 355–359.

MERČUN, Tanja – ŠVAB, Katarina – HAREJ, Viktor – ŽUMER, Maja: Creating better library information systems: the road to FRBR-land. In: Information Research. = An International Electronic Journal, vol. 18, no. 3 (2013)

URL:

<http://www.informationr.net/ir/18-3/colis/paperC07.html#.WMUPzTiKZ84>

[Utolsó elérés: 2017. március 18.]

MURRAY, Ronald J. – TILLET, Barbara B.: Cataloging Theory in Search of Graph Theory and Other Ivory Towers Object: Cultural Heritage Resource Description Networks. = Information Technology And Libraries, vol. 30 no. 4 (2011) p. 170–184.

URL:

<http://ejournals.bc.edu/ojs/index.php/ital/article/view/1868>

[Utolsó elérés: 2017. március 18.]

NAGY Zsoltné: Szabványos gondolatok. = Könyvtári Figyelő, 32. évf. 6. sz. (1986) p. 658–665.

URL:

http://epa.oszk.hu/00100/00143/00288/pdf/EPA00143_konyvtari_figyelo_1986_6_658-665.pdf [Utolsó elérés: 2017. március 18.]

NORUZI, Alireza: FRBR and Tillett's Taxonomy of Bibliographic Relationships. = Knowledge Organization, vol. 36, no. 6 (2012) p. 409-416.

URL: <http://eprints.rclis.org/25682/> [Utolsó elérés: 2017. március 18.]

PATTON, Glenn E.: Extending FRBR to Authorities. = Cataloging and Classification Quarterly, vol. 39, no. 3-4 (2005), p. 39–48.

PINTÉR László: Jött! Látott! Győzött! (?) : szubjektív szabványtörténeti szemle. = Könyvtári Figyelő, 32. évf. 6. sz. (1986) p. 632–646. URL:

http://epa.oszk.hu/00100/00143/00288/pdf/EPA00143_konyvtari_figyelo_1986_6_632-646.pdf [Utolsó elérés: 2017. március 18.]

PISANSKI, Jan – ŽUMER, Maja: Intuitiveness of Functional Requirements for Bibliographic Records: a study in a broader context. In: *Information Research*. = An International Electronic Journal, vol. 15, no. 4 (2010) URL: <http://www.informationr.net/ir/15-4/colis725.html> [Utolsó elérés: 2017. március 18.]

RIVA, Pat – OLIVER, Chris: Evaluation of RDA as an Implementation of FRBR and FRAD. = *Cataloging and Classification Quarterly*, vol. 50, iss. 5-8. (2012) p. 564–586.

RIVA, Pat: Mapping MARC 21 linking entry fields to FRBR and Tillett's taxonomy of bibliographic relationships. = *Library Resources & Technical Services*, vol. 48, no. 2. (2004) p. 130–143. URL: <https://journals.ala.org/index.php/lrts/article/view/5422> [Utolsó elérés: 2017. március 18.]

UNGVÁRY Rudolf: MARC21/HUNMARC: a besorolási adatok metaadat-formátuma. In: *Könyvtári Figyelő*, 56. évf. 1. sz. (2010) p. 9-70. URL: http://epa.oszk.hu/00100/00143/00074/pdf/EPA00143_Konyvtari_Figyelo_2010_1_2tanulmanyok.pdf [Utolsó elérés: 2017. március 18.]

Hivatkozások

- ¹ le BOEUF, Patrick: FRBR and Further. In: *Cataloging and Classification Quarterly*, vol. 32, nr. 4 (2001) p. 15-52.
- ² DICKEY, Timothy J.: FRBRization of a Library Catalog: Better Collocation of Records, Leading to Enhanced Search, Retrieval, and Display. = *Information Technologies and Libraries*, March 2008. p. 23-32. URL: <http://ejournals.bc.edu/ojs/index.php/ital/article/view/3260> [Utolsó elérés: 2017. március 18.]
- ³ Yee, Martha M. "FRBRization: A Method for Turning Online Public Finding Lists into Online Public Catalogs. In: *Information Technology and Libraries* 24, no. 3 (2005): 77–95. URL: <http://ejournals.bc.edu/ojs/index.php/ital/article/view/3368/2978> [Utolsó elérés: 2017. március 18.]
- ⁴ Időrendben: Berke Barnabásné: Párizstól Frankfurtig és tovább...(Beszámoló az IME ICC tevékenységéről). In: *Könyvtári figyelő*, 2004. (50. évf.) 3. sz. p. 581-586. URL: <http://epa.oszk.hu/00100/00143/00052/berke.html> [Utolsó elérés: 2017. március 18.] ; Berke Barnabásné: Egy új magyar szabályzat, és kitékintés a nemzetközi szabályzatalkotási munkálatokra. In: *Könyvtári figyelő*, 2005. (51. évf.) 4. sz. p. 761-764. URL: <http://epa.oszk.hu/00100/00143/00057/berke.html> [Utolsó elérés: 2017. március 18.] ; Dudás Anikó: Az

autorizálás (authority control) az információszerzés és -hozzáférés feladatkörében – definiálás és nemzetközi tapasztalatok. In: *Könyvtári Figyelő*, 52. évf. 4. sz. (2006) URL:

<http://www.ki.oszk.hu/kf/kfarchiv/2006/4/dudas.html>

[Utolsó elérés: 2017. március 18.] ; Dudás Anikó: Mediátori szerepkörök: a tulajdonnévtetek és a bibliográfusi feladatok. In: *Könyvtári Figyelő*, 53. évf. 4. sz. (2007) URL:

<http://epa.oszk.hu/00100/00143/00065/84.htm>

[Utolsó elérés: 2017. március 18.] ; Ungváry Rudolf: MARC21/HUNMARC: a besorolási adatok metaadat-formátuma. In: *Könyvtári Figyelő*, 56. évf. 1. sz. (2010) p. 9-70.

http://epa.oszk.hu/00100/00143/00074/pdf/EPA00143_Konyvtari_Figyelo_2010_1_2tanulmanyok.pdf

[Utolsó elérés: 2017. március 18.] ; Dudás Anikó: Nemcsak weben lenni, hanem webből lenni. A Funkcionális követelmények (FR) metaadatmodell-család névterei és a szemantikus web. In: *Könyvtári Figyelő*, 59. évf. 1. sz. (2013) p. 45-64. URL:

http://epa.oszk.hu/00100/00143/00086/pdf/EPA00143_konyvtari_figyelo_2013_1_045-064.pdf

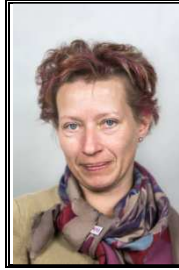
[Utolsó elérés: 2017. március 18.]

- ⁵ Noruzi, Alireza: FRBR and Tillett's Taxonomy of Bibliographic Relationships. In: *Knowledge Organization*, vol. 36, no. 6 (2012) p. 409-416. URL: <http://eprints.rclis.org/25682/> [Utolsó elérés: 2017. március 18.]
- ⁶ Riva, Pat: Mapping MARC 21 linking entry fields to FRBR and Tillett's taxonomy of bibliographic relationships. In: *Library Resources & Technical Services*, vol. 48, no. 2. (2004) p. 130-143.
- ⁷ Riva, Pat – Oliver, Chris: Evaluation of RDA as an Implementation of FRBR and FRAD. In: *Cataloging and Classification Quarterly*, vol. 50, iss. 5-8. (2012) p. 564-586.
- ⁸ Dunsire, Gordon: Representing the FR Family in the Semantic Web. In: *Cataloging and Classification Quarterly*, vol. 50, iss. 5-8. (2012) p.724-741.
- ⁹ Horvath, Lynne C.: FRBR and Linked Data: Connecting FRBR and Linked Data. In: *Cataloging and Classification Quarterly*, vol. 50, iss. 5-8. (2012) p. 763-776.
- ¹⁰ le Boeuf, Patrick: A Strange Model Named FRBRoo. In: *Cataloging and Classification Quarterly*, vol. 50, iss. 5-8. (2012) p. 422-438.
- ¹¹ A bibliográfiai tételek funkcionális követelményei : zárójelentés / készítette az IFLA Bibliográfiai Tételek Funkcionális Követelményei Munkacsoportja ; jóváhagyta az IFLA Katalógizáló Szekciójának Állandó Bizottsága ; fordította: Berke Barnabásné. — [Budapest : Országos Széchényi Könyvtár, 2006] URL: <https://www.ifla.org/files/assets/cataloguing/frbr/frbr-hu.pdf> [Utolsó elérés: 2017. március 18.] 1.2 Megközelítés p.12.

- ¹² A bibliográfiai tételek... A FÜGGELÉK p. 117-134.
- ¹³ FRBR : the Guide for the Perplexed / Robert L. Maxwell. Chicago : ALA, 2008. 151 p. ISBN-13: 978-0-8389-0950-8 p. 5.; valamint az IFLA honlapján: Functional Requirements for Bibliographic Records. URL: <https://www.ifla.org/publications/functional-requirements-for-bibliographic-records> [Utolsó elérés: 2017. március 18.] p.12.
- ¹⁴ Functional Requirements for Bibliographic Records. URL: <https://www.ifla.org/publications/functional-requirements-for-bibliographic-records> [Utolsó elérés: 2017. március 18.]
- ¹⁵ Lásd a 4. sz. jegyzetet.
- ¹⁶ Functional Requirements for Authority Data (2009) by IFLA Working Group on Functional Requirements and Numbering of Authority Records (FRANAR). URL: <https://www.ifla.org/publications/functional-requirements-for-authority-data> [Utolsó elérés: 2017. március 18.]
- ¹⁷ Functional Requirements for Authority Data. A Conceptual Model. IFLA Working Group on Functional Requirements and Numbering of Authority Records (FRANAR). Final Report December 2008 [...] corrected [...] 201. URL: https://www.ifla.org/files/assets/cataloguing/frad/frad_2013.pdf [Utolsó elérés: 2017. március 18.] p.12.
- ¹⁸ Patton, Glenn E.: Extending FRBR to Authorities. In: Cataloging and Classification Quarterly, vol. 39, no. 3-4 (2005), p. 39-48.
- ¹⁹ Functional Requirements for Subject Authority Data (FRSAD). A Conceptual Model. IFLA Working Group on the Functional Requirements for Subject Authority Records (FRSAR) June 2010. URL: <https://www.ifla.org/files/assets/classification-and-indexing/functional-requirements-for-subject-authority-data/frsad-final-report.pdf> [Utolsó elérés: 2017. március 18.]
- ²⁰ Többek között: Tillett, Barbara Ann: Bibliographic Relationships: Toward a Conceptual Structure of Bibliographic Information Used in Cataloging. Ph.D. diss. University of California, Los Angeles, 1987. ; O'NEILL, Edward T. – Vizine-Goetz, Diane: Bibliographic Relationships: Implications for the Function of the Catalog. In: The Conceptual Foundations of Descriptive Cataloging. Ed. Elaine Svenordus. San Diego: Academic Publ., 1989. p. 167-179. ; Wilson, Patrick: The Second Objective. In: The Conceptual Foundations of Descriptive Cataloging. Ed. Elaine Svenordus. San Diego: Academic Publ., 1989. p. 5-16.
- ²¹ A bibliográfiai tételek funkcionális követelményei. 3. Az entitások. 3.1 Áttekintés p. 20.
- ²² A bibliográfiai tételek funkcionális követelményei. 3.1.2 Az entitások 2. csoportja: személy, testület p. 21.
- ²³ V.ö.: Noruzi, Alireza: FRBR and Tillett's Taxonomy... p. 3.
- ²⁴ A bibliográfiai tételek funkcionális követelményei. 5.2.1 A mű, a kifejezési forma, a megjelenési forma és a példány közötti kapcsolatok p. 63-64.
- ²⁵ A bibliográfiai tételek funkcionális követelményei. 5.3 Az első csoport entitásai közötti egyéb kapcsolatok p. 66.
- ²⁶ A rész-egész kapcsolat ebben a felsorolásban valóban nem szerepel.
- ²⁷ „A megjelenési forma – megjelenési forma kapcsolatok általában ugyanannak a kifejezési formának a megjelenési formáit jelentik.” L. A bibliográfiai tételek funkcionális követelményei. 5.3.4 Megjelenési forma – megjelenési forma kapcsolatok p. 79.
- ²⁸ FRAD 5.3 Relationships between Persons, Families, Corporate Bodies, and Works. p. 31.
- ²⁹ A következőkben a szöveg erősen támaszkodik a következő összefoglalásra: Riva, Pat – Oliver, Chris: Evaluation of RDA as an Implementation of FRBR and FRAD. In: Cataloging and Classification Quarterly, vol. 50, iss. 5-8. (2012) p. 564-586.
- ³⁰ Például: Pintér László: Jött! Látott! Győzött!(?) : szubjektív szabványtörténeti szemle. In: Könyvtári Figyelő, 32. évf. 6. sz. (1986) p. 632-646. URL: http://epa.oszk.hu/00100/00143/00288/pdf/EPA00143_konyvtari_figyelo_1986_6_632-646.pdf [Utolsó elérés: 2017. március 18.]; Nagy Zsoltné: Szabványos gondolatok. In: Könyvtári Figyelő, 32. évf. 6. sz. (1986) p. 658-665. URL: http://epa.oszk.hu/00100/00143/00288/pdf/EPA00143_konyvtari_figyelo_1986_6_658-665.pdf [Utolsó elérés: 2017. március 18.]; Berke Barnabásné: Reflexiók Pintér László: Jött! Látott! Győzött!(?) szubjektív szabványtörténeti szemléjéhez. In: Könyvtári Figyelő, 32. évf. 6. sz. (1986) p. 666-669. URL: http://epa.oszk.hu/00100/00143/00288/pdf/EPA00143_konyvtari_figyelo_1986_6_666-669.pdf [Utolsó elérés: 2017. március 18.]
- ³¹ A bibliográfiai tételek funkcionális követelményei. 2.2 Alkalmazási terület p. 16.
- ³² Functional Requirements for Authority Data. 6. User Tasks. p. 46.
- ³³ Az RDA szövegének hivatalos magyar fordítása még nem létezik, ezért a szabvány szövegéből vett kifejezéseket igyekezünk következetesen, szó szerint idézni.
- ³⁴ Az ábrát alkalmazza Maxwell: FRBR... p. 9.

³⁵ V.ö.: LeBOEUF, Patrick: Special Issue: The FRBR Family of Models. Foreword. In: Cataloging and Classification Quarterly, vol. 50 no. 5-7. (2012) p. 355-359.

Beérkezett: 2017. IV. 3-án.

Vass Johanna

könyvtárvezető,
Magyar Művészeti Akadémia
Titkársága.
E-mail: vass.johanna@mma.hu

Mátyás Melinda

Kéziratok, kódexek feldolgozása MARC formátumban*

Hogyan lehet szabványosan MARC formátumban kéziratokat katalogizálni? Milyen külföldi és hazai példákat találunk? A tanulmányban a szerző a hazai modern kéziratfeldolgozási szabvány hiányában a külföldi szabványok közül egyet kiemelve bemutatja a kéziratok lehetséges leírását MARC formátumban, valamint kitekintést ad a jövőbeli esélyes új könyvtári szabványra és arra, hogy ez jelenleg milyen lehetőségeket nyújt a kéziratok katalogizálására.

Tárgyszavak: kézirat; kódex; katalogizálás; könyvtárügy; szabvány

A kéziratfeldolgozás nehézségei, modern feldolgozási szabvány hiánya

A kéziratok könyvtári feldolgozásához nem találunk modern segédanyagot magyarul, és szakirodalom is alig született a témában magyar nyelven. Az útmutatóként *Berlász Jenő* 1958-ban készült *Kéziratok katalogizálása* című.¹ segédletét ajánlják és a régi könyvek leírását is tanító könyvtárosképző helyeken is ezt adják meg a kötelező irodalmak között.² Az írás mindenképpen segít megismerni a kéziratokkal kapcsolatos alapfogalmakat és a leírás elveit, viszont keletkezési idejénél fogva (a Machine-Readable Cataloging [a továbbiakban: MARC] formátum csak az 1960-as években fejlődött ki) nem tér ki arra, hogy hogyan lehet ezt az anyagtípust modern számítógépes eszközökkel feldolgozni. A könyvtárosnak tehát vagy magának kell hozzáigazítani a Berlász-féle segédanyag leírási módját a MARC formátumú leírás lehetőségeihez, vagy a külföldi szabványosítás eredményeihez kell fordulnia, és azok segítségével alkalmaznia egy szabványos és a kéziratok jellegéhez is igazodó leírási módot. A tanulmány készítője ez utóbbit részesíti előnyben, mivel több idegen nyelvű szabvány és szakirodalom is készült a kéziratok anyagok modern leírásáról.

1990-ben az Egyesült Államok Minneapolis városában egy előadássorozatot³ tartottak a kéziratok számítógépes feldolgozásáról, amelyben bemutatták a MARC formátum által kínált lehetőségeket és egy ismertető kitért a nem MARC formátumú feltárára is. Az ott elhangzottak tanulmány formájában megjelentek 1991-ben a *Rare Books & Manuscripts Librarianship* című folyóirat márciusi szá-

mában (6. évf. 1. sz.). A következőkben részben az egyik tanulmány alapján⁴ összefoglalom a kéziratfeldolgozás elveit MARC környezetben, valamint bemutatok egy megvalósult projektet, amelyben a kiválasztott kódexekben található miniatúrákat írták le MARC formátumban.

A fenti folyóiratszám bevezető tanulmányában rámutatnak a kéziratfeldolgozás nehézségeire: egyrésztől nagyon kevés olyan könyvtáros van, aki elég tudással és tapasztalattal rendelkezik a leíráshoz, másrésztől pedig nagyon kevés középkortudós ismeri a könyvtári katalogizálási szabványokat[4]. *Hope Mayo*, az írás szerzője éppen középkorral foglalkozó történészként és paleográfusként kezdte tanulmányozni a könyvtári feldolgozás lehetőségeit[4]. Személyében szerencsésen egyesült a két terület, ma is könyvtárosként dolgozik a Harvard Egyetemen. Ha nem is teljesül mindkét fenti feltétel a kéziratok anyagot őrző könyvtár munkatársai között, hasznos támpont lehet a leíráshoz az is, ha az adott kéziratanyagnak már elkészült nyomtatott formátumban a részletes ismertetője. Ezekhez kiegészítésül felhasználható még a régi gyűjteményről készült szakirodalom. A kéziratok e kettős érdeklődés miatt is speciális területet képeznek, egyrészt a témával foglalkozó tudósoknak rendkívül értékes forrást nyújtanak, és sokszor már a beazonosításuk felér egy tudományos kutatással, másrészt az őrző gyűjtemény érdeke és fel-

---

* A 2016-ban, Debrecenben rendezett Networkshop konferencia előadásának átdogozott, bővített változata.

adata is, hogy a könnyebb hozzáférés érdekében részletesen leírja a kéziratállományát a nyilvános elektronikus katalógusában. Az *ELTE Egyetemi Könyvtár* két etióp-geéz nyelvű kódexéről (Cod. Orient. 10. és 11.) például az egyetem *Sémi Filológiai és Arab Tanszékének* oktatója, *Ormos István* által készített ismertető alapján lett létrehozva a MARC formátumú leírás az integrált könyvtári rendszerben. A feldolgozó könyvtáros számára tehát kézenfekvő megoldás a kéziratok katalogizálására is a MARC formátum, hiszen ennek a keretei között írják le a modern könyveket, folyóiratokat is, és a nyilvános katalóguson keresztül ez biztosít széles körű elérést az érdeklődők számára.

A kéziratfeldolgozás lehetséges forrásai, eszközei, módjai

A MARC formátum az 1960-as években jött létre, eredetileg modern monográfiák feldolgozására, viszont nagyon hamar kiterjesztették a leírási lehetőségeit időszaki kiadványokra, vizuális dokumentumokra, térképekre, számítógépes fájlokra[4]. A régi nyomtatványokkal foglalkozó könyvtárosok pedig kidolgozták a MARC leírás módját a régi könyvek speciális tulajdonságainak a feldolgozására is, amit a megjegyzés mezők kiszélesített használatával és a gyűjtemény szintű valamint a több szintű katalogizálás rendszerének kidolgozásával érték el[4]. Jogosan felmerülő kérdés, hogy a középkori kéziratok is beleférnek-e a MARC rendszerű leírásba. Mayo szerint[4] a kódexek egyrészt hasonlóak a régi könyvekhez, mivel irodalmi, történeti és tudományos szövegeket közvetítenek, amelyek az antikvitásban vagy a középkorban íródtak, másrészt pedig kéziratos, kézműves díszítésű egyedi műalkotások, ebből a szemszögből pedig a műtárgyakra vagy a későbbi irodalmi kéziratokra hasonlítanak.

Hope Mayo megvizsgálta[4] a MARC formátum adta lehetőségeket, hogyan lehet azokat kihasználni a kéziratok leírására. Azt találta, hogy egy viszonylag egyszerű, egy művet tartalmazó kódex esetében a MARC-ban való leírás hasonló egy nyomtatott katalógus részletes leírásához. A címlap hiánya miatt a 245-ös mezőhöz új forrásokat kell felvenni: titulus vagy kolofón vagy egy megállapított címet kell használni. A megjelenési hely és idő ritkán fordul elő magán a kéziraton, de gyakran pótolható megközelítő adatokkal (például Franciaország, a 13. sz. első fele). Az akkor alkalmazott, *Society of American Archivists* által kiadott kézirat-

katalogizálási szabvány (Archives, Personal Papers, and Manuscripts (APPM) 2 1.4) még nem tette lehetővé, hogy a 260-as mezőben feltüntetésük a keletkezés helyét (fenntartván azt a régi nyomtatványok kiadási vagy nyomtatási helyének), hanem a megjegyzés mezőbe lehetett írni, ha ismert volt[4]. A kéziratokra vonatkozó újabb szabvány szerint (*Anglo-American Cataloging Rules 2* melléklete: *Descriptive Cataloging of Ancient, Medieval, Renaissance, and Early Modern Manuscripts* (a továbbiakban: AMREMM), 2003, 4.⁵) már fel lehet tüntetni a keletkezés helyét is a 260-as MARC mezőben. Az előbb hivatkozott szabvány MARC mezőket összefoglaló táblázata megtalálható a mellékletben a tanulmány szerzőjének fordításában (néhány speciális tulajdonságra vonatkozó kifejezést angolul is meghagyva benne az egyértelműség kedvéért). A többi, Mayo által írt leírási mód megegyezik a 2003-as szabvány elveivel: ha a kézirat egynél több művet tartalmaz, akkor azokat az 500-as vagy 505-ös mezőkben lehet leírni, az indexeléshez a szerzői neveket a 700-as mezőkbe és az egységesített 'címekeket' a 740-esekben is feltüntetve. Az írók, illuminátorok nevét és a provenienciához kötődő személyneveket szintén a megjegyzés mezőkbe utalja, egységesített alakban pedig a 700-as mezőkbe. Az említett AMREMM szabvány jobban részletezi ezeket az adatmegadási útmutatásokat, például az 500-as mezőkbe egy bevezető szó után következik az arra vonatkozó információ (például „kollacionálás; írás; díszítés.”[5], és a 700-as mező „e” almezőjébe felvihető a személynév közreműködési funkciója[5]. Az ELTE Egyetemi Könyvtárban ez utóbbi tekintetében más gyakorlatot követünk, a 700-as mező 4-es almezőjébe kerül kötelező jelleggel a szerzőségi minőség. Az AMREMM ezekkel a bevezető szavakkal átláthatóbbá teszi a leírást, és egységesebb szerkezetet biztosít az ismételt 500-as mezőknek a különböző elemeknél. Megemlítendő, hogy olyan adatokat is a megjegyzés mezőkbe javasol az AMREMM leírás, amelyeknek egyébként jelenleg van erre a célra használható egyéb megjegyzés mezője. Például a kötésre az 563, a proveniencia jelzésére az 561. Az ELTE Egyetemi Könyvtárban ezeket a specifikus megjegyzés mezőket használjuk ezen adatok felvételére. A többi hasonló, önálló kóddal rendelkező megjegyzés mezőt a 2. mellékletben emelem ki. Bár az AMREMM leírás nem tér ki erre, talán az 505-ös mező arra is alkalmas, hogy a tartalmi részek címei mellett itt rögzítsük az adott kéziratrészek incipit-ei és desinit-ei szövegét, mivel ekkor az adott egység kéziraton levő vagy megállapított címe és folio-tartománya mellett jelenik meg és

egyértelmű, hogy mely tartalmi rész kezdetéről és végétől van szó. Mayo hátrányul hozza fel, hogy a megjegyzés mezőket nem lehet könnyen kinyerni a keresővel, és emiatt a régi nyomtatványok esetében a 755-ös mezőben ismételték meg az indexelendő részeket, viszont ehhez egy előre létrehozott tezausztra volt szükség, és a középkori kéziratokra még nem létezett ilyen szótár[4]. Jelenleg az ELTE Egyetemi Könyvtárban használt Aleph integrált könyvtári rendszer OPAC-jában a „bármelyik mező” keresési feltételt megadva lehetséges a megjegyzés mezőkben való keresés. Hátránya, hogy valószínűleg a kutatók, felhasználók számára nem egyértelmű, hogy e feltétel használatával incipit-ekre is lehet keresni, viszont egy segédlet vagy súgó létrehozásával lehetséges erről tájékoztatást adni.

Példák a kéziratok MARC21 formátumban történő feldolgozására

A minneapolis-i előadásorozat egy következő bemutatójában Sarah Shatford Layne (akkor a kaliforniai és Los Angeles-i egyetem könyvtárközi kölcsönzés részlegének vezetője valamint az *Index of Medieval Medical Images* katalogizálási tanácsadója) ismertette az Index of Medieval Medical Images (a továbbiakban: IMMI) projekt feldolgozási megfontolásait⁶ és kitért arra, hogy miért a MARC formátumú leírást választották. A könyvtáros szakember szerint a MARC elég rugalmas ahhoz, hogy olyan anyagokat katalogizáljanak vele, amelyek se nem modernnek, se nem nyomtatottak, se nem könyvek[6]. Az IMMI projekt célja az volt, hogy azonosítsák és leírják az Észak-Amerikában található középkori kéziratok orvosi képeit, akkor hatezerre becsülték a számukat[6]. Az adatbázis jelenleg elérhető változatában 13 kódex képei indexeltek, összesen 510 kép és leírása tekinthető meg⁷. A feldolgozáshoz azért választották a MARC formátumot, mert teljesítette a főbb céljait: átlátható és hasznos információkkal szolgáljanak a képekről, megfelelően hozzáférhetőek legyenek a rekordok, és egy létező, széles körben elterjedt szabványt használjanak[6]. A leírásokhoz a MARC formátum vizuális anyagokhoz kidolgozott űrlapot választották és az AACR2 szabványt valamint *Elizabeth Betz* Graphical Materials c. útmutatóját hívták segítségül[6]. A adatok részletes feltáráshoz a kéziratokhoz hasonlóan itt is az 500-as megjegyzés mezőket alkalmazták (a képnek adott cím, információ az illusztrátorokról), az 520-as mezőben pedig röviden leírták a kép témáját. A projekt tárgyának sajátos-

sága miatt (egy-egy kódexben lévő képek) a 260-as mezőt nem használták a keletkezési idő és hely megnevezésére, mivel annak csak az őrző dokumentum leírásában van helye. Kizárólag akkor vettek fel 260-as mezőt, ha a kép keletkezése eltért az őrző kéziratétól[6]. A 260-as mező hiányát kompenzálандó, az első 500-as mezőben megjegyezték a kézirat keletkezési helyét és idejét, hogy ez a fontos adat a kép kontextusba helyezéséhez ne maradjon el[6]. Az őrző kötetre a 773-as mezőben hivatkoztak, amelyről el lehetett jutni annak az egész katalógustételéhez[6], a helyét pedig az 535-ös mezőben közölték[6]. A tárgyszavazáshoz (650 mező) vagy a *Medical Subject Headings* (MeSH) vagy a *Library of Congress Subject Heading* (LCSH) rendszerét használták, és ha fontosnak tűnt, szabad tárgyszavakat is megadtak a 653-as mezőben[6]. Összességében jó választásnak tartották a projekt számára a MARC formátumú leírást, mivel valóban eléggé rugalmasnak mutatkozott a speciális anyag típus leírására is, és a legtöbb nehézséget a feldolgozáskor inkább a katalogizálási szabványok alkalmazása jelentette[6]. Az idő távlatából nézve is hasznosnak tűnik a MARC leírás használata a széles körű konvertálhatósága miatt, ugyanis úgy látszik, hogy az eredeti MARC rekordok már nem elérhetők az IMMI projekt oldalán⁸, a Search images menü nem töltődik be, viszont az UCLA katalóguson keresztül meg lehet jeleníteni az adatbázist[7]. Ebben a katalógusban a metaadatok szerkezete alapján Dublin Core (a továbbiakban DC) formátumban érhető el jelenleg a leírások. Világosan látszik, hogy az eredeti MARC formátumú adatelemeket feleltették meg a DC-ben használt adatoknak, sajátossága, hogy az egyes mezők végén szögletes zárójelben található meg az adatelem leírása, amely a Qualified (Minősített) DC (a továbbiakban QDC) metaadatséma alkalmazását mutatja. *Layne* tanulmánya a függelékben hoz példákat a MARC leírásokra, a következőkben ennek az egyik képét (1., 2. ábra[6]) vetem egybe az ugyanannak a képnek jelenleg elérhető metaadatsorával⁹, hogy kimutassam a konvertálás módját és minőségét.

Az adatok megfeleltetése és az elemek sajátosságai a következők:

- A 245-ös mező tartalma a **Title** adatelembe került, szögletes zárójelek nélkül.
- Az 520 szövege kisebb változtatásokkal a **Description** mezőben jelenik meg, az [Abstract] pontosítás utal is a mező eredeti funkciójára a MARC-ban.

```

245 00 #a[Male disease figure].
300 #al drawing (5 pages) on paper : #bink. ; #con sheets 220 x 140
mm.
500 #aCreated in Czechoslovakia (Bohemia?) in the mid-fifteenth
century.
520 0 #aDet. Disease figure, male, upper body (heart and above) on
91r. Left arm on 91v, right arm on 90v. Figure bearded, arms
outspread, palms forward, some exterior detail of hair, neck,
nipples, pectorals, lateral muscles. Lower torso (lungs to
genitals) appears on 92r. Large structure above genitals.
Legs (thighs to toes) appear on 92v. Extensive captioning of
diseases afflicting each part. Some general anatomical terms
included. Diagram and captions rubricated.
510 3 #aO'Malley and Gnudi.
510 3 #aGilhofer-Ranschburg.
510 3 #aFerrari.
581 #aCover of IMMI newsletter, June 1989.
773 0 #7nnbm#t[Medical collectanea, 2] #d[ca. 1450] #k(Benjamin MS 10)
#yfol. 90v-92v. #wAMC90-000009
535 1 #aUniversity of California, Los Angeles. Louise M. Darling
Biomedical Library.
650 2 #aDisease #xcharts
650 0 #aBody, Human
653 1 #aDisease figures
755 #aInk drawings #zCzechoslovakia #z Bohemia #y1450 #2gmqpc
752 #Czechoslovakia #bBohemia
    
```

1. ábra Eredeti MARC-formátumú IMMI-tétel

Metadata	
TITLE	Male disease figure.
DESCRIPTION	Disease figure, male, simply drawn, spread across five pages: upper body (heart and above) on fol. 91, l. arm on 91v, r. arm on 90v. Figure bearded, arms outspread, palms forward, some exterior detail of hair, neck, nipples, pectorals, lateral muscles. Lower torso (lungs to genitals) appears on fol. 92. Large structure above genitals. Legs (thighs to toes) appear on fol. 92v. Extensive captioning of diseases afflicting each part. Some general anatomical terms included. Diagram and captions rubricated. [Abstract]
	Czechoslovakia (Prague?), mid-fifteenth century. [Note]
FORMAT	on leaves 220 x 140 mm. [Dimensions]
PUBLISHER	Czechoslovakia-Prague [Place Of Origin]
RELATION	Ferrari, M. Medieval and Renaissance manuscripts at the University of California, Los Angeles, p. 30 [Described In] O'Malley & Gnudi. Benjamin collection, p. 4. [Described In]
	IMMI newsletter, v. 1, no. 2 (June 1989), cover. [Reproduced In] Layne, S.S. "MARC for medieval manuscript images," Rare books & manuscripts librarianship, v. 6, no. 1 (1991): p. 46. [Reproduced In]
SOURCE	University of California, Los Angeles. Louise M. Darling Biomedical Library. Manuscript. Benjamin Collection 10 [Medical collectanea, 2] fol. 90v-92v.
SUBJECT	Disease - charts
SUBJECT	Body, Human
SUBJECT	Disease figures - Czechoslovakia - Prague - 1450
TYPE	still image [Type Of Resource]

2. ábra A fenti IMMI-tétel Qualified Dublin Core formátumban

- Szintén a **Description**-hoz tartozik a származási hely és idő megnevezése, amely eredetileg egy 500-as MARC mezőben szerepelt, itt erre a [Note] utal.
- A jobb visszakereshetőség érdekében felvették a **Publisher** mezőbe is a keletkezés helyét.
- Az eredetileg 300-as mező tartalmát részben a **Format** adatelemben tükrözik és részben a Description mezőbe építették be.
- A **Relation** elem tartalma részben az 581-es mezőben szerepelt, s bővítették magára a Layne-tanulmányra való utalással.
- A 773-as mező, az őrző kötethez kapcsolódás a **Source** sorban található.
- Mind a 650-es, mind a 653-as tárgyszó mezők **Subject** adatelemként jelennek meg, s itt látható az eredetileg 755-ben szereplő leírásrész is (Bohemia helyett Czeschslovakia szerepel).
- A **Type** sorban levő meghatározás a 008-as mezőből származik: Typemat.:k, erre [Type of Resource]-ként találunk utalást.

A pontosan beazonosítható adatelemeket látva megállapíthatjuk, hogy törekedtek arra, hogy ne vesszen el semmi az eredeti MARC leírásból és hogy minél pontosabban jelenjen meg az adattartalom a QDC keretei között is. A MARC formátum a konverzibilitási tulajdonsága miatt alkalmas is volt ennek megvalósítására.

Az ELTE Egyetemi Könyvtárban a metszetek és a Hevenesi-, Kaprinai-, Pray-kéziratgyűjtemények esetében hasonló megfeleltetéssel történt az integrált könyvtári rendszerben található leírások betöltése az egyetemi repozitóriumba (EDIT) Dublin Core formátumba¹⁰. A kisnyomtatványok esetében szintén ezzel a módszerrel emelik át a katalógus metaadatait a repozitóriumi leírásba.

A következőkben személtetésképpen bemutatom néhány külföldi katalógus rekordját, hogy hogyan történik a gyakorlatban a kódexek vagy más kéziratok leírása MARC formátumban. Hasznos példákat találtunk a *Penn Libraries* online katalógusában és a *Harvard University*-hez tartozó *Houghton Library* OPAC-jában is. Ez utóbbi könyvtárat Hope Mayo is említi^[4] azon közgyűjtemények között, amelyek részletes kéziratleírásokkal rendelkeznek MARC formátumban.

Az első példa *Boethius* első századi fordításának rekordja a Penn Libraries katalógusából: Periermenias Aristotelis ... [etc.] [manuscript]. Ca. 850 Ms.Codex LJS 101¹¹. A tétel MARC formátumú leírása a Classic Franklin linkre kattintva érhető el (Staff view). A kiemelt részben (3. ábra) látszik, hogy a 2003-as AMEREMM útmutatásának megfelelően az 500-as mezőben látjuk a főcím forrását, majd az 505-ös mezőkben a kódex tartalmát folio-intervallumonként megadva.

A következő kiemelés (4. ábra) ugyanebből a MARC tételből származik, megfigyelhetjük, hogy a korábbi tulajdonosok nevét (személyek és apát-ság) a 700-as illetve a 710-es mezőkben rögzítették, a 856-os mezőkben pedig hivatkoznak a kézirat digitalizált változatára és egy kisvideóra az alkotás bemutatásával („Video orientation”). A 856-ban az indikátorokat nézve az első helyen a 4-es azt jelenti, hogy egy http-oldalra történik a hivatkozás. A második helyen álló 1-es az eredeti dokumentum más verziójára utal, jelen esetben a digitalizált változatára. A másik 856-os mezőben a második indikátorként álló 2-es pedig azt mutatja, hogy egy kapcsolódó forrásra vonatkozó hivatkozást fogunk látni.

500 __ a Title for manuscript from caption title for predominant work (f. 1v).
505 0_ a 1. f.1r: [Conclusion of a grammatical work, 7-line verse by Eugene II of Toledo, Isidore's definition of rhetoric].
505 0_ a 2. f.1v-53r, 61r-62v: Periermenias Aristotelis / a Boetio traslatas.
505 0_ a 3. f.53v-59v: Periermeniae / Apulei.
505 0_ a 4. f.60r: Versus de singulis mensibus / [Decimus Magnus Ausonius].
505 0_ a 5. f.60v, 63r: [Sample letter of monk to abbot].
505 0_ a 6. f.63r-64r: [Miscellaenous verses, definitions, and biblical commentary].

3. ábra Leírás a Penn Libraries katalógusából 1.

700 02 |a Apuleius. |t Peri hermēneias.
 700 12 |a Ausonius, Decimus Magnus.
 700 1_ |a Phillipps, Thomas, |c Sir, |d 1792-1872, |e former owner.
 700 1_ |a Beck, Helmut, |d 1919-2001, |e former owner.
 710 2_ |a Saint-Benoît-sur-Loire (Abbey), |e former owner.
 740 0_ |a De interpretatione.
 856 41 |z Facsimile |u http://hdl.library.upenn.edu/1017/d/medren/5186550
 856 41 |z Video orientation |u http://hdl.library.upenn.edu/1017.12/1333431
 856 42 |3 The Lawrence J. Schoenberg and Barbara Brizdle Manuscript Initiative Fund Home Page

4. ábra Leírás a Penn Libraries katalógusából 2.

A következő részletesen feltárt kéziratpéldánk egy 18. századi orvosi témájú műjé: *La médecine universelle avec les regles et l'ordre à observer pour la manipulation [manuscript] / par M. Chamberland Delafay avocat au parlement de Paris. 1767 Ms.Codex 510*¹².

A leírás kiemelt részében (5. ábra) láthatjuk, hogy az 505-ös mezőben szintén szerepel a kézirat részletes tartalma, míg az 520-asban a tartalom összefoglalása. Az 500-as megjegyzés mezőkben pedig az AMREMM iránymutatásának megfelelő bevezető szavakkal a tétel részletes adatai: írás (script), kötés (binding), proveniencia (origin), etc. Az 510-es mezőben egy hivatkozást is láthatunk egy nyomtatott katalógusra, amelyikbe benne van a kézirat leírása.

Hasonló módon találjuk meg leírva a Houghton Library kézirateit, például: *Sermones per anni circulum dominicales : manuscript, 1452. MS Lat 9.*¹³ és *Lives of SS. Anselm, Odo, Majolus, Odilo and Hugo : manuscript, [ca. 1150-1200]. MS Lat 27.*¹⁴

Kéziratok leírása a hazai könyvtárakban

A külföldi példák után nézzük meg, hogy a jelentősebb kéziratgyűjteménnyel rendelkező hazai könyvtárak katalógusában, az *Országos Széchényi Könyvtár*ban (OSZK) és a *Magyar Tudományos Akadémia Könyvtár és Információs Központ*ban (MTA KIK) hogyan katalogizálják a kéziratokat. Az OPAC-okban szűrőpróbaszerű keresést végeztem, nem néztem végig az összes leírást, így a bemutatandó példáktól más elvek alapján készült rekordok létét sem zárom ki.

520 __ |a Alchemical text.
 505 0_ |a 1. p.1-28: *Advertissement ... à mon sprit del la medecine universelle.* -- 2. p.29-127: *Seven alchemical operations.* -- 3. p.128-134: *Recipies.*
 546 __ |a French.
 500 __ |a Title from title page (p. 1). Title page which also has the following quotation: *S'eleve qui voudra par force ou par adresse, /jusqu'au sommet glissant des gjeveux sans quitter mon aimable séjour, /loin dumonde, et du bruit rechercher la sagesse.* Horatius. Zacour-Hirsch suggest the author may be Georges de La F
 500 __ |a Pagination: Paper, I (contemporary paper) + I (modern paper) + 70 + I (modern paper) + I (contemporary paper; [ii], 1-2, 21-24 [bound in out of sequence], [i], 128, [j], 129-134; contemporary pagination in ink, upper right corners.
 500 __ |a Script: Written in a cursive script by one hand, with title page in a second hand. Title may not actually belong to the text which is largely alchemical.
 500 __ |a Binding: Modern cloth.
 500 __ |a Origin: Written in France, September 1767 (p. 1).
 500 __ |a Forms part of: Henry Seybert Library of Modern Spiritualism.
 510 4_ |a Described in Zacour, Norman P. and Hirsch, Rudolf. *Catalogue of Manuscripts in the Libraries of the University of Pennsylvania to 1800* (Philadelphia: Un Press, 1965), |c p. 240 (Ms. E.F. Smith 32).

5. ábra *La médecine universelle avec les regles et l'ordre à observer pour la manipulation [manuscript] c. mű leírása*

Az OSZK katalógusában azt találtam, hogy az integrált könyvtári rendszerben egy rövid leírása szerepel a kéziratoknak (ebben az esetben kódexeknek, pl. Cod. Lat. 438¹⁵), amely alapszinten segíti a beazonosítást. A Corvinákról ezen kívül egy külön honlapon található részletes leírások (corvina.oszk.hu).

Az MTA KIK-ben találunk a kéziratok rekordjai közt olyat, amelyik az AMREMM útmutatásának megfelelően az 505-ös mezőben feltünteti a kézirat tartalmát részletesen, ilyen az Arab F. 2/Coll. 1. raktári jelzetű kódex¹⁶. Kiemelendő még e tétel kapcsán, hogy a 880-as nyelvi megfeleltetésre szolgáló mezőben megtalálható a leírás arab karakterekkel is. Ez az ún. multiscript leírási mód lehetővé teszi, hogy ha a feltárás nyelvének írásrendszere nem egyezik meg a dokumentumével, akkor mind a feltárás nyelvén mind a dokumentum nyelvén rögzíthessük a katalógustétel adatait¹⁷.

Az ELTE Egyetemi Könyvtárban az újonnan készült vagy utólag kiegészített kódexleírások készülnek az AMREMM szabvány alapján részletes formában a meglévő nyomtatott vagy elektronikus katalógusokat figyelembe véve (pl. Cod. Lat. 133-139, Cod. Orient. 9-11., régi Cod. Graec.5). A többi régebb óta rendszerben levő leírás egyelőre rövid formátumban érhető el.

Láthatjuk, hogy a hazai könyvtárakban többnyire egymástól függetlenül igyekeznek a kéziratokat jobban hozzáférhetővé tenni a katalógusrekordok által, és nem egy egységes leírási sémát követnek. Az egységes leírást nagyban megkönnyítené, lehetővé tenné, ha készülné egy magyar nyelvű szabvány a kéziratok modern leírására. A szabványok készítésének feladatát mind a 1997. évi CXL. Törvény (60§ 3. e) mind a 30/2014. (IV. 10.) EMMI rendelet (8§ 7.) a nemzeti könyvtár feladatai közé utalja. A megvalósítást előlendítheti, hogy a 2015-ös évben újra életre hívták¹⁸ az OSZK keretei között az *Országos Könyvtári Szabványosítási Bizottságot*. Reméljük, hogy sikerül a magyar könyvtárügy szabványosítás terén tapasztalható lemaradásait (a könyvek érvényben lévő bibliográfiai leírási szabványa 1978-ból való) idővel felszámolni.

Szabványosítási lehetőségek, a fejlődő új könyvtári szabványok és a kéziratfeldolgozás

A másik megoldási lehetőség, nem függetlenül a bizottságtól, egy teljesen új szabvány bevezetése, és azon belül a kéziratok leírásának szabályozása. Új könyvtári szabványként jelenleg a *Resource*

Description and Access (a továbbiakban RDA) látszik a legesélyesebbnek az elterjedésre. Az RDA jelenlegi leírása tartalmaz utalásokat a régi nyomtatott és kéziratos anyagokra, viszont az ezekre vonatkozó részletes szabályozások kidolgozása még nem történt meg, ami a régi gyűjteménnyel rendelkező intézmények feladata lenne. Az ALA el is kezdett egy tervezetet készíteni a régi könyvek RDA-kompatibilis leírására: DCRM (Descriptive Cataloging for Rare Material) for RDA: DCRM B (Books). Az RDA terjedő szerepét bizonyítja, hogy a Library of Congress a U.S. National Library of Medicine-nel valamint a Program for Cooperative Cataloging¹⁹ (PCC) szervezet legtöbb tagjaival együtt 2013. március 31-én bevezette az RDA-t²⁰, a Német Nemzeti Könyvtárban pedig 2015. október 1-től kezdték el az átállást²¹. A német nyelvterületen történő implementálás érdekessége, hogy ott a többi terület kidolgozásával párhuzamosan létrejöttek különböző munkacsoportok, amelyek az RDA bevezetéséhez kapcsolódóan a régi nyomtatványokra és a kéziratokra vonatkozó korábbi szabályzatot átvizsgálják²². Ezeken kívül Franciaországban is elkezdtek a felkészülést az RDA bevezetésére, ennek a részletes folyamatát *Dancs Szabolcs* ismerteti cikkében²³. Kiemelendő, hogy egyelőre nem foglalkoznak a régi könyvekkel kapcsolatos szabályozással, a bemutatott útmutatásokban az a válasz ezekkel az anyagokkal kapcsolatban, hogy a régi könyvekre nem vonatkozik a szabályzat. A téma jelenlegi aktuális voltát bizonyítva megemlítendő, hogy a *Cataloging and Classification Quarterly* 2016. évi 5-6. számában a központi téma az RDA. Az egyes tanulmányok mind a szabványosítás²⁴ szempontjából, mind a különgyűjteményekre való alkalmazhatóság²⁵ tekintetében vizsgálják az új szabályzatot. *Claudia Fabian*, a *Bayerische Staatsbibliothek* munkatársa írásából kiderül, hogy az RDA alkalmas lenne új, egységes katalógizálási szabályzások megalkotására a régi nyomtatványok és a kéziratok tekintetében²⁶. Előnyösnek látja azt, hogy a Német Nemzeti Könyvtár koordinálja az RDA-ra vonatkozó kezdeményezéseket, bár a Nemzeti Könyvtárnak nincs jelentős régi könyves és kéziratos gyűjteménye (tekintve, hogy 1913-ban alapították), viszont fontos szerepet játszik az egységes adatkezelésre vonatkozóan, mivel RDA-kompatibilissá tette a német személynév-adat-bázisukat (GND = Gemeinsame Normdatei), ami egy jelentős lépés a kapcsolt adatokat használó alkalmazások felé (linked data)[26]. A *Portugál Nemzeti Könyvtár* munkatársainak írásából kiderül, hogy a könyvtárunk is vizsgálja az RDA bevezetésének lehetőségeit. Le is fordították portugálra az RDA szabályza-

tát, és a kéziratok esetében is számba veszik a Functional Requirements for Bibliographic Records (a továbbiakban FRBR), RDA által biztosított keretrendszerek használatának jövőbeli szerepét²⁷. A *Spanyol Nemzeti Könyvtár* is komolyan foglalkozik az RDA-val, 2008 óta tagja az RDA Steering Committee (RSC)-nek (korábban Joint Steering Committee for Development of RDA), amely az RDA összehangolt fejlesztéséért felelős²⁸. A régi nyomtatványok és kéziratok esetében a Spanyol Nemzeti Könyvtárban külön munkacsoportot hoztak létre, hogy megvizsgálják, mely különbségek vannak a jelenleg használt katalógizálási módjuk (ISBD/A) és az RDA lehetőségei között[28]. Megállapították, hogy az RDA még nem eléggé kidolgozott e dokumentumtípusok feldolgozására, viszont mivel ez egy jelenleg is alakuló és frissülő szabályzat, és egy külön nemzetközi munkacsoport (RSC Rare Materials Working Group) is dolgozik a különgyűjteményekre való alkalmazáson, remélhetőleg az erőfeszítéseiknek és munkájuknak köszönhetően sikerül alkalmassá tenni az RDA-t e speciális dokumentumok leírására is[28].

A fentiekből láthattuk, hogy az RDA-nak valóban nagy a jelentősége mint jövőbeli nemzetközileg használt katalógizálási szabályzatnak, és több nemzeti könyvtár már el is kötelezte magát mellette, viszont még közel sem általános a könyvtári világban a használata, jelenleg zajlik a terjedő áttérési folyamat. Amíg nem történik meg a váltás Magyarországon is, az AMREMM szabályzat szerinti MARC21 leírás egy alkalmazható alternatívát nyújt a kéziratok katalógizálására, sőt, a változshoz is hasznos lenne, mivel a MARC21-ben tárolt katalógusrekordokat mindenképpen megfeleltetik majd az új feldolgozási rendszernek egy lehetséges átállás során.

1. melléklet: AMREMM összefoglaló táblázatának fordítása

41	nyelv pl. lat
1xx	szerzői főtétele
240	egységesített cím
245	cím és szerzőségi közlés
246	címváltozatok
250	kiadás
260\$a	keletkezés helye
260\$c	keletkezés ideje
300\$a	terjedelem
300\$b	díszítés

300\$c	méret
300\$e	mellékletek
500	formátum
500	a cím és szerzőségi adatok forrása
500\$a Kollacionálás (Collation):	ívszámozás, teljesség ellenőrzése
500\$a Elrendezés (Layout):	lap elrendezése
500\$a Írás (Script):	írás
500\$a Díszítés (Decoration):	díszítés
500\$a Kötés (Binding):	kötés
500\$a Mellékle- letek (Acompanyin g materials):	mellékletek
500\$a Eredet (Origin):	eredet
500\$a Ko- rábbi jelzet (Former shelfmark):	korábbi jelzet
500\$a Kap- csolódó jelzet (Related shelfmark):	kapcsolódó jelzet
500\$a Meg- különböztető név (Byname):	megkülönböztető név
500\$a Jelzet (Shelfmark):	jelenlegi jelzet
505	tartalom
506	hozzáférés korlátozása
510	nyomtatott leírásokra és idézésekre utalás
520	összefoglaló leíró jellemzők (nature and scope)
530	egyéb formában való elérhetőség (pl. CD-n)
533	a másolatának formája
535	eredetik, reprodukciók helye
540	használat és másolatkészítés módja
541	a beszerzés közvetlen forrása
546	nyelv
561	proveniencia
581	utalás a kiadott, faksimile változatokra, irodalomra

583	katalogizálás előzményei
6xx	tárgyszavak, értelem szerint
655	műfaj, értelem szerint
7xx	kiegészítő egységesített adatok, értelem szerint
700	készítő neve
700\$e korábbi tulajdonos (former owner)	korábbi tulajdonos - személy
700\$e írnok (scribe)	írnok
700\$e korrektor (corrector)	korrektor
700\$e művész (artist)	művész
700\$e illuminátor (illuminator)	illuminátor
700\$e rubrikátor (rubricator)	rubrikátor

700\$e kötés készítője (binder)	kötés készítője
700\$e adományozó (donor)	adományozó
700\$e patrónus (patron)	a kézirat elkészülésének megbízója/támogatója
710 vagy 730	a kézirat egységesített címe
710\$e korábbi tulajdonos (former owner)	korábbi tulajdonos - intézmény
730 vagy 710	a kézirat egységesített címe
740	kapcsolódó címek
752	készítés helye
773	fejrekordhoz kapcsolat
774	kötetrekordok
776	további megjelenési módok

2. melléklet: Táblázat a szabványos MARC mezők használatáról bizonyos elemekre

AMREMM fordítás részlete	Alkalmazás az ELTE Egyetemi Könyvtárban
500\$a Kötés	Marc szabvány szerint: 563\$a
500\$a Korábbi jelzet	Marc szabvány szerint: 090\$a
500\$a Jelzet	A példányoknál
505\$a Tartalom	Incipit, desinit (explicit) is; ha egy mű szerepel a kódexben az 500\$a mezőbe

Irodalom

- BERLÁSZ Jenő: *Kéziratok Katalogizálása* (Budapest: Országos Könyvtárügyi Tanács, 1959)
<http://link.oszk.hu/libriurl.php?LN=hu&DB=any&SRY=an&SRE=000001287073>
[Utolsó elérés: 2017. január 29.]
- Lsd. Debreceni Egyetem Informatikai Kar, Könyvtár-informatika Tanszék: *Különgyűjtemények című kurzusleírás*:
<http://www.inf.unideb.hu/~dani.erzsebet/tem/kgy.pdf>
[2016-07-30] p.2.; Nyíregyházi Egyetem, Matematika és Informatika Intézet, Informatikus könyvtáros szak kurzusleírása: *Kézirattári, levéltári ismeretek*:
http://www.nyf.hu/others/docs/intezmenyi/nappali/info_rmatikus%20k%F6nyvt%E1ros/le%EDr%E1s.pdf
[2017-07-30] p. 48.
- MAYO, Hope 'Introduction: Marc Cataloging for Medieval Manuscripts', *Rare Books&Manuscripts Librarianship*, 6.1 (1991), 7-10., 7.
- MAYO, H.: *Medieval Manuscript Cataloging and the Marc Format.* = *Rare Books& Manuscripts Librarianship* 6. köt. 1. sz. 1991. 9. 11–12.
- PASS, Gregory A.: „Descriptive Cataloging of Ancient, Medieval, Renaissance, and Early Modern Manuscripts”, Chicago, Association of College & Research Libraries, 2003
<http://rbms.info/dcrm/amremm/> [Utolsó elérés: 2016. július 30.]
- LAYNE, S. Shatford: c. = *Rare Books & Manuscripts Librarianship* 6. köt. 1. sz. 1991. p. 39–52.
- UCLA Library Digital Collections Index of Medieval Medical Images (IMMI):
<http://digital2.library.ucla.edu/viewItem.do?ark=21198/zz0002fn7s> [Utolsó elérés: 2016. július 29.]
- Index of Medieval Medical Images:
<http://digital.library.ucla.edu/immi/> [Utolsó elérés: 2016. július 3.]

- ⁹ University of California, Los Angeles. Louise M. Darling Biomedical Library. Manuscript. Benjamin Collection 10 [Medical collectanea, 2]. Male diseasefigure. <http://digital2.library.ucla.edu/viewItem.do?ark=21198/zz0000ztms> [Utolsó elérés: 2016. július 3.]
- ¹⁰ SZÉKELYNÉ TÖRÖK T. – VIRÁG G.: Az Eötvös Loránd Tudományegyetem, Digitális Intézményi Tudástára. Az EDIT bemutatása - Két konkrét állományrész feldolgozásának ismertetésével. = Tudományos és műszaki tájékoztatás 62. köt. 1. sz. 2015. p. 3–12.
- ¹¹ Az OPAC-linkje: http://dla.library.upenn.edu/dla/franklin/record.html?g=Ms.Codex%20LJS%20101&meta=t&id=FRANKLIN_5186550& [Utolsó elérés: 2016. július 23.]
- ¹² Az OPAC-linkje: http://dla.library.upenn.edu/dla/franklin/record.html?id=FRANKLIN_1580951 [Utolsó elérés: 2016. július 23.]
- ¹³ OPAC-link: <http://id.lib.harvard.edu/aleph/009293819/catalog> [Utolsó elérés: 2016. július 23.]
- ¹⁴ OPAC-link: <http://id.lib.harvard.edu/aleph/009312707/catalog> [Utolsó elérés: 2016. július 23.]
- ¹⁵ OPAC-link: <http://nektar.oszk.hu/hu/manifestation/1079138> [Utolsó elérés: 2016. július 30.]
- ¹⁶ OPAC-link: http://opac.mtak.hu/F/D4269VKGTKNI2382BH61SCL11JVL82NSD9JS6RSUTUABJEE1Y-38220?func=full-set-set&set_number=390831&set_entry=000004&format=999 [Utolsó elérés: 2016. július 30.]
- ¹⁷ ÉZSIÁS A. – MAJOR K. – SZÉKELYNÉ TÖRÖK T.: Multiscript rekordok az ALEPH integrált könyvtári rendszerben: közös katalógus építése az ELTE Egyetemi Könyvtári Szolgálatában. = Tudományos és műszaki tájékoztatás 59. köt. 11–12. sz. 2012. p. 497–509.
- ¹⁸ DANCS Sz.: Hírek a könyvtári szabványosítás háza tájáról. Az Országos Könyvtári Szabványosítási Bizottság megalakulása. = Könyvtári figyelő 62. köt. 1. sz. 2016. p. 30–33.
- ¹⁹ LOC: Program for Cooperative Cataloging. <https://www.loc.gov/aba/pcc/> [Utolsó elérés: 2016. november 13.]
- ²⁰ MORRIS, Susan R., – Beacher Wiggins: Implementing RDA at the Library of Congress. = Italian Journal of Library & Information Science 7. köt. 2. sz. 2016. p. 199–228. doi:10.4403/jlis.it-11824.
- ²¹ RDA-Erschließung und Normdatenerstellung in der Deutschen Nationalbibliothek ab dem 1. Oktober 2015. https://wiki.dnb.de/download/attachments/94676205/Erschliessungspolitik_DNB_2015.pdf?version=1&modificationDate=1439296455000&api=v2 [Utolsó elérés: 2016. november 13.]
- ²² BEHRENS, R.: Anfang und Ende – RDA im Echtbetrieb. = Dialog mit Bibliotheken 28. köt. 1. sz. 2016. p. 12–15.
- ²³ DANCS Sz.: A Bibliográfiai Átállás programja – az RDA franciaországi átültetése. = Tudományos és Műszaki Tájékoztatás 63. köt. 9. sz. 2016. p. 344–352.
- ²⁴ FELL, T. – LAPKA, F.: ISBD and DCRM into RDA: An Opportunity for Convergence? = Cataloging & Classification Quarterly 54. köt. 5/6. sz. 2016. p. 282–291. doi: 10.1080/01639374.1190436.
- ²⁵ NIMER, Cory L. – DAINES J. Gordon: The Development and Application of U. S. Descriptive Standards for Archives, Historical Manuscripts, and Rare Books. = Cataloging & Classification Quarterly 51. köt. 5. sz. 2013. p. 532–549. doi: 10.1080/01639374.2013.764373.
- ²⁶ Fabian, C.: RDA as a New Starting Point for International Cooperation: Retrospective National Bibliographies and Medieval Manuscripts. = Cataloging & Classification Quarterly 54. köt. 5/6. sz. 2016. p. 338–49. doi:10.1080/01639374.2016.1207120.
- ²⁷ SILVA, A. C. S. – FERREIRA, T. D. – MARTONS, Lígia de Azevedo: Development and Challenges in Old Manuscripts Cataloging: The Experience of the National Library of Portugal. = Cataloging & Classification Quarterly 54. köt. 5/6. sz. 2016. p. 350–358. doi: 10.1080/01639374.2016.1199450.
- ²⁸ CARO M. A. – PRADA, R. G.: RDA and Rare Materials at the National Library of Spain. = Cataloging & Classification Quarterly 54. köt. 5/6. sz. 2016. p. 305–316. doi: 10.1080/01639374.2016.11922080.

Beérkezett: 2017. II. 1-jén.

Máttyás Melinda

az ELTE Egyetemi Könyvtár és
Levéltár Gyűjteményszervezési
Osztályának informatikus
könyvtárosa.

E-mail: matyas.melinda@lib.elte.hu

Bemutatkozik az ISNI, a nemzetközi szabványos névazonosító

A személyek, mindenekelőtt a szerzők egyedi azonosítása a könyvtári (és egyéb hasonló célú) rendszerek, szolgáltatások létrehozása során kardinális kérdés. A könyvtári világban már ismert és elterjedt VIAF (The Virtual International Authority File = Virtuális Besorolási Állomány) mellett egy nemzetközi szabványos megoldás létezik: a nemzetközi szabványos névazonosító (ISO 27729:2012 Information and documentation – International standard name identifier (ISNI)). Egy országos könyvtári rendszer (illetve szolgáltatás) fejlesztésekor kézenfekvően felmerül egy ilyen nemzetközi azonosító bevezetése, ami magában foglalja egy nemzeti ügynökség felállítását.

Tárgyszavak: tulajdonnév; azonosítás; könyvtárügy; szabvány; katalogizálás

A VIAF-tól az ISNI-ig

Az IFLA berkeiben már 1978-ban felvetődött egy közös, nemzetközi besorolási állomány létrehozásának az ötlete, a megvalósítás azonban végül csak 2003-ban indult el három jelentős intézmény: a Német Nemzeti Könyvtár (*Die Deutsche Bibliothek*), a Kongresszusi Könyvtár (*Library of Congress*) és az OCLC (Online Computer Library Center) együttműködésének köszönhetően.¹ Az OCLC közelmúltban készített felmérése² szerint a kapcsolt adatok (Linked Data) vonatkozásában a VIAF jelenleg a leggyakrabban használt adatforrás, jóllehet korábban elsősorban a katalogizálás segédeszközeként tekintettünk rá. Az új szerepből következnek az új elvárások, amelyek értelmében a VIAF-nak – a kapcsolt adatok szolgáltatójaként – hiteles és megbízható adatokat kell tartalmaznia, valamint – könyvtárosi szemszögből – alkalmassá kell válnia az FRBR-izálás folyamatainak támogatására. A VIAF folyamatos frissülése, függése a könyvtári forrásadatbázisoktól ugyanakkor veszélyezteti az adatállomány stabilitását, és felveti ellenőrző mechanizmusok beiktatását. Megoldásként kínálkozik a nemzetközi szabványos névazonosító, az ISNI használata. Utóbbi épít a VIAF-ra, ugyanakkor dedikált humán erőforrás (egy ún. „Quality Team”) foglalkozik a karbantartásával, a névazonosságokból fakadó hibák kiküszöbölésével. Az ISNI nemzetközi szabvány³, bevezetése kérdéseket vet fel a munkafolyamataink racionalizálása tekintetében. Alább *Vincent Boulet* és *Héloïse Lecomte* előadása⁴ alapján betekintést nyújtunk a *Francia Nemzeti*

Könyvtár (Bibliothèque nationale de France, BnF) projektjébe, felvázolva, miként járult hozzá a könyvtár ISNI szolgáltatásának újragondolása az adatfolyamatok optimalizálásához.

Az ISNI DEM projekt

A BnF általában vett célja, hogy elmozduljon az adatok újrafelhasználását támogató automatizált eljárások irányába, összehangolva az újszerű technológiák alkalmazásából fakadó előnyöket a nemzeti könyvtári feladatokkal és minőségi elvárásokkal. Ebből következik, hogy nem tekintik célnak a humán erőforrás kiváltását, sokkal inkább emberek által ellenőrzött automatizmusok, azaz fél-automatizmusok implementálására törekednek. A jelenleg folyó projektek mindenekelőtt a nemzeti bibliográfia és a kötelempéldány-szolgáltatás adatfolyamainak megújításával kívánják ezt a célt elérni.

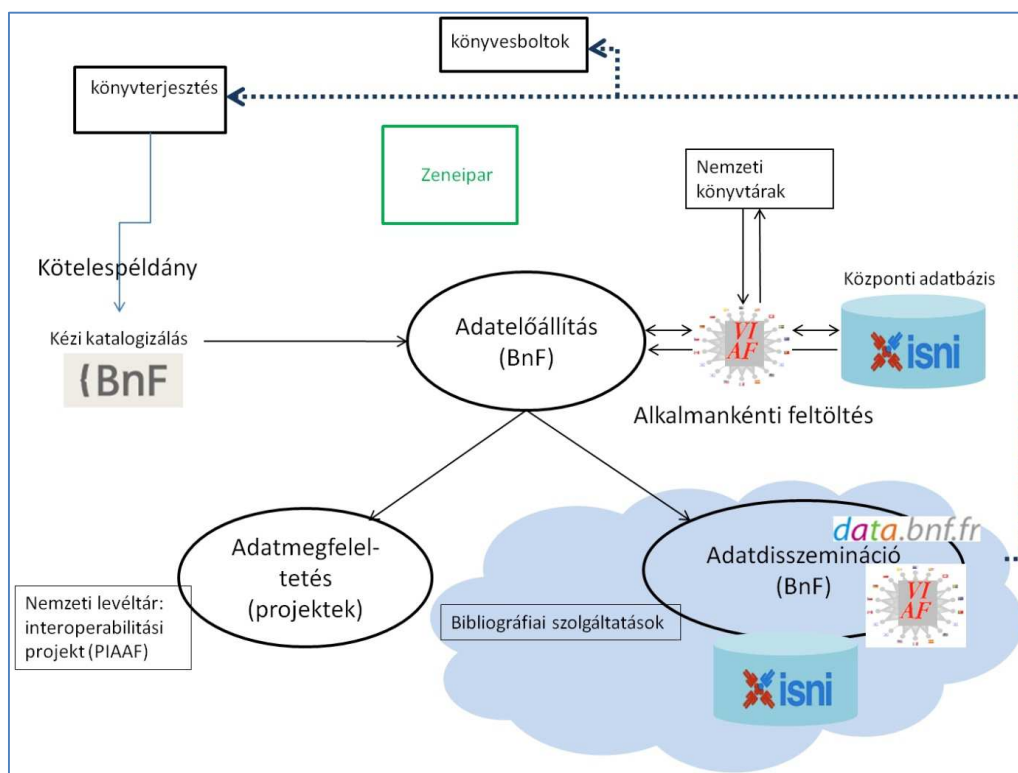
A BnF több ponton is jelen van az ISNI rendszerében: azon felül, hogy részt vesz a nemzetközi ISNI-ügynökség vezetésében, szakértőt delegál az adatbázis minőségéért felelős munkacsoportba, illetve felületet biztosít az ISNI-nyilvántartás, az adatszolgáltatók és végfelhasználók közötti adatkommunikációhoz. A könyvtár emellett ISNI-ügynökséggént is működik, és ilyen minőségében törekszik az azonosító nemzeti szintű elterjesztésének kedvező technológiai környezet kialakítására. E téren együttműködik különböző kutatási létesítményekkel, kulturális intézményekkel, levéltárakkal, kiadókkal stb. A terjesztést szolgálja emel-

lett, hogy nemcsak katalógusaiban, szemantikus szolgáltatásában (data.bnf.fr), de a külső adatbázisokkal való kommunikációban is használja az azonosítót, amelynek egyik felhasználási területe a – jelenleg még csak tervezett – nemzeti besorolási állomány (Fichier national d'entités).

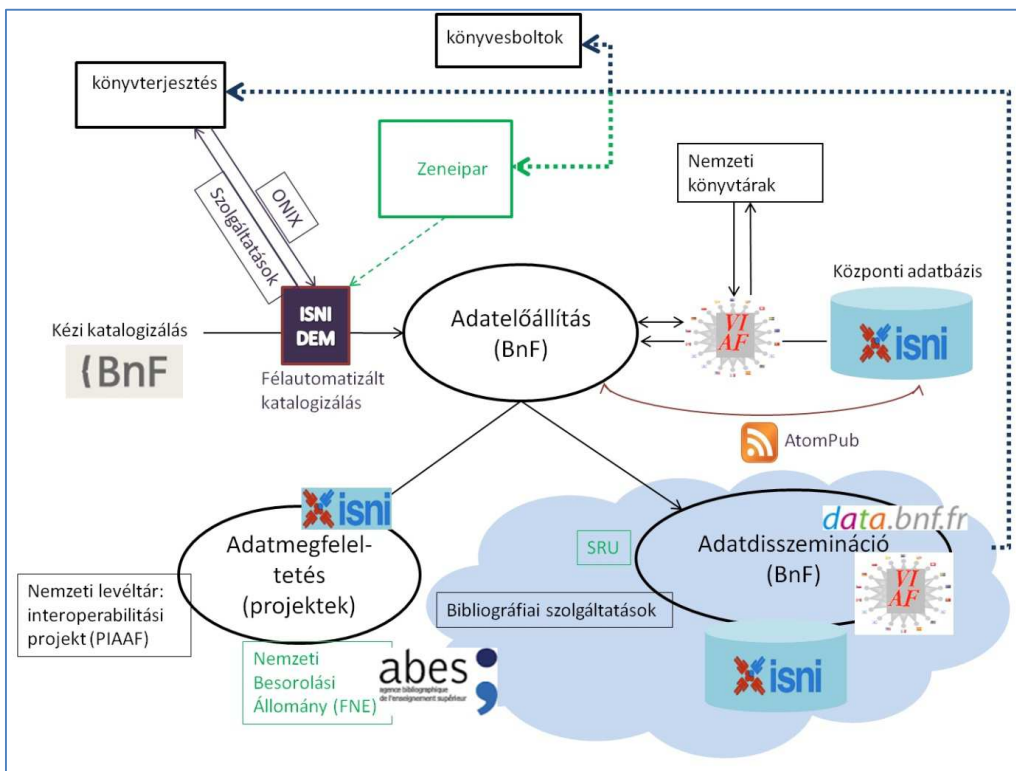
Az alábbi két ábra rávilágít a félautomatizálás irányába való elmozdulás és az ISNI-szolgáltatás kiterjesztése közötti összefüggésre (1., 2. ábra).

Az első ábra a projekt előtti állapotokat mutatja. Jól látható, hogy a könyvtáron kívüli adatfolyamok becsatornázása az ISNI-számigénylés megvalósításával történik. Fontos szerepet játszik ezen a ponton a könyvterjesztésben alkalmazott ONIX szabvány.⁵ A félautomatizált katalogizálás azt jelenti, hogy a bibliográfiai leírásokat készítő munkatársak építhetnek a könyvpiari értéklánc egyéb komponenseiből (pl. kiadók, könyvterjesztők) érkező rekordokra. A munkafolyamat változását az alábbi két ábra illusztrálja (3., 4. ábra).

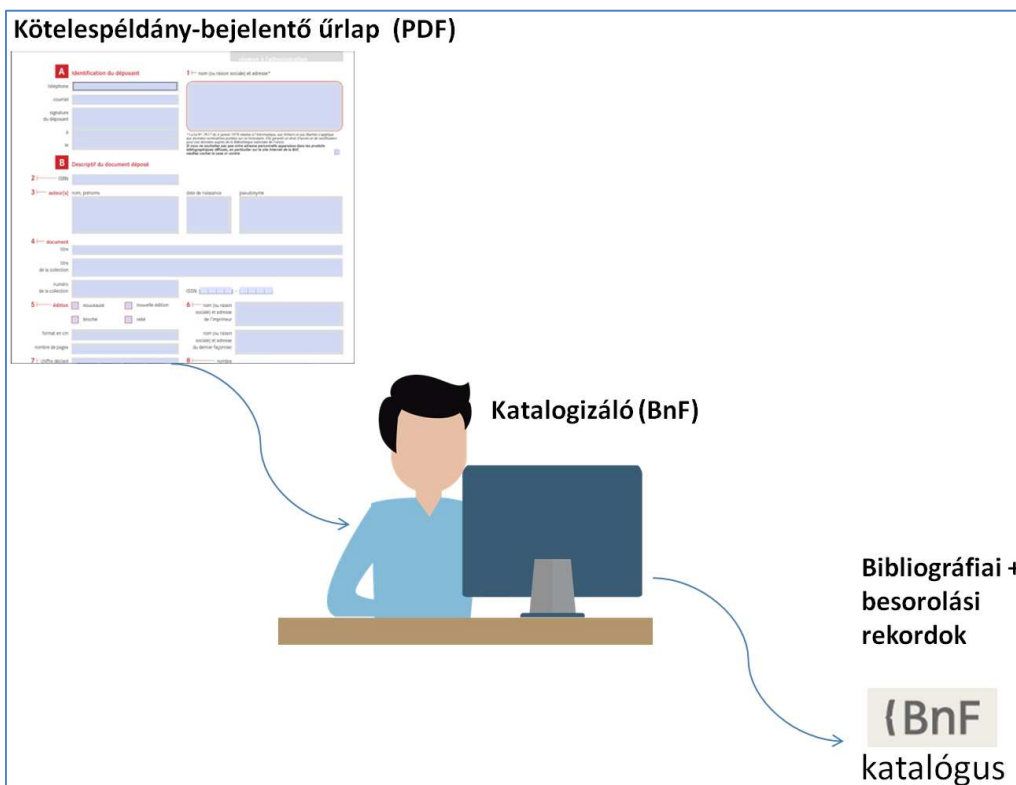
Aktuálisan a kötelezpéldányként beérkezett mintegy – 65 ezer szerzőtől származó – 75 ezer könyv 90 százalékának a feldolgozása az első ábrán vázolt munkafolyamat szerint zajlik. A kiadónak bejelentést kell tennie egy elektronikus űrlap kitöltésével a beküldött kiadványról. A kinyomtatott és a kiadvánnyal együtt kézbesített űrlap segíti a dokumentum azonosítását. A piac 10 százalékát lefedő két kiadói csoport viszont már közvetlenül küldi be a kiadványok adatait ONIX-formátumban az ún. „kötelezpéldány extranet”⁶ applikáción keresztül. Az ONIX-rekordokból szoftveres úton kinyert közreműködői adatokat a BnF munkatársai besorolási rekordokká alakítják, majd az Atom Publishing Protocol (AtomPub)⁷ segítségével feltöltik az ISNI adatbázisába. A kiutalt új névazonosítók 8–10 napon belül kerülnek vissza a kiadókhöz. A BnF és az ISNI adatbázisai közötti adatcsere felgyorsulása a következő két ábrával szemléltethető (5., 6. ábra).

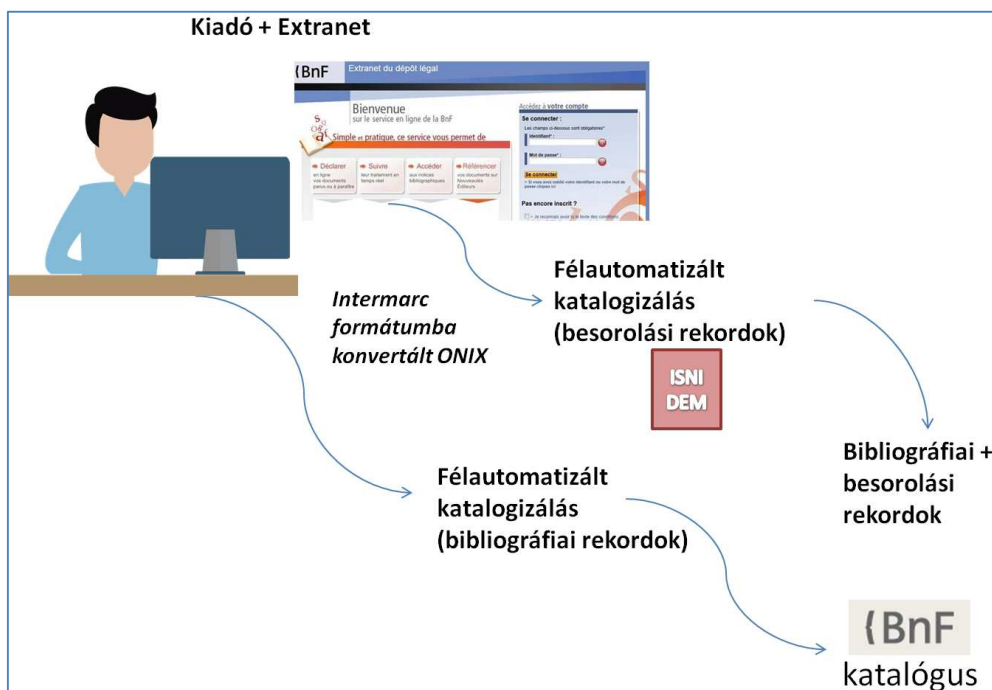
1. ábra Adatfolyamok az optimalizálás előtt

2. ábra Adatfolyamok az optimalizálás után

3. ábra A besorolási és bibliográfiai rekordok létrehozásának hagyományos útja

4. ábra A besorolási és bibliográfiai rekordok létrehozásának félautomatizált útja

Az ISNI-igénylések előállítása tehát a kiadóktól származó ONIX- adatok alapján történik egy új fejlesztésű szoftver, az ISNIDEM segítségével. Az alkalmazás mindenekelőtt ellenőrzi, hogy létezik-e már a szerző a katalógusban. Ha a válasz igen, az igénylést összekapcsolják a vonatkozó besorolási rekorddal (egyelőre manuálisan, de a tervek szerint a jövőben automatizált módon). Ha a szerző még nem szerepel a BnF katalógusában, létrehoznak egy új besorolási rekordot az ISNIDEM rendszerben. Egyelőre ez is manuálisan történik, de ugyancsak tervezik automatizálni a folyamatot. Az igényléseket elküldik az ISNI központi adatbázisába, a kiadókat pedig rögtön értesítik, ahogy az azonosítókat megkapták. A folyamat, amely a kiadóval folytatott párbeszédé teljesebbé ki, legfeljebb egy hetet vesz igénybe (7. ábra).

Egészen konkrétan tehát az történik, hogy az extraneten keresztül lezajló kötelezpéldány-bejelentés pillanatában az ISNIDEM minden közreműködőhöz automatikusan hozzárendel egy számigénylő űrlapot. Az igénylések státusza és prioritása a rendszerben nyomon követhető. A 8. ábrán láthatjuk az automatizált módon kitöltött űrlapot, amely tartalmazza a közreműködőre vonatkozó minden kinyerhető információt, beleértve a bibliográfiai adatokat. Ha a szerző már szerepel a BnF adatbázisában, a rendszer hozzárendeli a megfelelő beso-

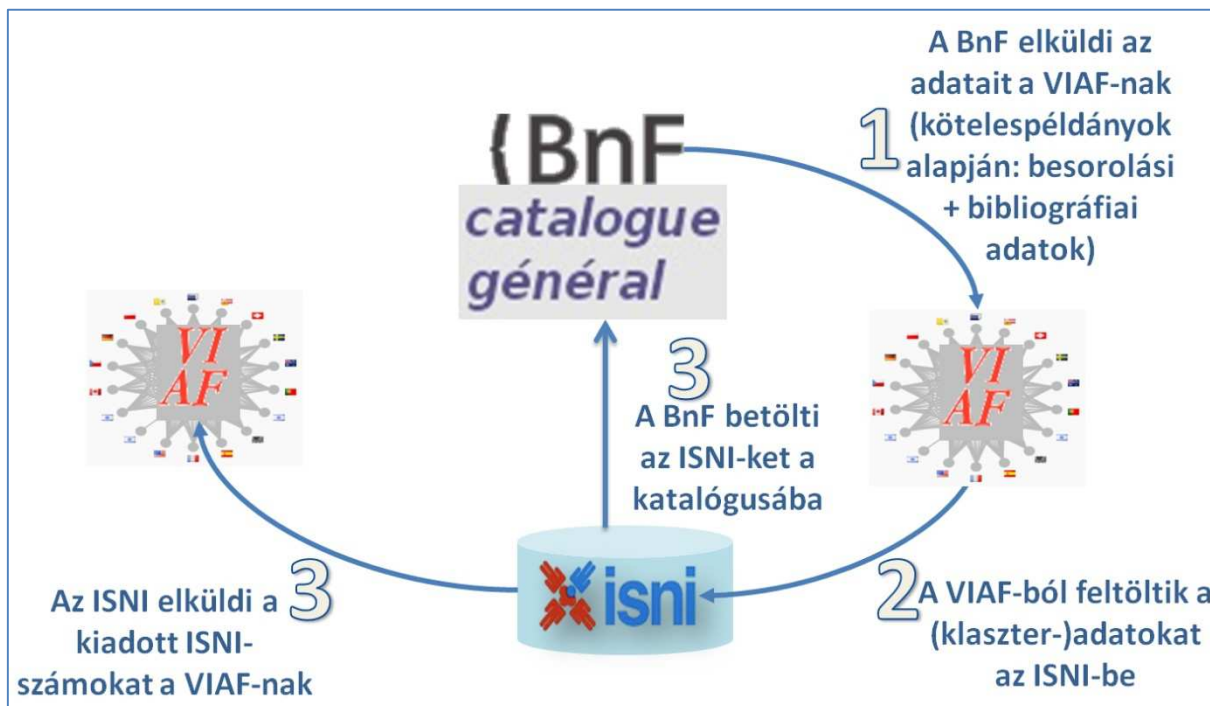
rolási rekord azonosítóját. Azért is fontos a folyamatok minél nagyobb fokú automatizálása, mert a ISNI-ügynökség mindössze két munkatársat foglalkoztat, közülük az egyiket részmunkaidőben.

2016 végén a BnF katalógusa 1,7 millió személynév és 380 ezer testületnév-besorolási rekordot tartalmazott. Összesen 1,4 millió ISNI-t vezettek vissza a rekordokba, ezek eloszlása a személyi nevek és testületi nevek rekordjai között 80:20%. A cél a 100 százalékos lefedettség elérése a személyneveket illetően.

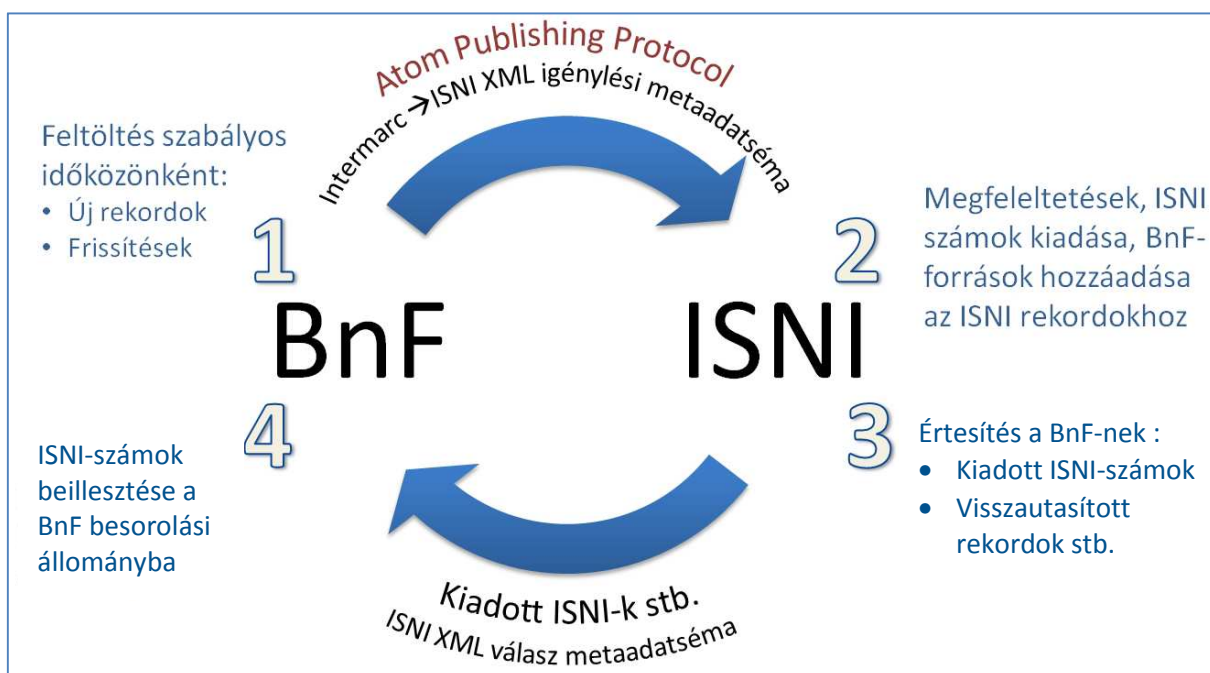
Ahogy említettük, a BnF-nél kiemelt cél az adatok újrahasonosításának⁸ előmozdítása, ami egyben hatékonyan segíti elő az ISNI elterjedését. A katalógusadatok nemcsak bibliográfiai és szemantikus szolgáltatásokban (data.bnf.fr), illetve a VIAF-ban hasznosulnak, hanem különböző kiadói és könyvterjesztői adatbázisok is építenek rájuk (pl. Dilicom).

A 2017-es londoni ISNI Summit során felmerült kérdések

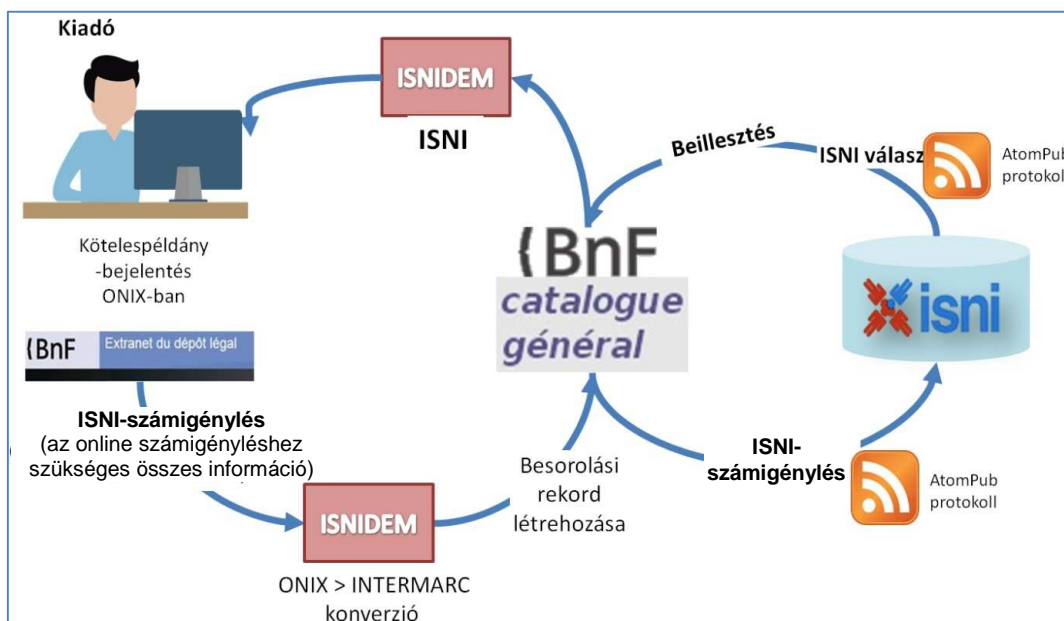
2017 februárjában az ISNI Nemzetközi Ügynökség vezetősége és az OCLC illetékes vezető szakem-

5. ábra BnF-ISNI adatszere (2013–2016)

6. ábra BnF-ISNI közvetlen (automatizált) adatkapcsolat (2016 végétől)

7. ábra Az ISNI-számigénylés kezelése az ISNIDEM rendszer beiktatásával

Liste des demandes   Fiche de demande d'ISNI

Action

- Renseigner le NNA pour cette demande
- Annuler la demande
- Passer la demande au statut 'A statuer'
- Créer la notice autorité
- Ajouter un commentaire

Données de gestion de la demande d'ISNI

ID Demande : 813   Statut : ● ● ●
 Expéditeur : Interforum   Priorité : P1 Modifier
 Id expéditeur (DL Extranet) : 2   Date demande : 12/01/2017
 NNA :   Date réponse :
 ISNI :

Données auteur (Source : ONIX du demandeur)

ID Local : 128016   Type : PEP
 Nom, prénom : DE BODARD, ALJETTE   N° de contributeur ONIX : 1
 Pseudonyme :   Fonction : Auteur du texte
 Date de naissance :   Langue Source :
 Date de mort :   Langue cible :
 Nationalité :   Site web :
 EAN du même auteur :

Données bibliographiques (Source : Extranet du dépôt légal)

 Titre principal : La chute de la Maison aux Flèches d'Argent   N° de déclaration : 10000000312278
 Sous Titre :   Statut de la déclaration : Déclaration validée
 Langue : fre   NNB :
 Titre original :   Editeur : Fleuve éditions
 Langue Originale : eng   Id éditeur (DL Extranet) : 14132
 Date de publication : 12/01/2017   Voir Onix
 EAN : 9782265116337

Données catalogue

- Recherche dans notices complètes SANS date   Nb resultat : 1

Nom	Prénom	Date	Qualificatif	ISNI
Bodard	Alette de	1982-...		0000 0000 7806 8831

+ Recherche dans notices élémentaires   Nb resultat : 0

8. ábra Automatizált módon kitöltött űrlap

berei tanácskozást tartottak Londonban, ahol a nemzeti ügynökségként funkcionáló könyvtárak is képviseltették magukat. Az egyik legfontosabb körüljárt probléma a VIAF és az ISNI összefüggése, a fenntarthatóságot biztosító üzleti modell megtalálása volt. Tudvalevő, hogy a VIAF elsődleges felhasználási területe a könyvtárak számára az

adataik láthatóságának növelése, míg az ISNI a kiadókkal, könyvterjesztőkkel és jogkezelő szervezetekkel való együttműködés szempontjából jelent elsősorban perspektívát. A két azonosító a közöttük lévő átfedések ellenére mind műszaki értelemben, mind a finanszírozást illetően különbözik. Az eltéréseket az 1. táblázat⁹ foglalja össze.

1. táblázat

A VIAF és az ISNI közötti eltérések

	VIAF	ISNI
Fenntartás/Működtetés	az OCLC szolgáltatása, amelynek fejlesztését, működését egy a könyvtárak képviselőiből álló tanácsadó testület (VIAF Council) koordinálja	nemzetközi szabvány, fenntartása a Nemzetközi ISNI-Ügynökség hatáskörébe tartozik, technikai háttéréről az OCLC gondoskodik
Finanszírozás/Üzleti modell	ingyenes szolgáltatás	tagsági díj a nemzeti ügynökségek részéről, valamint az egyes azonosítók kiosztása után járó díjak
Lefedettség	személyek, testületek, művek, kifejezési formák és földrajzi nevek	személyek és testületek
Adattartalom	csak nyilvános adatok	személyes (titkosított) adatok is
Az azonosító szerepe	besorolásirekord-csoportok létrehozása (klaszterezés) a nagyobb nemzeti könyvtárak, tudományos könyvtárak és egyéb közgyűjtemények besorolási rekordállományára építve, az adatok közzététele és terjesztése	szabványos nemzetközi (ISO) azonosítók létrehozása építve a VIAF-ból származó releváns adatokra; adatkapcsolatokat generál más (nem-VIAF) forrásokkal – platformként szolgál a cross-domain adatkapcsolódásokhoz; kizárólag a kiutalt ISNI-azonosítókat teszi közzé és terjeszti (tehát azokat, amelyek esetében az egyes rekordokról bizonyossággal elmondható, hogy egymástól különböznek, illetve hiteles információk alapján deduplikálták őket)
Technikai megoldások	aratja az adatokat, csoportosítási (klaszterezési) eljárást alkalmaz, a rekordok megjelenítése és letöltése többféle formátumban lehetséges	köteget feltöltést alkalmaz, illetve csoportosítási eljárást, végzi a rekordcsoportok (klaszterek) karbantartását; az online számigénylés API-n keresztül megvalósítható; lehetséges végfelhasználói közreműködés (crowdsourcing) (kontrollált módon), valamint az online szolgáltatások testreszabása a tagok és nyilvántartó ügynökségek számára; szakemberekből álló csapat (Quality Team) biztosítja az adatbázis minőségének ellenőrzését és a hibák javítását; a rekordok megjelenítése többféle formátumban (XML, RDF) lehetséges
Adatforrás	könyvtárak besorolási állománya, a kulturális örökség terület egyéb adatszolgáltatói (múzeumok, levéltárak)	különböző adatszolgáltatók (könyvtárak, jogkezelő szervezetek, kutatói adatbázisok, a zeneipar és könyvpiar szereplői); az ISNI-ügynökségek által feltöltött vagy az online számkiutalás során szolgáltatott adatok
Adatmodell	a VIAF semlegesnek tekinthető az egyes szabványok és formátumok tekintetében	az ISNI ISO szabványként egyedi adatmodell kialakítását igényli, ugyanakkor adatkezelési politikája alkalmassá teszi az eltérő forrásokból származó adatok befogadására

Adatperzisztencia	a klaszterek tartalma a feltöltésekkel gyakran változik	a cél a lehetőségekhez mérten stabil, azaz perzisztens és megbízható azonosítók létrehozása; a rendszer olyan algoritmusokkal rendelkezik, amely csak azoknak a klasztereknek utal ki ISNI-számot, amelyek megbízhatósága elér egy meghatározott szintet
Frissítések	a VIAF havonta frissül	folyamatos frissülés az ügynökségek igényei alapján, illetve az online számkiutalások tükrében, beleértve a Minőségcsoport rekordszerkesztési műveleteit, illetve a végfelhasználói igénylések kezelését
Adatdisszemináció és licenc	a VIAF nyílt kapcsolt adatként terjeszhető ODC-By licenc ¹⁰ alatt	az ISNI egy hivatkozható nyilvántartás, amely egy API-n keresztül nyilvánosan lekérdezhető; az adatok nyílt licenc alatt felhasználhatók, jelenleg tervezik nyílt kapcsolt adattá fejlesztését
Célközönség	könyvtárak, a kulturális örökség intézményei, oktatás és kutatás	globális és több szektort érint (könyvtárak, levéltárak, kutatás, zene- és filmipar, könyv- és folyóirat-kiadás, jogkezelők stb.)
Példa a felhasználásra	a katalógizálás forrása, a könyvtári entitások összekapcsolása repozitóriumokkal (HUB-funkció), mint például a Wikipedia és a Wikidata	linkek automatizált létrehozása a besorolási rekordokhoz a kiadói és könyvtári adatok összekapcsolásával

A VIAF közgyűteményi (elsősorban könyvtári) rekordok alapján és közgyűtemények (elsősorban könyvtárak) által épül, valamint a nevek csoportosítása során nem alkalmaz ellenőrzési mechanizmusokat. Ezzel szemben az ISNI felhasználási köre kiterjedtebb, a teljes kreatív ágazatot magában foglalja, a zeneipart is beleértve, így a benne rejlő adatkapcsolási (linked data) potenciál is jelentősebb. Az ISNI igénylésekor egy szakemberekből álló csapat (ISNI Quality Team) ellenőrzi, hogy az egy azonosítóhoz rendelendő névváltozatok valóban egy személyt takarnak-e, valamint javítják az ISNI referencia-adatbázisban (ISNI Reference Database) előbukkanó hibákat. Az ISNI nyilvántartása tehát megbízhatóbb, hitelesebb adatokra épül. Továbbá az ISNI egy nemzetközi (ISO) szabvány, a VIAF az OCLC tulajdona, jóllehet a kétféle azonosító között van kapcsolat, és az OCLC műszaki partnerként van jelen az ISNI-adatbázis működtetésében.

Az ISNI különös adottsága, ami ugyancsak megkülönbözteti a könyvtári besorolási rekordok nemzetközi szintű azonosítására használt VIAF-tól, hogy különbséget tesz személy és személyiség között, amit a személyes adatok védelmének (privacy) kezelésével valósít meg. Ez közelebbről azt jelenti, hogy lehetőség van arra, hogy egy személy, ha érdeke úgy kívánja, több személyiséget (álnevet) használjon anélkül, hogy a személyiségek, illetve a

hozzájuk kapcsolódó nevek közötti kapcsolat nyilvános volna. Az ISNI névterét használó könyvtári rendszerekbe tehát a kapcsolati információ alpból nem kerül át. A nyilvánosság ugyanakkor – természetesen – a későbbiekben módosítható.

A tanácskozáson megfogalmazódott igény a szolgáltatások fenntartásához szükséges új üzleti modell bevezetésére ugyanakkor több problémát felvet, így például azt, hogy a könyvtárak teljesen eltérő üzleti modellek alapján működnek, amelyeket nehéz összehangolni. Felvetődött ugyancsak a munkafolyamatok standardizálásának kérdése, ezzel kapcsolatban a résztvevők oldaláról megfogalmazódott, hogy az ISNI-k kezelése könyvtáranként másként valósul meg, erősen kérdéses tehát egy mindenkinek megfelelő, standard munkafolyamat kialakítása.

Összefoglalás

A kapcsolt adatok világában a web egyre inkább egy globális adatbázishoz hasonlít, amelyben az adatreprezentáció új eszközeinek köszönhetően egyre több információ válik gépileg értelmezhetővé. Ebben a környezetben az egyedi azonosításnak különös szerep jut, nemcsak a releváns tudományos információk megtalálása, de a tartalmak jogtiszta szolgáltatása miatt is. Korábban afféle disztópiaként tekintettünk arra a világra, amelyben

az individuumok neveit számokra cserélik, az informatika azonban megtanított minket arra, hogy a (besorolási) adatok egységesítésének nincsen jobb módja, mintha a számok nyelvére ültetjük át azokat, ezzel garantálva egyediségüket. A könyvtáros normalizálásra való törekvése a személynevek terén akkor járható tehát csúcsra, ha az entitásokhoz egy (vagy több) egyedi numerikus jelet rendelhet „kitüntetett névalakként”. Az ISNI-t épp erre találták ki.

Jegyzetek

1. BENNETT, R.–HENGEL-DITTRICH, C.– O’NEILL, E.–TILLET, E.: VIAF (Virtual International Authority File): Linking Die Deutsche Bibliothek and Library of Congress Name Authority Files (2006) – <http://archive.ifa.org/IV/ifa72/papers/123-Bennett-en.pdf> (Megtek. 2017. február 16.)
2. SMITH-YOSHIMURA, K.: Analysis of international Linked Data survey for implementers, In: D-Lib Magazine, 22. köt. 7/8. sz. 2016 – <http://www.dlib.org/dlib/july16/smith-yoshimura/07smith-yoshimura.html> (Megtek. 2017. február 16.)
3. ISO 27729:2012 Information and documentation, International standard name identifier (ISNI) – http://www.iso.org/iso/catalogue_detail?csnumber=44292 (Megtek. 2017. február 16.)
4. BOULET, V.–LECOMTE, H.: BnF data production & ISNI : Projects and opportunities, elhangzott a Londonban 2017. február 7-én megrendezésre került ISNI csúcstalálkozón
5. Az ONIX-ről bővebben magyarul: MOHAY Anikó: ONIX (Online Information Exchange), In: Könyv, Könyvtár Könyvtáros, 21. évf. 5. sz. 2012. p. 24-26.
6. Az extranet lényegét a legjobban úgy lehetne megfogalmazni, hogy a szervezet által használt belső hálózati szolgáltatások (intranet) azon része, amely a megfelelő korlátozások mellett hozzáférhető a szervezettel kapcsolatban lévő ügyfelek, jelen esetben mindenképp a kötelempéldány-szolgáltatásra kötelezett kiadók számára.
7. <https://bitworking.org/projects/atom/rfc5023.html> (Megtek. 2017. február 16.)
8. Bővebben Id.: DANCS Sz.: Névtér építése nemzeti könyvtári környezetben és a bibliográfiai metamorfózis, Könyvtári Figyelő, 62(1). 2016. pp. 77-85.
9. A táblázat forrásai: A Global strategy for authority metadata and identifiers (2016) – <http://www.loc.gov/aba/pcc/documents/PoCo-2016/VIAF-ISNI-position-paper.pdf>; ANGJELI, A.–MAC EWAN, A.–BOULET, V.: ISNI and VIAF – Transforming ways of trustfully consolidating identities – <http://library.ifa.org/985/1/086-angjeli-en.pdf> (Megtek. 2017. február 16.)
10. <http://opendatacommons.org/licenses/by/1.0/> (Megtek. 2017. február 16.)

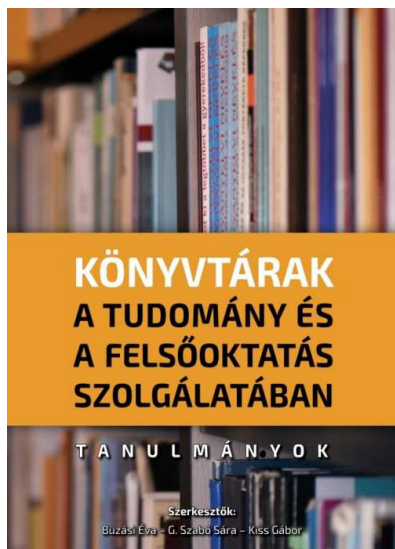
Beérkezett: 2017. II. 17-én.

Dancs Szabolcs
az OSZK projektigazgatója.
E-mail: dancsz@oszk.hu

Tószegi Zsuzsanna

Könyvtárak a tudomány és a felsőoktatás szolgálatában

Könyvtárak a tudomány és a felsőoktatás szolgálatában : tanulmányok. Szerk.: Buzási Éva, G. Szabó Sára, Kiss Gábor. Kaposvár : Kaposvári Egyetem Egyetemi Könyvtár, 2016. 144 o. – A tanulmánykötet az interneten szabadon elérhető a következő címen:

http://lib.ke.hu/emimg/konferencia/Konyvtarak_Tanulmanyok_2016_BELIV_P001-144_NYOMDA.pdf

A Kaposvári Egyetem Egyetemi Könyvtára 2015 novemberében kettős évfordulót ünnepelt: ekkor volt 10 éves az egyetemi könyvtár és 80 éves az Magyar Könyvtárosok Egyesülete. A jubileum alkalmából *Könyvtárak a tudomány és a felsőoktatás szolgálatában* címmel tudományos konferenciát szerveztek, amelyen – többek között – a könyvtáraknak a tudásgazdálkodásban, tudásmegosztásban, továbbá a tudásmetria, a kutatásértékelés terén vállalt szerepéről adtak elő. A szervezők a konferencián elhangzottak szerkesztett változatát nyomtatásban és az interneten is megjelentették.

A tanulmánykötet első fejezete a *Könyvtárak a tudomány szolgálatában – tudásmegosztás és*

kutatástámogatás könyvtári környezetben témakörhöz kapcsolódóan közöl hét tanulmányt, melyek közül három kimondottan az adott egyetemen kialakított repozitórium kérdéseivel, kettő a kutatók és az olvasók szaktájékoztatásának új eszközeivel, egy az egyedi azonosítók használatával, egy pedig a plágiumellenőrzéssel foglalkozik.

A második fejezet a *Könyvtárak a felsőoktatás szolgálatában – tanulástámogatás és kompetenciafejlesztés a könyvtárban* témakörében elhangzott előadásokhoz kötődő hat tanulmányt tartalmazza, melyek témája a felsőoktatási könyvtárakban zajló oktatástámogatástól a könyvtárak oktatáson belüli szerepén keresztül az egyes könyvtárak konkrét gyakorlatának bemutatásáig terjed.

Könyvtárak a tudomány szolgálatában – tudásmegosztás és kutatástámogatás könyvtári környezetben

Az *Állatorvos-tudományi Könyvtár, Levéltár és Múzeum* igazgatója, *Orbán Éva* annak a 2015-ben végzett felmérésnek az eredményeit tette közzé, amely a kutatók információs igényeinek megismerésére irányult. A könyvtárban sokféle érdeklődésű ember fordul meg, a laikusoktól az egyetemi hallgatókon és oktatókon át a praxisban dolgozó állatorvosokig és a tudományos kutatókig. A jól definiálható felhasználói csoportok közül a legnagyobb kihívást a kutatók jelentik, akik egy része a virtuális térben működő láthatatlan kollégiumokba tömörülve, jószerevével önállóan, a könyvtárosok segítségével gondoskodik a kutatáshoz szükséges információk beszerzéséről.

Az 1787-ben alapított állatorvos-tudományi könyvtár szempontjából messze mutató változás ment végbe az elmúlt évtizedekben: éppen a legtöbb információt igénylő kutatók járnak a legkevésbé a könyvtárba, mivel online eléréssel a könyvtár falain kívül mindenhez azonnal hozzájuthatnak. Az új

eredményekről sem a könyvtáron keresztül, hanem a tudományos műhelyek munkájának folyamatos figyelemmel kísérésével tájékozódnak.

Az *Állatorvos-tudományi Egyetem* könyvtára rendszeresen tájékoztatja az oktatókat, kutatókat az újdonságokról, de ezek a hírlevelek, e-mailben küldött tájékoztatók kevéssé érik el a célközönséget, ezért új módszereket kell kitalálni, új kommunikációs eszközöket kell kidolgozni annak érdekében, hogy a könyvtár és a vezető kutatók között hatékony, élő munkakapcsolat alakuljon ki. Orbán Éva javaslatokkal is él annak érdekében, hogy az egyetemi könyvtár szolgáltatásai a jelenleginél jobban segítsék a tudományos eredmények létrejöttét.

A Kaposvárott több mint fél évszázados múltra visszatekintő felsőfokú agrárszakképzés információs igényeinek változását és az agrár-szaktájékoztatás sajátosságait elemzi *Gyódi Anna* tanulmánya.

Az anyaintézmény az elmúlt ötven évben jelentős fejlődési utat járt be a *Felsőfokú Mezőgazdasági Technikumtól* az 1970-es években működő *Mezőgazdasági Főiskolán* át az ezredfordulón, 2000. január 1-jén megalakult *Kaposvári Egyetemig*. Az egyetemen az agrárgazdasághoz kötődő képzés mellett gazdasági, pedagógiai és művészeti kar is működik. Az egyetemi képzést új oktatási épület-együttes segíti, ahol helyet kapott a központi könyvtár, a hallgatói multifunkcionális központ és egy modern kollégium is.

A Kaposvári Egyetem könyvtárának igazgatóhelyettese az elektronikus információforrásokat megelőző időszak bemutatása után az 1988-ban kezdődött számítógépes korszak legfontosabb eredményeit ismerteti. Az 1980-as évek végétől kezdve kapcsolódtak a külföldi szakirodalmi szolgáltató központokhoz. Fontos mérföldkő volt a magyar felsőoktatás számára az EISZ-program 2001. évi megszületése. A Kaposvári Egyetem 2002-ben már 40 számítógépet bocsátott az egyetemi közösség rendelkezésére az EISZ-kabinetben.

A Kaposvári Egyetem Egyetemi Könyvtár 2005. január 1-jén jött létre az intézmény keretein belül működő két könyvtár összevonásával. Az egyetemi könyvtár az új campuson felépült modern épületben kapott méltó helyet, ahol két tágas olvasóterem, 150 ülőhely és 40 olvasói számítógép biztosítja a tájékozódáshoz a lehetőséget. Az ALEPH rendszert használó könyvtár innovatív szolgáltatá-

sokkal, sok csatornán keresztül szolgálja ki az egyetemi hallgatókat, oktatókat, kutatókat.

Három egyedi szerző- és dokumentumazonosítóval, illetve ezek hazai elterjedtségével foglalkozik *Burmeister Erzsébet* tanulmánya. A *Miskolci Egyetem Könyvtár, Levéltár és Múzeum* főkönyvtárosa a DOI, az ORCID és a VIAF azonosítókat ismerteti, majd röviden bemutatja az azonosítók használatának hazai gyakorlatát.

A DOI (Digital Object Identifier) magát az elektronikus dokumentumot azonosítja, nem pedig azt a számítógépet, ahol a dokumentum megtalálható. 2012 óta nemzetközi szabvány írja elő a rendszer működését. Az azonosítókat az erre szakosodott ügynökségek kezelik; Magyarországon az *MTA Könyvtár és Információs Központ* tartja a nemzetközi ügynökségekkel a kapcsolatot. A 2011. évi CCIV. törvény a nemzeti felsőoktatásról értelmében a doktori disszertációk esetében kötelező a DOI használata.

A szerzőket azonosító adatbázisok közül a tanulmány a VIAF-ot és az ORCID-ot mutatja be. Míg a VIAF a nemzeti könyvtárak közös projektje, addig az ORCID közösséget egyéni kutatók, egyetemek, kiadók, tudományos társaságok, repozitóriumok stb. alkotják. Magyarországon az *Országos Széchényi Könyvtárban* működő *Magyar Elektronikus Könyvtár* a VIAF azonosítókat használja. Egyedi szerzői azonosítót alkalmaz a *Magyar Tudományos Művek Tára* (MTMT) a saját adatbázisában nyilvántartott szerzők megkülönböztetésére. Nagy szükség volna a régóta tervezett magyar szerzői névtér kidolgozására és bevezetésére.

Egyetemi repozitóriumok

Az elmúlt egy-másfél évtized egyik legfontosabb feladata volt a felsőoktatási könyvtárak számára az intézményi repozitóriumok kialakítása. A fejlesztésekről és az eddig elért eredményekről négy egyetemi könyvtár számolt be a konferenciakötetben.

Az *Óbudai Egyetemen* 2011 óta működik a *Digitális Archívum*, melynek célja a kutatási és oktatási eredmények megőrzése és szolgáltatása. Ugyancsak 2011-től működik az egyetemen a TDK-dolgozatok, a végzős hallgatói szakdolgozatok és diplomamunkák, PhD disszertációk kötelező plágium-ellenőrzése. *Berek László* könyvtárigazgató ismerteti a repozitóriumi feltöltést, a plágium-ellenőrzést, továbbá az egyetemi könyvtár kapcsolódó feladatait rendszerbe foglaló folyamatot. A

plágiumkeresés a holland fejlesztésű *Ephorus* rendszerrel zajlik.

Az egyetemi könyvtár kapcsolati rendszerét pozitív irányban befolyásolja, hogy az intézmény látja el a dolgozatok feltöltésével és a plágium-ellenőrzéssel kapcsolatos help-desk munkát. Ennek kapcsán Berek László számos kedvező hatásról számol be: a könyvtár megítélése javult, a könyvtárhasználati mutatók nőttek, az intézményközi kapcsolatok bővültek.

A *Nyugat-magyarországi Egyetem* is eleget tett az előírásoknak azzal, hogy 2012-től kezdve kialakították az egyetemi repozitóriumokat. Az MTMT-be bevitték az oktatók, kutatók, PhD hallgatók közleményeinek adatait, a *Publicatio*, illetve a *Doktori repozitórium*ba pedig visszamenőleg 2000-ig feltöltötték az egyetemi oktató- és kutatómunkához kapcsolódó műveket. 2015 végén a Doktori repozitóriumban 478 értekezés teljes szövege volt elérhető. A *Publicatio* repozitórium az egyetemi kiadványok, továbbá az oktatáshoz kapcsolódó tudományos és művészeti alkotásokat teszi elérhetővé. Az egyetemen végző hallgatók szakdolgozatai 2015 óta a Diplomamunka repozitóriumban kapnak helyet. *Tompáné Székely Zsófia*, az NYME könyvtári informatikusa kiemelte a repozitóriumok kialakításában és működtetésében a könyvtárosok meghatározó szerepét, akik az adatfeltöltéstől a DOI-számok biztosításán keresztül a koordinációig minden feladatot ellátnak.

A *Budapesti Corvinus Egyetem* 2007 óta építi a doktori disszertációkat tartalmazó repozitóriumot, amely 2015 végén több mint 800 megvédett értekezést tartalmazott. A hosszú távú megőrzés mellett a repozitórium célja a disszertációk láthatóvá tétele a nemzetközi tudományos életben. Ez utóbbi érdekében a repozitóriumokat regisztrálták a nemzetközi regiszterekbe, a keresőszolgáltatásokba, illetve csatlakoztatták a Dart-Europe aggregátor-szolgáltatóhoz. Figyelemre méltó érdeklődésről tesznek tanúbizonyságot a *Hoffmann Ádám* osztályvezető által közölt adatok. A 7-800 disszertációt és a hozzájuk kapcsolódó téziszüzeteket a vizsgált években 405-455 ezer alkalommal töltötték le, ami nemzetközi összehasonlításban is nagyon jó adat.

A *Moholy-Nagy Művészeti Egyetem* repozitóriuma sok tekintetben eltér a tudományegyetemen megszokott, gyakorlatilag csak szöveges műveket tartalmazó archívumoktól. A művészeti és dizájn-oktatással foglalkozó egyetemen a háromdimenziós tárgytól kezdve az animáción keresztül az

okoseszközökre készült alkalmazásokon át a szöveges dokumentumokig sokféle alkotást kell feltölteni. A tanulmánykötetben *Kun Dorottya* könyvtáros mutatja be a 2013 óta épülő *Designportal* gyűjteményét, amelyben már megtalálhatók az oktatói és hallgatói munkák. A komplex tervek szerint épülő repozitóriumba folyamatosan kerülnek be a doktori művek, a 135 éves intézmény történetével kapcsolatos dokumentumok, továbbá filmek, előadások és különböző könyvtári dokumentumok. A dizájn szakterület unikális forrásgyűjteménye a következő internetcímen érhető el:

<https://designportal.mome.hu>

Könyvtárak a felsőoktatás szolgálatában – tanulástámogatás és kompetenciafejlesztés a könyvtárban

A tanulmánykötet második fejezete három olyan tanulmánnyal indít, amelyek átfogó elemzést adnak a könyvtáraknak a tanulási-oktatási környezetben betöltött szerepváltozásáról. A további három tanulmány egy-egy felsőoktatási könyvtár fejlesztéséről, illetve a kompetenciafejlesztés terén kialakított jó gyakorlatáról szól.

Az *Eszterházy Károly Főiskola* docense, *Czeglédi László* ismerteti annak a kutatásnak az első fázisát, amely kérdőíves felméréssel zajlott a hazai felsőoktatási könyvtárak vezetőinek megkeresésével. Az első eredmények tanúsága szerint a válaszadó könyvtárak komolyan veszik az oktatás támogatását, de az e-learninghez képest a hagyományos szolgáltatások jelentős túlsúlyban vannak. A könyvtárosok nagy számban vesznek részt az oktatómunkában – annak ellenére, hogy az anyagi támogatás minimálisra csökkent. A válasz: a felsőoktatási könyvtárak e-bookokat, e-tananyagokat nem, vagy nem rendszeresen gyűjtenek, a repozitóriumokban a disszertációk és a szakdolgozatok megtalálhatók, de kevés a minősített repozitórium. A kutatás a következő években folytatódik.

2014-ben a *Pécsi Tudományegyetem* (PTE) *Könyvtár- és Információtudományi Intézete* kérdőíves felmérést végzett a felsőoktatásban résztvevő hallgatók körében. A kutatásban közreműködő *Varga Katalin* (igazgató, *Oktatáskutató és Fejlesztő Intézet – Pedagógiai Könyvtár és Múzeum*) így összegzi a tapasztalataikat: „...a felnövekvő tudós generációk számára a legnagyobb kihívást az információk értékelése és válogatása jelenti. Nincsenek birtokában a megfontolt döntésekhez

szükséges tudásnak, és ami a legnagyobb baj, nem is érzik ennek a fontosságát."

Varga Katalin ismertet néhány korábbi, a digitális állampolgárság kompetenciarendszerének feltárására irányuló kutatást, majd számot ad a PTE égisze alatt végzett kérdőíves felmérés tanulságairól. A kutatásból egyértelműen kiderül, hogy az internethasználatban a kapcsolattartás a tanulás és munka együttesét is megelőzi. A könyvtárak egyértelműen háttérbe szorultak az internettel szemben.

A hallgatók a közösségi oldalakat gyakrabban használják, mint a lexikonokat vagy a bibliográfiákat – azzal együtt, hogy a nyomtatott dokumentumok hitelességét, megbízhatóságát valamelyest magasabbra értékelték, mint a közösségi médiumokat. A könyvtárak szempontjából roppant tanulságos felmérést értékelve egyetérthetünk a szerzővel, aki létfontosságúnak tartja a hallgatók „szakmaspecifikus információs műveltségének” hatékony fejlesztését, amely feladat elsősorban a felsőoktatási és a tudományos könyvtárakra vár.

Az OECD PISA 2009-es és 2012-es felmérései tükrében elemezte a könyvtárak befolyását a tanulók mérhető teljesítményére Csík Tibor, az Oktatókutató és Fejlesztő Intézet – Pedagógiai Könyvtár és Múzeum főkönyvtárosa. A tanulmány először bemutatja a magyar diákoknak a PISA felmérésekben elért – sok vihart kavaró – eredményeit, majd azokra az összefüggésekre koncentrál, amelyek a tanulók otthonában föllelhető könyvek száma, továbbá az iskolai könyvtárak megléte vagy hiánya, illetve a nemzetközi kompetenciamérésben elért eredmények közötti korrelációt mutatja ki.

Csik Tibor így összegzi a felmérés tanulságait: „A könyvtárba járáshoz pozitívan viszonyuló diákok jóval eredményesebbek, mint az azt elutasítók.” Azokban az iskolákban jobb a tanulók eredménye, ahol van iskolai könyvtár. Amíg a legrosszabb teljesítményt az otthonukban 11-nél kevesebb könyvet tartó családok gyerekei mutatják föl, addig a legjobbak többsége mögött 500-nál több könyvvel bíró család áll. Mindezen tények ismeretében világosan látszik, hogy a tanulók kompetenciaszintjének javításához bővíteni kellene az iskolai könyvtárak állományát és szolgáltatásait.

Az Eszterházy Károly Főiskola Tittel Pál Könyvtár és Médiacentrum (TPKM) szaktájékoztatója, Fülep Ádám, az intézmény komplex könyvtárfejlesztési

folyamatának kialakítása során Kovács Máté könyvtárigazgatói munkásságát, egyetemi könyvtárszervezői tevékenységének tanulságait veszi górcső alá, és elemzi abból a szempontból, mit lehet hasznosítani csaknem hét évtized elteltével.

2015-ben a TPKM elsődleges célja a főiskola egyetemmé válásának elősegítése (amely 2016-ban megvalósult), az egyetemi könyvtár működési feltételeinek megteremtése, a kutatási-fejlesztési tevékenység színvonalas információs ellátása. A nyilvános szakkönyvtárként működő TPKM a minőségi szolgáltatásokat megfelelő kompetenciákkal bíró szakembergárdával látja el. A könyvtári helyiségeket inspiráló közösségépítő térré kívánják átalakítani. Az önkiszolgáló kölcsönzés bevezetése is a tervek között szerepel, annak érdekében, hogy a könyvtárosok a felszabaduló munkaidejükben fontos szakfeladatokat tudjanak ellátni.

A tanulástámogatás során alkalmazott módszereket, a kialakított digitális szolgáltatásokat és a felhasznált eszközöket mutatja be Csuk Csaba, a Nyugat-magyarországi Egyetem Savaria Egyetemi Központ Könyvtár és Levéltár könyvtárigazgató-helyettese. A könyvtár bekapcsolódott az egyetemi e-learning adminisztrátori feladatokba, melynek keretében részt vesz az oktatók és a hallgatók ez irányú képzésében, továbbá módszertani segítséget nyújt a Moodle rendszerben fejlesztett tananyagok elkészítéséhez. A felsoroltakon túl a könyvtár segíti az oktatókat a digitális eszközök oktatásba való bevonásában, az értékelő munkájukat könnyíti a plágiumkereső szolgáltatással, és emellett építi az oktatást támogató, a jogszabályoknak megfelelő dokumentumtárakat. A tanulmány ismerteti a felsorolt célok teljesítése érdekében használt keretrendszerek (Podcast, Moodle, Ephorus, MAHARA, Drupal CMS stb.) legfontosabb jellemzőit.

Az Eötvös Loránd Tudományegyetem Tanító- és Óvóképző Karának (ELTE TÓK) Könyvtára "a kortárs gyermekkultúrára fókuszáló projektpedagógiai kutató- és műhelymunkát indított" a könyves műveltség és a művészeti ágak közötti komplexitás érvényesítése érdekében. A projektről Bereczkiné Zálászi Anna adjunktus és Lázárné Obbágy Katalin könyvtáros számol be a konferenciakötetben.

Az egyetemi képzés keretében szereplő tanegység, a Pedagógiai projekt keretében a hallgatók komplex módon tervezhetik meg saját munkájukat. A könyvtárosok nagy lehetőséget láttak „a könyvtár mind tanulási tér” koncepció bekapcsolására az

innovatív gondolkodás és a sokoldalú, önálló ismeretszerzés céljainak elérésébe – így alakult ki a közös projekt, amelynek célja a kortárs magyar gyermekkultúra megismertetése és megszeretése. Az élményorientált irodalomközvetítést a középpontba helyező projekt sikeresnek bizonyult: a pedagógusjelöltek megismerték az olvasóvá nevelés komplex folyamatát és „az olvasásra inspiráló motivációs lehetőségek gazdag eszköztárát”.

A tanulmányok rövid ismertetése után szólunk magáról a könyvről is. A szerkesztők – *Buzási Éva*, *G. Szabó Sára*, *Kiss Gábor* – kiváló színvonalú, átgondolt munkáját dicséri a kötet elrendezésében mutatkozó igényesség, a tanulmányok szerkezetében tapasztalható következetesség, a kulcsszavak feltüntetéséről a források kezeléséig megmu-

tatózó alaposság. Elismeréssel adózunk a kiadó szerepét betöltő Kaposvári Egyetem Egyetemi Könyvtára előtt, amelynek munkatársai szinte emberfölötti teljesítményt nyújtottak a konferenciakötet kiadása terén.

A tanulmányok értékét emeli, hogy a kötetben az illusztrációk többszínnyomásban jelennek meg. Az angol nyelvű kivonatoknak köszönhetően remélhetjük, hogy nemzetközi figyelem is irányul majd a konferenciát megszervező és a tanulmánykötetet kiadó, dinamikus, elhivatott közösségre, a Kaposvári Egyetem Egyetemi Könyvtárának munkatársaira.

Tószegi Zsuzsanna
c. egyetemi docens, ELTE BTK
tudományos újságíró

Reflektorfényben a kutatási adatok: adatkatalógus a megosztás és újrafelhasználás támogatására

Az utóbbi években több vizsgálat során is bebizonyosodott, hogy a szakcikkekben közölt eredmények megismételhetősége kétséges. Több területen (például közgazdaságtudomány, pszichológia) a vizsgált minták alig egyharmada esetében sikerült maradéktalanul reprodukálni a közölt eredményeket. Ugyanakkor egyes publikációs házak, mint például a *PLOS (Public Library of Science)*, vagy olyan meghatározó irodák, mint amilyen a *White House's Office of Science and Technology Policy* (a Fehér Ház Tudomány- és Technológiapolitikai Irodája, USA) már megkövetelik, hogy a kutatók megosszák adataikat vagy legalábbis készítsenek adatmegosztási tervet. A könyvtáraknak kapóra jön ez az új feladat: meglévő szakmai tudásukat és tapasztalataikat jól kamatoztathatják e feladatok vállalásánál.

A szerzők a *New York University* egészségügyi könyvtára munkatársaiként tapasztalhatták meg, hogy a kutatóknak gyakran okoz főfájást a kutatási anyagok elhelyezése. Ha a tudós például rá is szánja magát valamilyen elérhető népegészségügyi adathalmaz felhasználására, rengeteg technikai akadályba botlik. Az adathalmazokhoz vezető hozzáférési útvonalak olykor kifürkészhetetlen labirintusnak tűnnek: az adatok szét vannak szabdalva és szét vannak szórva, több weboldallal érhetők csak el. Megtévesztők lehetnek a licenelési feltételek, hiányosak a kereséshez szükséges szótárak. Hasonló nehézségek hívták életre a New York-i Egyetemen azt a programot, amely összehangolta az intézményi egészségügyi könyvtár osztályozási rendszerét és webfejlesztési kapacitását a népegészségügyi kutatók tapasztalataival. A projekt célja az volt, hogy segítsék a kutatókat a megfelelő adathalmazok fellelésében, saját adataikat pedig használható módon el tudják helyezni a weben.

E célok teljesítéséhez speciális metaadatséma fejlesztésére volt szükség. A házilag tervezett

adatkatalógus gazdag metaadatséma elemeire épít, sok funkcióval felszerelt, fazettás kereséssel is kiegészített weboldalas felületet biztosít. Ugyanakkor a nem technikai személyzet számára is kialakítottak egy olyan adminisztrációs felületet, amelyen keresztül segítség nélkül is kezelni lehet az ún. CRUD-műveleteket (Create, Read, Update, Delete). Egyes kutatásokhoz hatalmas külső adatállományokat használnak – ilyenek például az amerikai népszámlálási adatok. A rendszerben költségkímélő megoldással ezeket nem tárolják helyileg, így nincs szükség hatalmas adattároló kapacitásra sem.

Alapozás

Az adathalmazok kezelőrendszerének fejlesztéséhez a könyvtárosok első lépésként számbavették a használatban lévő adatkatalógusokban fellelhető metaadatsémákat. Remek példája a megosztott kutatási adatoknak a 2014-től a *Nature* folyóiratoként megjelenő *Scientific Data* felülete, ahol részletes leírásokat is közlétesznek a tudományos adatokról. Megvizsgálták továbbá a *Dryad*, a *DataCite* és a *W3C* adatkatalógus metaadatszótárát, a *National Institution of Health* (NIH, Nemzeti Egészségügyi Intézet, USA) majd félszáz repozitóriumának sémáját, ezek alapján sikerült meghatározni a leggyakoribb metaadatelemeket. Figyelembe vették a *NIH BioCADDIE* kutatásiadatszabványjavaslatát is, amely általános, az összes tudományterületen alkalmazható sémát alakított ki.

A fentiekén kívül számos további, sikeresen működő adatkatalógus szerkezetét tanulmányozták át. Több helyen az adathalmazok kezelésére a *Drupal* rendszert használják. Első pillantásra, minthogy a fejlesztő intézmény több webhelye is ezzel az eszközzel készült, ez a platform megfelelőnek tűnt az adathalmazokban való eligazodás céljára is, ám közelebbi megvilágításban számos keresési nehézség merült fel, az ötletet emiatt

elvetették. Több hasznos tanulsággal járt a *National Snow & Ice Data Center* (Nemzeti Hó- és Jégadat-Központ, <http://nsidc.org/data/search/>) rendszerének elemzése is.

Egy teljesen új világ

A prototípus *Solr*, *Backbone.js*, *jQuery* and *Underscore.js* alkalmazásokra épült. Sikerült beépíteni a publikálási és eseménykezelő rendszert. A Backbone csupán keretrendszert tudott biztosítani, viszont számos további funkció beágyazására is szükség volt, ilyenek például a beléptetés, a tartalomkezelés vagy a komplex keresés. Az összetettebb, kiegészítő feladatokra ezek az alkalmazások tehát már nem bizonyultak megfelelőnek. Ezért hagyományos szerveroldali fejlesztésben kezdtek el gondolkodni, a következő kísérletre a *Symfony*-t (<https://symfony.com/>) szemelték ki. A *Symfony* beléptetőjét sikerült összehangolni az intézet autentikációs adataival.

Az adathalmazok metaadatsémái rendkívül változatosak, a leírandó objektumoktól, adattípusoktól függően más-más elemekre van szükség. Külön eljárás a változatos forrásból származó és más-más szerkezetű adatok „lefordítása” normalizált relációs adatbázis számára, az adattáblák kialakítása, az adatok közötti kapcsolatok definiálása. Meghatározták az általános érvényű adattípusokat (például „Kiadó”, „Szakember” – ez utóbbi az adathalmaz szakértője, akihez segítségért lehet fordulni), valamint definiálták a speciális, egy-egy adathalmazon belül érvényes elemek körét is. A végső modell 24 entitást és 54 adatbázistáblát tartalmaz. Egy-egy teljes adathalmazrekord megjelenítéséhez a *Symfony* akár 20-30 adatbázis-lekérdezést is elvégez. A rendszer teljesítményét jól segíti a *Doctrine Object-Relational Mapping* (ORM) eszköz (<http://www.doctrine-project.org/>), amely a háttérben megfelelően kezeli a legtöbb adatbázis-kommunikációt. A definiált osztályok, tulajdonságok és kapcsolatok beállításait az alkalmazott háttértámogató rendszerek intelligensen és gyorsan kezelik, az eredmény kielégítőnek bizonyult.

Adminisztrációs felület

Az utolsó feladat az adminisztrációs felület kialakítása volt. A komplex adatmodell és a különféle metaadatelemek, amelyek a külső és a belső adathalmazok leírásához és kezeléséhez szükségesek, valamint további tizenhat kapcsolódó entitás (például „Kiadó”, „Helyi szakértő”, „Pályázat/Támogatás”) beágyazása viszont már olyan

mértékű többletet jelentett, amely a *Symfony* rendszer képességeinek határait feszegette. Nehézségek merültek fel a sokféle metaadat átlátható, úrlapos megjelenítésében és a besorolási adatállományok kezelésében is. A könyvtárosok egyformán igényelték az adatbeviteli felületek mezőinél a begépeléskor aktivizálódó automatikus kiegészítő funkció telepítését és a törzsadatok munkamenet közbeni szerkeszthetőségét, illetve ugyanitt új rekord létrehozását, anélkül, hogy el kelljen hagyniuk a megkezdett kezelőablakot. A kétféle bejegyzési módszer integrálását a *Symphony* rendszerében, némi nehézségekkel ugyan, de sikerült megvalósítani.

Némi fejtörést okozott az úrlap tagolásának kialakítása: legyen-e rajta az összes beviteli mező egyetlen hosszú úrlapon, vagy inkább tagolódjon az adatbeviteli felület több oldalra, külön-külön fülekkel megnyitható adatcsoportok szerint? Hosszú megfontolás után az egyetlen, hosszú adatlap megjelenítése mellett döntöttek, a több oldalra szabdaltnál, fülek mögé rejtett részinformációk ugyanis ellehetetlenítették volna a teljes adatsor áttekintését, a más szakaszokkal való összefüggések megtalálását, adott esetben nehezítették volna a felesleges szakaszok átugrását is. Az úrlap takarásban lévő részei az adatelemek felviteli pontjainak kezelését is hátráltatták – ilyen eset például az a szituáció, amikor felmerül a kérdés, hogy vajon a „Helyi szakértő” mező történetesen a *Kapcsolatok* oldalon vagy a *Hozzáférési információk* léptetőgomb mögött rejtőzik-e. Az egyoldalas hosszú úrlapon ugyanakkor az adattípusok csoportjai jól átláthatók a panelek fejléceinek a segítségével.

A végeredmény

A *Data Catalog* 2015-ben kelt életre, fejlesztését saját intézményi igények indították el. Az *Apache Solr* keresőre és a *Symfony2* PHP keretrendszerre épülő, saját megoldásokat ötvöző rendszer már az első hónapokban jelentős látogatottságra tett szert. Az új platform segíti a saját kutatásból eredő anyagok elhelyezését és megosztását, valamint a külső adatforrások felkutatását és hasznosítását is, egyúttal támogatja a tudományos kutatások előmenetelét és minőségét. A következő fejlesztési lépés a forráskód GitHub-on való közzététele, hogy más intézmények – immár sokkal kevesebb időráfordítással – hasonló katalógust telepíthesse. Az alkalmazás JSON és Linked Open Data (Nyílt kapcsolt adatok) kimenetet biztosít JSON-LD formában, valamennyi oldalra beágyazódóan. Ezzel a katalógus összekötheti a hasonló tárházakat,

TMT 64. évf. 2017. 4. sz.

de emellett biztosíthatja az intézmények kutatási anyagai közötti metakeresést is. A Data Catalog címe: <http://datacatalog.med.nyu.edu>.

Irodalom

READ, K. – ATHENS, J. – LAMB, I. [et al.]: Promoting Data Reuse and Collaboration at an Academic Medical Center. International Journal of Digital Curation, 10. évf. 1. sz. 2015, 260–267.
<http://doi.org/10.2218/ijdc.v10i1.366>

MEMBERS, W.: WG3-Metadata Specifications: NIH BD2K bioCADDIE Data Discovery Index WG3 Metadata Specification v1. 2015. Zenodo.
<https://zenodo.org/record/28019#.VsdMMPkrJhE>

LAMB, Ian – LARSON, Catherine: **Shining a light on scientific data: Building a data catalog to foster data sharing and reuse.** = Code4Lib Magazine, 69. köt. 32. sz. 2016.
<http://journal.code4lib.org/articles/11421/>

(Dudás Anikó)

Beszámoló, szemlé, referátumok

Jövedelemszerzés a közkönyvtárakban: lehetőségek és buktatók

A közkönyvtári világ már évek óta számos kihívással néz szembe. A változó felhasználói igények, a növekvő elvárások, a digitális információ mindennapossá válása mellett egyre inkább érezteti hatását a jelenkori gazdasági-pénzügyi válság, amely számos országban a könyvtárak finanszírozására fordítható források erőteljes megcsappanását eredményezi. Az intézmények, felismerve egyre nehezebb helyzetüket, gyakorta kényszerülnek alternatív jövedelemszerzési módszerek alkalmazására. A könyvtári díjfizetés körül azonban mindig is izzott a levegő – sokak szerint a szolgáltatások árazása a közkönyvtári tevékenység erkölcsi alapítelével, az információ szabadságával megy szembe. Vannak-e, lehetségesek-e más módszerek? *Hartwig Pautz* szemletanulmánya – amerikai, angol, német és dán szerzők művei alapján – részletesen, etikai kontextusba helyezve mutatja be a könyvtárak előtt nyitva álló különféle jövedelemszerzési metódusokat, amelyek közül némelyek csak bizonyos politikai, jogi és kulturális környezetben alkalmazhatók, mások azonban univerzálisak, és bármelyik intézményben beválhatnak.

Az információhoz való szabad hozzáférés hosszú ideje az emberi jogi alapidokumentumok része, és a könyvtári szolgáltatás megkerülhetetlen alapelve. Az 1972-ben, az UNESCO által megfogalmazott *Közkönyvtári Kiáltvány* leszögezi, hogy a közkönyvtárat teljes egészében közpénzből kell finanszírozni, s szolgáltatásainak nem lehet közvetlen költsége. Hasonló álláspontot képvisel az IFLA, amikor kijelenti: a mindenki számára egyenlő mértékben biztosított információhoz való hozzáférés a társadalmi, kulturális és gazdasági jólét alapját képezi. Német szakemberek véleménye szerint a könyvtárak a legjelentősebb képviselői a korlátok nélküli információszolgáltatásnak, továbbá pusztán létezésük is garantálja a szabad hozzáférés megvalósulását.

A térítéses információszolgáltatás etikai vonatkozásaival foglalkozó - az áttekintés tanúsága szerint javarészt amerikai – szerzők két táborra szakadtak. Az egyik oldalon a díjfizetést gyakorlati szempontok miatt helyeslők állnak, akik úgy látják: a finanszírozási megszorítások és a könyvtárak egyre növekvő feladatköre miatt, továbbá egyes speciális és sürgős kérések esetében van helye a térítésnek. Szerintük a díjazással szembeni ellenállás a könyvtárosoktól ered és nem a társadalomtól. Nincs szó erkölcsi problémáról – állítják –, a díjfizetés szerves részét képezi a modern könyvtári szolgáltatásoknak, hovatovább, vannak esetek, amikor csak térítéses alapon lehet olyan szolgáltatást fenntartani, amelyre felhasználói igény mutatkozik, s életben tartására más megoldás nincsen. Ezért a díjazás elvi, etikai alapokon történő elutasítása azt jelenti, hogy háttal fordítunk az információs igényeknek, ami sokkal erőteljesebb erkölcsi problémát jelent.

A díjfizetést ellenzők felhívják a figyelmet az informálódás alapjogára, továbbá az információra mint közjóra hivatkoznak. Óva intenek attól, hogy a könyvtárak akármelyik szolgáltatása is térítéses legyen, mert ezzel egy olyan folyamat indul el, melyben az intézmény a felhasználók szemében egyre inkább magánvállalkozásnak tűnik majd, s kevésbé a közt szolgáltató intézménynek. Egy ilyen karakterváltozás veszélyes, sőt akár végzetes lehet, mert a könyvtár elveszíti értékes közösségi kapcsolatait, társadalmi beágyazottságát és önzonosságát.

Egyesek elméletibb megközelítést alkalmaznak: rámutatnak az információ fogalmának kettős és vitatható voltára. Az információ egyfelől közjóként értelmezhető, amely a társadalom egésze számára hordoz előnyöket, másfelől viszont árucikk, amely értékesíthető. Több szerző a (társadalmi)

igazságosság teoretikusaira (*John Rawls, Michael Walzer*) hivatkozva fogalmazza meg gondolatait az információ megfelelő elosztásáról. Nézetük szerint az információ a jólét és a biztonság területére tartozik, s nem a gazdaságéra; következésképp a szükségletek, s nem a piac zsarnoki szabályai szerint kell szétosztani. Ha tehát a könyvtárak megengedik, hogy a pénz bitorolja az információ-elosztás folyamatát, akkor a társadalmi igazságtalanság támogatóivá válnak. Ezért, ha nincs lehetőség ingyen végezni egy adott tevékenységet, akkor a legjobb elállni az új szolgáltatás bevezetésétől.

John Rawls igazságosság-elmélete inspirálta a szakirodalomban azt a gondolatot, hogy a díjfizetés hasonlatos a cenzúrához: megerősíti a már létező társadalmi egyenlőtlenségeket. Ez pedig ahhoz a kényelmetlen helyzethez vezet, hogy a szolgáltatások a kevesek igényeihez lesznek szabva, pedig az információ nem csupán egyesek kiváltsága, hanem az egész társadalom számára releváns és használható lehet. Következésképp: a könyvtár csak akkor lehet méltó az adófizetők pénzére, ha elősegíti a javak egyenlő elosztását a társadalom leghátrányosabb helyzetű rétegeiben is.

Jövedelemszerzés: nehézségek, akadályok

A könyvtáros társadalomnak be kell látnia, hogy a kiegészítő jövedelmek beszerzése az intézménymenedzsment fontos feladata, és proaktív, pozitív hozzáállást kíván. Sikeres csak az az intézmény lehet, amelyben a dolgozók rendelkeznek a szükséges készségekkel, képességekkel, magukévá tették a vállalkozói szemléletmódot és nem utolsósorban, elkötelezettek az innováció iránt. Ez azonban még nem elég: a könyvtárosnak mélyen át kell éreznie munkája társadalmi fontosságát, és ezt meggyőzően kell tudnia közvetíteni reménybeli támogatói felé. Fontos azonban, hogy az intézmény ne váljon kiszolgáltatottá: függetlennek kell maradni minden támogatótól, amelynek egy járható útja a lehető legszélesebb támogatói kör megnyerése, hiszen így egyiknek sem lehet kényszerítő ereje az intézmény fölött: esetleges elvesztésük kevesebb kockázattal jár. Arra is tekintettel kell lenni, hogy nagyobb intézményekben a nehezen megszerzett könyvtári bevétel esetleg a szervezeti újraelosztás áldozata lesz; sok szerző véleménye szerint ebben az esetben nem is érdemes belekezdeni a munkába.

Hogyan csináljuk?

Az egyik legkézenfekvőbb módszer a bevétel-szerzésre – természetesen – a térítéses információszolgáltatások bevezetése; efféle munkákat (pl. demográfiai kutatások, szabványok és védjegyek kutatása, irodalomkutatás stb.) már több könyvtár sikerrel végez sok országban – a fő szabály a szolgáltatások gondos pozicionálása, elkülönítése az alapszolgáltatások (pl. általános tájékoztatás) által lefedett területtől. A nyilvánvaló pénzügyi eredményeken kívül – hangsúlyozza néhány szerző – a díjfizetés pozitívan befolyásolja a munkakapcsolatot: a felhasználó a pénzéért magas színvonalú szolgáltatást vár el, a szolgáltató könyvtáros cserébe jobban odafigyel a pontos munkavégzésre, lelkiismeretesebb forráskritikát végez, büszkesége, önbecsülése növekszik, esetlegesen olyan specializált kompetenciákra tesz szert, melyet a későbbiekben is eredményesen kamatoztathat.

A második lehetőség a szponzorok kapcsolat kiépítése – természetesen az előzőekben említett függetlenségre ügyelve, elkerülve a „kiárúsítást”. Az Egyesült Államokban szerzett tapasztalataik nyomán több szerző javasolja, hogy a könyvtáraknak a helyi üzleti közösségre kell koncentrálniuk, és erre támaszkodva felépíteni egy, mindkét oldalnak nyereséget ígérő kapcsolatot. A könyvtár a befolyó támogatásból új szolgáltatásokat indíthat, dolgozói új kompetenciák birtokába kerülhetnek, a szponzoráló cég pedig új célközönséget szerezhet terméke, szolgáltatása számára és akár jelentősen előbbre léphet a társadalmi felelősségvállalás területén.

A könyvtárak harmadik lehetősége a jövedelemszerzésre az adomány: pénzbeli vagy természetbeni juttatás, amelyet stratégiaileg megtervezett, gondosan felépített kampány során kell megszerezni. E kampány egyik célja annak bemutatása, hogy a megszerzett pénzből a könyvtár még hatékonyabb munkát tudna végezni, másrészt hosszú távú kapcsolat kialakítása az adományozókkal. Az amerikai könyvtárosok egyesülete, az ALA becslése szerint a magánszemélyek a legfontosabb célpontok, hiszen a befolyt összeg 75%-a tőlük származik, és csupán a maradék 25%-ot biztosítják a nagyobb cégek és alapítványok. Az USA-ban általában évenként szerveznek ilyen kampányokat, aminek nagy előnye, hogy – bár rendszerint kis összegek szerezhetők így –, az adakozás szokásá, ebből adódóan megbízható, tervezhető jövede-

lemmé válik. Hasonló az alapelv a „fogadj-örökbe-egy-könyvet” kampányoknál, vagy a könyvtárbarát csoportok létrehozásánál; ez utóbbiak tagjai az anyagi támogatás mellett érdekképviseléssel, reklámozással is segíthetik az intézmény munkáját.

A cikkben áttekintett szakirodalmak a három legjelentősebb jövedelemszerzési módszeren kívül további ötleteket kínálnak: könyvtári alapítványok létrehozása, hirdetési helyek értékesítése (könyvtári helyiségekben, könyvekben, vagy akár a katalóguscédulákon), állományból törölt könyvek értékesítése, vagy éppen vegyesvállalat létrehozása a profitorientált szektor képviselőivel (informatikai fejlesztőcégekkel, könyvkiadókkal, bolthálózatokkal.)

A szemletanulmányban összefoglalt szakirodalomból jól látszik, hogy a gyakorló könyvtárosok és az elméleti szakemberek egyaránt gyakorlatiasan gondolkodnak a jövedelemszerzés kérdéseiről, és ke-

vesebb időt fordítanak a térítéses szolgáltatások elvi-elméleti-etikai hátterére, a közkönyvtári ethosszal való kompatibilitás elemzésére. *Hartwig Pautz* javaslata szerint a könyvtáros közösségnek a jeles teoretikusok elméleteinek felhasználásával meg kell alkotnia saját igazságosságelméletét, amely szervezetként funkcionálna: segít a könyvtárnak eligazodni a növekvő elvárások és csökkenő finanszírozás útvesztőjében, és segít a jó döntések meghozatalában, amikor felmerül a kérdés, generáljunk-e jövedelmet, és ha igen, mennyit, és mikor kell nemet mondani.

/PAUTZ, Hartwig: Income generation in public libraries: potentials and pitfalls. = Library Review, 2014. Vol. 63. No. 8/9. p. 560–573./

*(Hubay Miklós PhD hallgató
ELTE BTK Könyvtár- és
Információtudományi Intézet)*

E számunk megjelenését önkéntes munkájával segítette:

Berke Barnabásné

Dancs Szabolcs

Dudás Anikó

Fonyó Istvánné

Hegyközi Ilona

Hubay Miklós

Mátyás Melinda

Prokné Palik Mária

Tószegi Zsuzsanna

Vass Johanna

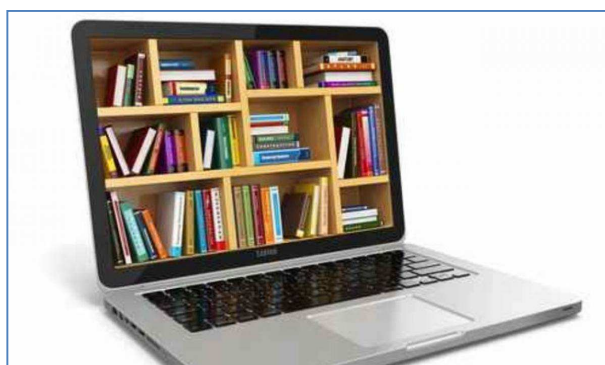
Egyetemisták előtt nyitja meg online könyvtárát az Akadémiai Kiadó

Írásvetítő helyett projektor, toll helyett billentyűzet, könyv helyett online jegyzet – a Z generáció tanulási igényei jelentősen átalakultak. Ezt szem előtt tartva az *Akadémiai Kiadó* több mint 100 egyetem és főiskola előtt nyitja meg online könyvtárát, amelyben jelenleg 154, a felsőoktatásban leginkább használt tankönyv és jegyzet áll a hallgatók rendelkezésére a sikeres vizsgafelkészüléshez.

Míg régen az írásvetítő, a diavetítő vagy az episzkióp számított tradicionális oktatási eszköznek, addig manapság alapelvárás, hogy a felsőoktatási intézmények projektorokat, digitális táblákat használjanak az oktatáshoz, internet elérhetőséget biztosítsanak a hallgatóknak. „A mai, Z generációnak lételeme a gyors információáramlás és befogadás, prioritásaik közé tartoznak a kütyük és a kényelem. Legtöbbjük okostelefon vagy tablet nélkül egy lépést sem tesz – nem véletlenül nevezzük őket digitális bennszülötteknek. Ez azonban együtt jár azzal, hogy tanulási igényeik is megváltoztak. Vizuális elemekkel tarkított interaktív előadások szükségesek ahhoz, hogy felkeltsük érdeklődésüket, a tanulásnál, jegyzetelésnél pedig inkább az online felületet preferálják. *Sokan ugyanis nem füzettel és tollal, hanem lappal mennek az előadásokra, hogy azonnal digitális formában legyen meg az ott elhangzott tananyag*” – mondta el Réffy Balázs, az Akadémiai Kiadó igazgatója. Szerencsére ma már arra is van lehetőség, hogy a könyveket, jegyzeteket a mai kornak megfelelően, online formában érjék el a hallgatók. Az Akadémiai Kiadó online könyvtárában megtalálhatjuk 16 tudományterület, a felsőoktatásban leginkább használt tankönyveit és jegyzeteit olvasható és szerkeszthető digitális formában.

„Mivel a Z generációra kevésbé jellemző a hagyományos, papíralapú könyvek forgatása, a *Magyar Elektronikus Referenciamű Szolgáltatás*, azaz MeRSZ kifejezetten az ő igényeikre lett szabva. A mobiltelefonon, táblagépen és lappal egyaránt

elérhető felületen a belépést követően nemcsak keresni lehet, de saját jegyzeteket, bejegyzéseket is készíthetünk és nyomtathatunk” – mondta el Réffy Balázs. A közelgő vizsgaidőszak előtt különösen érdemes lesz figyelniük a hallgatóknak, hiszen április 30-ig több mint 100 hazai felsőoktatási intézmény és könyvtár számára ingyenesen elérhető lesz a szolgáltatás, ezáltal az intézmények hallgatói is térítésmentesen kipróbálhatják azt a MeRSZ oldalán.

Fotó: well.hu

A MeRSZ szolgáltatásról

Az Akadémiai Kiadó szolgáltatásában, amely a www.eisz.mersz.org oldalon érhető el, megtalálhatjuk a felsőoktatásban leginkább használt szakkönyveket és jegyzeteket olvasható és szerkeszthető, digitális formában. A jelenleg 154 alpmű az alábbi tudományterületeket foglalja magában: biológia, filozófia, fizika, földrajz, gazdaság, irodalomtudomány, jogtudomány, kémia, matematika, műszaki tudományok, művelődéstörténet, nyelvészet, ókortudomány, orvostudomány, pszichológia, történelem.

Forrás: <http://orientpress.hu/cikk/2017-04-10-egyetemistak-elott-nyitja-meg-online-konyvtarat-akademiai-kiado>

Válogatta: Fonyó Istvánné

Megkezdte munkáját a Magyar Tudományos Művek Tára Tudományos Tanácsa

Megalakult a *Magyar Tudományos Művek Tára* (MTMT) legfőbb döntéshozó testülete. A Magyar Tudományos Akadémia elnökének kezdeményezésére létrehozott *Tudományos Tanács* 2017. március 20-án tartotta alakuló ülését. A testület elnökévé *Kamarás Katalint*, az MTA rendes tagját, az *MTA Wigner Fizikai Kutatóközpont Szilárdtestfizikai és Optikai Intézet* kutatóprofesszorát választották.

A Magyar Tudományos Akadémiáról szóló 1994. évi XL. törvény 3. § (1) bekezdés o) pontja, valamint 19/A. §-a a Magyar Tudományos Akadémia közfeladataként határozza meg a tudományos művek (tudományos alkotás, tudományos publikáció, doktori értekezés és annak tézisei) adatait tartalmazó nemzeti tudományos bibliográfiai adatbázis működtetését az *MTA Könyvtár és Információs Központ* (MTA KIK) közreműködésével. Az adatbázis stratégiai irányításáért, fejlesztéséért és működtetéséért a fejezetet irányító szerv vezetőjeként az MTA elnöke felelős. E feladatok gyakorlati megvalósítása az MTA KIK főigazgatójának feladat körébe tartozik, aki a stratégiai irányítást, az adatbázis szakmai és technikai fejlesztését, valamint működtetését az alábbi testületek és az MTA KIK szervezeti egységei útján látja el:

Az MTMT Tudományos Tanácsa felügyeli az adatbázis működtetését és fejlesztését, véleményezi és jóváhagyja az MTMT stratégiai terveit és beszámolóit. A testület tagjait a legfőbb adatszolgáltató és adatfelhasználó intézmények és testületek delegálják. A 31 tagú testület elnökét a szavazati joggal rendelkező tagok maguk közül választják meg.

Az MTMT Koordinációs Testület az operatív irányításért felelős 7 tagú testület döntés-előkészítő és döntésvégrehajtó szerepkörben. A testület tagjait az MTMT működtetését biztosító intézmények, valamint a tudományos értékelést végző legfontosabb testületek, illetve intézmények delegálják. A Koordinációs Testület elnöke a Magyar Tudományos Akadémia főtitkára.

Az MTMT állandó szakbizottságai, a *Bibliográfiai Szakbizottság*, az *Informatikai Szakbizottság*, a *Repozitóriumminősítő Szakbizottság* és a *Tudományometriai Szakbizottság* a speciális szakismertet igénylő kérdésekben segítik az MTMT Tudományos Tanácsa és az MTMT Koordinációs Testület munkáját.

Forrás: http://mta.hu/mta_hirei/megkezdte-munkajat-a-magyar-tudomanyos-muvek-tara-tudomanyos-tanacs-107514

Válogatta: Fonyó Istvánné

Oláh György – a tudós és habitusa

Oláh György új utat nyitott a szénhidrogén-kémiában: a kémiai szintézis, fizikai módszerek és a számításhoz kémiát teremtett, miközben segítette alapvető kutatási eredményeinek gyakorlati alkalmazását. A Nobel-díj sem állította meg tudományos tevékenységét, és az utóbbi években kidolgozta a metanolválasztás elvi és gyakorlati alapjait. Egész élete példa arra, hogyan lehet valaki egyszerre nagy tudós és empatikus ember. *Hargittai István* cikke a Magyar Tudományban.

2017. április 6. HARGITTAI ISTVÁN

A kovalens kötést ugyanúgy elektronforrásnak tekinthetjük, mint amilyenek G. N. Lewis a magános elektronpárt ismertette fel.
(George A. Olah, 1994)

A magyar születésű amerikai Nobel-díjas Oláh György (George A. Olah) kémikus szupersavakkal tartósította a karbokationokat, és ezzel egy fontos tudományos vitát döntött el. Ennél is lényegesebb, hogy felfedezésével a szénhidrogén-kémiában új utat nyitott a legkülönbözőbb vegyületek előállítására. A kémiai szintézis, fizikai módszerek és a számításhoz kémiát teremtett, miközben segítette alapvető kutatási eredményeinek gyakorlati alkalmazását. A Nobel-díj sem állította meg tudományos tevékenységét, és az utóbbi években kidolgozta az ún. metanolválasztás elvi és gyakorlati alapjait. Egész élete példa arra, hogyan lehet valaki egyszerre nagy tudós és empatikus ember.

Bevezetés

Oláh György 1962-ben egy Brookhavenben rendezett, a szerves kémiai reakciók mechanizmusával foglalkozó konferencián nagy figyelmet keltő előadást tartott. Csak öt év telt el azóta, hogy családjával együtt megérkezett Észak-Amerikába, és egy kanadai ipari kutatólaboratóriumban kezdett dolgozni. Ebben az időben már évek óta tartott egy híres vita arról, hogy a 2-norbornil észterek hidrolí-

zise során átmeneti termékként keletkező 2-norbornilion „klasszikus” vagy „nem-klasszikus” szerkezetű-e. A 2-norbornil észter exo származéka sokkal gyorsabban hidrolizált, mint az endo származék. A vita két meghatározó egyéniségű szerveskémikus között folyt, akik fellépését minden alkalommal nagy várakozás előzte meg. *Saul Winstein* szerint az exo esetben a nagy sebesség egy „nem klasszikus” ion hidas szerkezetének és a C1–C6 kovalens kötés elektron-delokalizációjának volt a következménye. *Herbert C. Brown* viszont az endo származék lassú reakcióját térbeli gátlásnak tulajdonította, ami a „klasszikus” háromértékű ionok egyensúlyához vezetett.

Oláh György Orosz István grafikája (2016)

A hidrolízises folyamatok sebessége közötti különbségek kísérleti tények voltak, amelyeket senki sem vitatott. A vita a reakciómechanizmusról szólt. A problémát *Salo Gronowitz* (1997) svéd kémikus azzal illusztrálta, mintha Shakespeare Hamletjének nyitó és záró jelenetéből kellene kitalálnunk, hogy mi történik a két jelenet között. Winstein és Brown élesen eltérő véleménye nem a kísérleti tényekre vonatkozott, hanem csak arra, ami a reakció során történt. A reagáló anyagok és a reakciótermékek természetében nem volt, nem is lehetett véle-

ménykülönbség. A reakció mechanizmusát illetően viszont egyik véleményt sem támasztották alá kísérleti adatok, mert a reakció során képződő norbornilionok olyan rövid életűek voltak, hogy szerkezetüket nem lehetett megállapítani.

Ebben a helyzetben került sor Oláh György előadására, aki bejelentette, hogy új módszert dolgozott ki, amely szupersavak segítségével képes meghosszabbítani a reakciók közti termékeként megjelenő karbokationok élettartamát. A hosszú évek óta folyó vita résztvevőit felvillanyozta Oláh bejelentése. A vita két vezéralakja, Winstein és Brown külön-külön figyelmeztette Oláhot, hogy legyen óvatos, mert megalapozatlan ígérekkel

tönkreteheti szépen induló pályáját. Mindketten azt is hozzátették azonban, hogy ha Oláh tényleg meg tudja valósítani azt, amit elmondott, remélik, hogy számukra kedvező eredményre jut, és bizonyítékkal szolgál a 2-norbornilion „nem-klasszikus” (Winstein), illetve „klasszikus” (Brown) természetére.

A címlapon használt kép forrása:

Máté Péter/Magyar Nemzet

Forrás: http://mta.hu/tudomany_hirei/olah-gyorgy-a-tudos-es-habitusa-107562

Válogatta: Fonyó Istvánné

1956-os online adatbázist mutatott be az OSZK

A portál nagy mértékben hozzájárulhat az '56-os események hiteles történetének rekonstruálásához

Magyar Október címmel készített az Országos Széchényi Könyvtár (OSZK) szabadon elérhető online adatbázist, amelyen keresztül az 1956-os forradalomról fennmaradt fotókat és mozgóképes anyagokat az események helyszíneire rendezve térképen böngészhetik az érdeklődők, valamint elérhetik a *Szabad Európa Rádió* magyar osztályának archív hanganyagait is.

A portál segíthet az '56-os események rekonstruálásában

A forradalom napjaiban készült több ezer fénykép, hosszabb-rövidebb filmszívet és hangfelvételt felvonultató portál nagy mértékben hozzájárulhat az 1956-os események hiteles történetének rekonstruálásához és megismertetéséhez – mondta el szerdán Budapesten *Tüske László* főigazgató, aki szerint az *1956-os Emlékbizottság* támogatásával létrejött *magyaroktober.hu* oldal a kutatók által eddig nem ismert összefüggéseket is feltárhat.

Letölthető hanganyagok

Hozzáfüzte: a Szabad Európa Rádió magyar osztályának 1956. október 22. és november 12. között elhangzott adásainak közzétételével napra, órára, percre lebontva pontosan lehet nyomon követni, mit tudhattak az emberek a forradalom ideje alatt. A hanganyagok nem csupán kutathatóak, de letölthetőek és szabadon felhasználhatóak.

Simándi Irén történész kiemelte: 1997-ban született megállapodás arról, hogy az OSZK-ban kaphatnak helyet a Szabad Európa Rádió magyar osztályának archív hanganyagai, amelyek 4617 tekercsen maradtak fenn. 2001 őszén érkeztek a

könyvtárba a rádió 1956-ban sugárzott hangdokumentumai 311 darab 90 perces kazettán.

A gyűjteménnyel együtt mintegy 1,2 millió oldalnyi, egyelőre feldolgozatlan iratanyag is érkezett, valamint az OSZK számos interjút is készített a rádió egykori munkatársaival – fűzte hozzá a kutató.

Lukács Bea, az OSZK Történelmi Interjúk Tára munkatársa felidézte: a Szabad Európa Rádió forradalom alatti adásainak felvételei csupán azért maradhattak fent, mert közvetlenül a szovjet beavatkozás után vizsgálat indult Németországban a rádió ellen és bekérték az átjátszóállomáson rögzített adásanyagot.

A rádiót akkor sokan azzal vádolták, hogy értelmetlenül, már a biztos vereség tudatában buzdította fegyveres ellenállásra a magyar felkelőket a szovjet túlerővel szemben. A szalagokat a koblenzi *Bundesarchivumban* helyezték el zárt anyagként, csupán 40 év múltán fedezték fel magyar rádiósok ismét a páratlan forrásanyagot – hangsúlyozta.

A Magyar Október portálon szereplő teljes hanganyag nem csupán meghallgatható és letölthető, de az adások szó szerinti leiratát is közzétették – tette hozzá *Lukács Bea*.

Nyolc órányi mozgóképes anyag, több mint 700 filmrészlet

Hanák Luca, az OSZK kutatója az adatbázisban fellelhető mozgóképes anyagokról szólva kiemelte: kezdetben kizárólag magyar operatőrök örökítették meg az eseményeket, később osztrák, lengyel, angol, amerikai, olasz és svájci stábok is érkeztek az országba. A kor technikai feltételei miatt mindössze 2–10 másodperces snitteket készítettek.

Mintegy nyolc órányi mozgóképes anyag, több mint 700 filmrészlet található jelenleg az oldalon. A felvételek utóélete miatt sok az átfedés a különböző gyűjteményekben megőrzött snittek között – mutatott rá. Hozzáfüzte: a budapesti felvételek mellett a nyugati határon átkelő magyar menekül-

tekről készült snittek is szerepelnek a tudástár anyagában.

Hanák Luca kiemelte: a fényképek és snittek egy részét még nem sikerült feldolgozni, azonosítani a helyszínt vagy a felvételen szereplő személyeket. Ezeket külön fülön keresztül érhetik el az internetezők és ők is segíthetik a meghatározást.

A készítők távlati céljai között szerepel egy angol nyelvű verzió, egy kronologikus idővonal összeállí-

tása, valamint tovább bővítenék az oldalt írott forrásokkal, személyes visszaemlékezésekkel, folyóiratokkal, röplapokkal és egyéb forrás értékű nyomtatványokkal is – mondta el a kutató.

Forrás:

http://magyarhirlap.hu/cikk/83898/1956os_online_adatbazist_mutatott_be_az_OSZK

Válogatta: Fonyó Istvánné

A szakdolgozatírás lépései

Segítünk, hogyan írd szakdolgozatot. Nézz szét!

Kölcsönözz ki egy könyvtárost!

Mivel gyakran jól esne egy kicsit nyugisan és hosszabban beszélgetni valakivel a témáról, ezért, ha úgy érzed, egy-egy könyvtárost ki is kölcsönözhetsz. Az alábbi űrlapon válassz időpontot, amikor neked a legjobb, és gyere, hagyd, hogy ezt az egészet elmagyarázzuk és segítsünk.

- 1. MI IS A FELADAT?
Amit tudnod kell
Témakeresés
Jegyzetelési kisokos
- 2. IRODALOMKERESÉS

Hogyan keress irodalmat?

Nézz meg pár példát is!

- 3. FORRÁSOK KEZELÉSE
Forráskezelés általában
Ha túl sok, ha túl kevés
Plágium
- 4. MAGA AZ ÍRÁS
Egy jó vázlat már fél siker!
Milyen részekből áll egy szakdolgozat?
Hogyan írd?
- 5. VÉGSŐ SIMÍTÁSOK
Bibliográfia
Mentsd, töltsd fel, nyomtasd, köttesd!
- IMPRESSZUM

Forrás: <http://szakdolgozat.bibl.u-szeged.hu/>

Válogatta: Fonyó Istvánné

A jogalkotás nem tudja követni a technológiai fejlődést

Az információs társadalom jogra gyakorolt hatásával foglalkozó előadássorozat kezdődik a Kúrián hétfőn. Az előadók a többi között az adatbázisok, az elektronikus eljárások, az interneten elkövetett személyiségi jogi jogsértések, az internetes vásárlások, a távmunka, a távszerződések jogi megítélésének nehézségeit járják körül havi rendszerességgel, de szó lesz az elektronikus pénz és a vezető nélküli autók használatából adódó problémákról is – mondta Gyekiczky Tamás bíró. Az előadássorozat célja a jogilag már többé-kevésbé rendezett kérdések alapos áttekintése mellett a formálódó problémák feltérképezése – mondta a szakember.

A jogilag szabályozott és 2016-tól tömegessé váló elektronikus bírósági eljárásokban például a határidők számítása néha az informatikai problémák miatt nem várt nehézségeket okozhat a bírónak. A határidő elmulasztásának egy polgári jogvitában nagyon súlyos, akár döntő jelentősége is lehet, ezért nem mindegy, hogy a peres fél késlekedett vagy esetleg a bíróság elektronikus rendszere nem működött műszaki hiba, leállás vagy akár karbantartás miatt. A rendszer működik, de nem árt ennek ellenére körüljárni az elektronikus eljárások kérdéseit – mondta Gyekiczky Tamás.

Másik példaként említette, hogy a mezőgazdasági földalapú támogatással kapcsolatos perekben számos alkalommal felmerült, vajon a pályázó hibájából rosszak a feltöltött adatok vagy az informatikai rendszer miatt. Ráadásul előfordult, hogy az ennek eldöntésére felkért informatikai szakértő elhárította a per szempontjából lényeges kérdés megválaszolását – jegyezte meg a bíró. Ma az ilyen kérdések megnyugtató tisztázása érdekében a bírósági igazgatás rendszeresen tájékoztatja a bírókat arról, mikor milyen természetű leállások voltak az elektronikus rendszerben.

Kevésbé szabályozott azonban az interneten elkövetett személyiségi jogi jogsértések kérdése. Van,

amikor még az se egyértelmű, hogy kit lehet bepeperelni, mondjuk egy privát blogon elkövetett jogsértés miatt, illetve miként található meg a potenciális alperes, az internetes felület tulajdonosa, fenntartója vagy üzemeltetője, akinek ráadásul a székhelye könnyen lehet, hogy a föld túlsó felén van – mutatott rá. Gyekiczky Tamás elmondta: az elektronikus rendszerekben őrzött személyiség profil – cookie vagy süti – követi és egyedileg rögzíti, tárolja, illetve felhasználja az oldalra látogató felhasználói szokásaira vonatkozó adatokat, esetenként akár a fogyasztói magatartás ismeretének kihasználása, befolyásolása érdekében. Továbbá programokat helyezhet el a felhasználó gépén. Ezek is olyan tömegesen előforduló helyzetek, amelyeket ma még nem tud kezelni a jog.

Kitért arra, hogy a munkajog terén szintén szabályozási hiányosságok és jogalkalmazás nehézségek merülnek fel. Így például amikor egy telefonos marketing cég indiai munkaadója és magyar munkavállalója jogvitájában kellene a két jogrendszer közötti távolságot áthidalni, vagy amikor egy cég elvállal egy szoftverkészítést és ahhoz az interneten nyílt forráskóddal toboroz alvállalkozókat, akkor az elkészült szoftverrel kapcsolatban nehezen kezelhető kérdések merülnek fel az adózás, a szerzői jog vagy éppen a szavatosság terén, amelyek egyaránt érinthetik a fővállalkozót, az alvállalkozót és a vásárlót.

A szakember kiemelte: átalakulnak és esetenként nem szerveződnek újjá a hagyományos jogi fogalmak, intézmények, és ez a bírónak nagy problémákat okozhat a jogalkalmazás során. Például amikor egyes hatóságok valósággal "feloldódnak" a neten, akkor a megszűnésükkor teljesen kétségesse válik a jogutódlásuk, azaz, hogy a jogait és a kötelességeiket milyen más szervezet viszi tovább. Az új közigazgatási perrendtartás bizonyos esetekben egyenesen a bíró feladatává teszi, hogy a jogsérelmet szenvedett félnek alperest találjon, akivel szemben felperesként megkísérelheti a jogérvényesítést – közölte Gyekiczky Tamás.

Szólta arról, hogy míg az informatikai rendszerek ma többnyire globálisan szerveződnek és működnek, addig a jogrendszerek az államhatárokhöz illetve a különféle államközi egyezményekhez és nemzetközi jogi jogalanyokhoz igazodnak, így gyakran nem képesek megragadni a globális informatikai térben keletkező, megszűnő vagy anonimá váló jogviszonyokat, érvényesíteni a jogi felelősséget. A jogalkalmazás egyik fontos része, mikor a jogalkalmazó az elé kerülő konkrét esetet megfelelteti egy arra vonatkozó jogszabállyal. Az informatikai, elektronikus tér tipikusan olyan terület, ahol a robbanásszerű technológiai fejlődés gyorsan változó konfliktushelyzeteket idéz

elő, amelyeket a jogalkotás nem tud követni, ezért egyre nagyobb szerepe lesz az általános tájékozottságnak, értékrendnek, kultúrának.

Az előadássorozat célja, hogy a jog és a informatika határterületein felbukkanó jogvitákat tárgyaló bíróknak legyen mihez nyúlniuk, és az új jogszabályok véleményezésében el tudjanak indulni – mondta Gyekiczky Tamás.

Forrás: <https://sg.hu/cikkek/it-tech/124351/a-jogalkotas-nem-tudja-követni-a-technologiai-fejlodest>

Válogatta: Berke Barnabásné

A Kürt szerint túlszabályozott terület az adatvédelem

Big Data szempontból az adatvédelmi szabályok sok esetben kevésbé fontosak, ebből adódóan a KÜRT véleménye szerint az adatvédelem túlszabályozott terület.

Egy adathalmaz akkor Big Data, ha nem csak nagy az adatmennyiség, de szerkezetében is nagyon változatos és nagyon gyorsan szükséges feldolgozni. Ha tekintetbe vesszük, hogy a gyors feldolgozás során csak arra keressük a választ, hogy mi történik és nem arra, hogy miért, akkor a Kürt Zrt. szerint könnyen belátható, hogy a Big Data szempontjából az egyén és személyes jellemzői nem feltétlenül fontosak. Például a közlekedés szervezési célú feldolgozás esetén a lényeg az, hogy most hol van dugó kialakulóban (hogy elterelhetők legyenek a járművek alternatív útvonalra), nem pedig az, hogy miért alakul ki.

Az európai szabályozás alapján semmilyen adat nem tárolható, dolgozható fel, ami az adattulajdonos (adatgazda) személyéhez köthető, az ő külön engedélye nélkül; Amerikában pont a fordított elv érvényesül, ha nem tiltom meg, akkor szabadon használható. A Kürt szerint így minden adatunkat jogilag elzárjuk a lehetséges feldolgozástól (hiszen a smart eszközök világában legfeljebb három-négy kapcsolatot kell végigkövetni, hogy beazonosítható legyen a személy), azaz elveszítjük annak lehetőségét, hogy kapjunk egy üzenetet a járművünk fedélzeti eszközére, miszerint előttünk dugó van/lesz, amely alternatív útvonalon így kerülhető ki.

Mi fog történni? Természetesen hozzá fogunk járulni a személyes adataink kezeléséhez, így pusztán egy újabb adminisztratív feladathalmazzal fogunk szembesülni, mi, akik szeretnénk élni a smart eszközeink nyújtotta kényelemmel (hiszen ezért vásároltuk). Az új szabályozás szerint mindenkinek személyesen kell meghoznia azt a dön-

tését, hogy akar-e a továbbiakban is részesülni a már megszokott kényelmi szolgáltatásokból. Természetesen az adatkezelőknek is dönteniük kell, hogy az eddigi szolgáltatásokat a megnövekedett adminisztrációs, kommunikációs, biztonsági és jelentési terhek mellett fenn tudja-e tartani a jelenlegi színvonalon, illetve elképzelhető, hogy eddig ingyenesen rendelkezésünkre álló szolgáltatásokért a fenntarthatóság érdekében díjat kell szednie.

Minden szereplőnek újra kell gondolnia az érdekeit, a lehetőségeit és ennek megfelelően kell rendeznie a kapcsolatait adatkezelés, adatvédelem tekintetében. Ugyanakkor a világ fejlődik, a Big Data feldolgozást végző algoritmusok egyre okosabbak, egyre több mindenben segítik a mindennapi életünket, ha nem tudják megtanulni a mi szokásainkat, azzal nemcsak az algoritmus lesz kevesebb, hanem mi is veszíthetünk.

A cég kiemeli, hogy egy Big Data elemzéssel foglalkozó kutató/elemző más szemmel látja a világot. Őt nem a születési dátum érdekli, hanem inkább például az, hogy az 55 év feletti emberek milyen rendszerességgel látogatnak meg árvíztűrő tükörfúrógépet forgalmazó oldalakat és mennyi lesz belőlük vásárló Simagöröngyös 60 km-es körzetén belül, mert esetleg érdemes akkor oda gyárat vagy logisztikai bázist építeni. Esetleg arra kíváncsi, hogy adott iskola diákjai közül hányan laknak az iskolától 800 méterre, akiket járművel szállítanak minden nap, ide akkor érdemes lenne kerékpárutat építeni és egy dugóval kevesebb lesz a településen. „Érdemes odafigyelni az általuk professzionális módszerekkel készített folyamatos, dinamikus elemzésekre, hogy jobba tehesük a világot, nem biztos, hogy tőlük kell féltünk az adatainkat.” – véli a Kürt Zrt.

Forrás: <https://sg.hu/cikkek/it-tech/124673/a-kurt-szerint-tulszabalyozott-terulet-az-adatvedelem>

Válogatta: Berke Barnabásné

230 ezer magyar háztartásban elérhető 30 megabites internet

Mintegy 230 ezer háztartásban már elérhető a szupergyors internet a szolgáltatók önerőből finanszírozott beruházásainak köszönhetően, csaknem 60 milliárd forint költségvetési és uniós forrásból pedig még az idén megkezdődik a hálózatfejlesztés az ország minden részén – mondta *Kara Ákos*, a *Nemzeti Fejlesztési Minisztérium* (NFM) infokommunikációért és fogyasztóvédelemért felelős államtitkára szombati sajtótájékoztatóján a fővárosban.

Az államtitkár elmondta, hogy az ország 143 járásában a következő hónapokban, Közép-Magyarországon pedig ősszel kezdődhet meg a hálózatfejlesztési munka, így az *Európai Digitális Menetrend 2020-as* céldátumánál Magyarországon lényegesen hamarabb, 2018 végére mindenhol lesz legalább 30 mbit/s sebességű internetkapcsolat. Hozzátette, hogy a *Szupergyors Internet Program* eredményeképp létrejövő, vezetékes és hálózati megoldásokat ötvöző hálózati infrastruktúra a háztartások internet-hozzáféréseinek biztosításán túl a vállalkozások versenyképességének is alapja. A jövő a hétköznapi és a gazdasági életben is digitalizációról szól, ezért a kormány minden magyarországi háztartás, vállalkozás és intézmény számára biztosítja a korszerű internet-hozzáférést a vezetékes – elsősorban optikai – hálózat, valamint a mobil technológia kiépítésével – fogalmazott *Kara Ákos*.

A sajtótájékoztatón *Deutsch Tamás* Digitális Jólét Programért felelős miniszterelnöki biztos azt mondta, hogy a 150 milliárd forintos – kormányzati és uniós forrásból, valamint a szolgáltatók önerős beruházásaiból megvalósuló – hálózatfejlesztési program mellett 2018-ra tovább csökken az internet áfája, befejeződik a teljes oktatási rendszer digitális átalakítása és a wifi-hálózat országos fejlesztése. Ennek eredményeképp minden tانتeremben elérhető lesz a világháló, az ország valamennyi településén létesül legalább egy széles-sávú wifi-elérési pont, az országszerte induló térítésmentes képzésekkel pedig javulhatnak a lakosság digitális kompetenciái és ezzel az elhelyezkedés esélyei is a munkaerőpiacon – hangsúlyozta a miniszterelnöki biztos. Hozzátette, hogy folyamatosan fejlesztik a mobilinternet-hálózatot is, ennek köszönhetően a magyarországi rendszer az elmúlt három évben a világ legjobbjai közé került.

Deutsch Tamás közölte azt is, hogy a következő hetekben megjelenik a szolgáltatók kínálatában a kedvező árú *Digitális Jólét Alapcsomag*, a jövőben pedig várhatóan még olcsóbbak lesznek az előfizetések a szolgáltatók versenyének köszönhetően. A miniszterelnöki biztos szerint 2018-ra a magyarországi internethálózat lehet a legkorszerűbb Európában és megkezdődhet az 5G technológia szélesebb körű felhasználása, valamint az akár 1 gigabites hálózati kapcsolatok kiépítése is

Forrás: <https://sg.hu/cikkek/it-tech/124352/230-ezer-magyar-haztartasban-elerheto-30-megabites-internet>

Válogatta: Berke Barnabásné

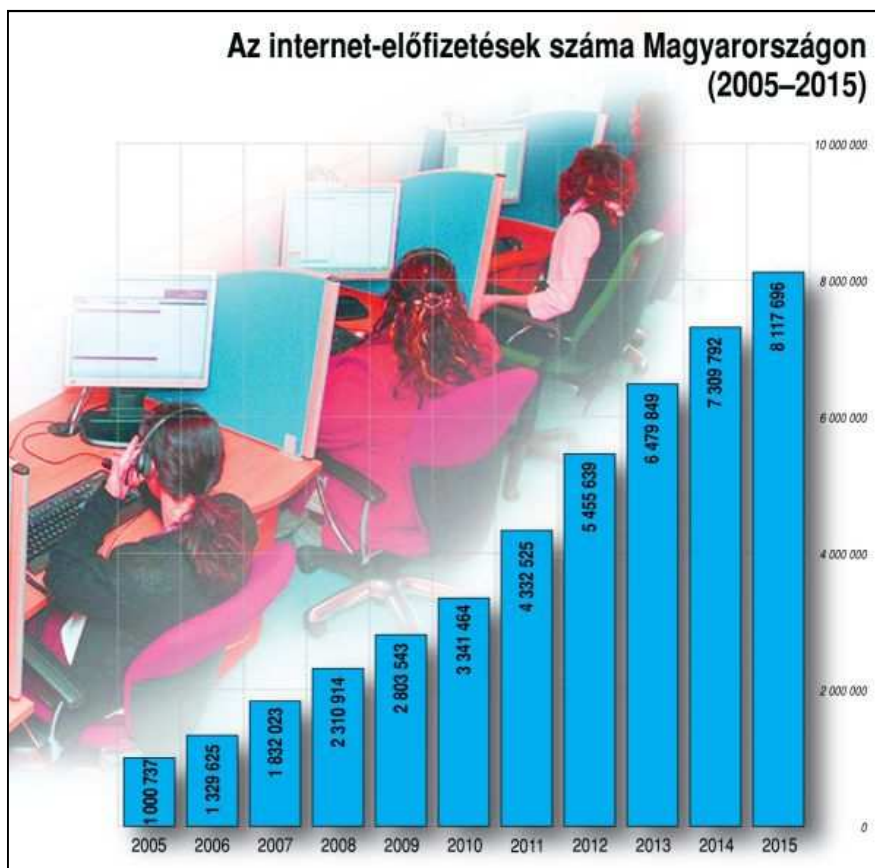
Az internet és az e-könyvek ÁFÁ-ját is csökkentené a kormány

Magyarország ragaszkodik az internetáfa csökkentéséhez, mivel minden fontos állami és más, kereskedelmi célú szolgáltatás az interneten keresztül érhető el, valamint hozzájárul a gazdaság dinamizálásához is – jelentette ki *Varga Mihály* az uniós pénzügyminiszterek tanácskozása után Brüsszelben.

A nemzetgazdasági miniszter elmondta, az internet-szolgáltatásra vonatkozó kedvezményes áfa kulcs bevezetése esetén Magyarország nem feltétlenül néz szembe kötelezettségzegési eljárással. Noha voltak olyan országok, akik egyáltalán nem tennék lehetővé ezt a fajta áfacsökkentést, a mi-

niszter reményét fejezte ki, hogy olyan kompromisszumot lehet kötni az uniós intézményekkel, amelyben Magyarország megkapja a lehetőséget az internetáfa csökkentésére, az *Európai Bizottság* pedig mérsékelni tudja az elektronikus publikációk áfamértékét.

Elmondta továbbá, hogy az Európai Bizottság az áfa csökkentésére irányuló kezdeményezése keretében superkedvezményrel segítené azokat az országokat, ahol az elektronikus publikációk áfáját 5, vagy 0 százalékra csökkentenék. Magyarország ezért azt szeretné, hogy ennek megfelelően az elektronikus tartalmakat elérhetővé tevő internet-szolgáltatás áfája is ennek megfelelő mértékben és módon csökkenne – húzta alá a miniszter.

Varga Mihály hozzátette, a bizottság elektronikus publikációk szuperkedvezményes áfakoncepciója akkor fogadható el Magyarország számára, ha az internetáfa-ra vonatkozó kedvezmény szerepel abban. Továbbá abban az esetben, ha olyan országra vonatkozik, ahol a papíralapú publikáció áfamértéke 0, vagy 5 százalékos.

Mint mondta, Magyarország nincs egyedül az internetáfa csökkentésére irányuló erőfeszítései-vel. Szlovákia és Csehország mindenben meg-egyező módon, feltétel nélkül támogatja a magyar javaslatot. Hollandia, Franciaország is a kedvez-ményes áfakulcs alkalmazását szorgalmazza azzal a különbséggel, hogy a két nyugat-európai ország szerint az internet-szolgáltatás vonatkozásában nem kellene ragaszkodni ahhoz, hogy az uniós bizottság elektronikus szolgáltatások áfacsökken-

tését célzó javaslatának része legyen – mondta a nemzetgazdasági miniszter.

Az e-kiadványokra vonatkozó jelenlegi uniós irányelv nem engedi az elektronikus szolgáltatá-sokra, ezek között az elektronikus formában érté-kesített kiadványokra a kedvezményes áfakulcs alkalmazását, pedig a papíralapú kiadványok ese-tén erre lehetősége van a tagállamoknak. A bizott-ság a versenysemlegesség biztosítása miatt javo-solta az e-kiadványoknál is az alacsonyabb kulcs bevezetésének lehetőségét.

Forrás: <https://sg.hu/cikkek/it-tech/124408/az-internet-es-az-e-konyvek-afa-jat-is-csokkentene-a-kormany>

Válogatta: Berke Barnabásné

Csak elavult vakhit az internet nélküli számítógépek biztonsága

A hálózati rések kihasználásával a támadók képesek megsemmisíteni az ipari nagyvállalatok gyártási műveleteit, ami technológiai katasztrófához vezethet.

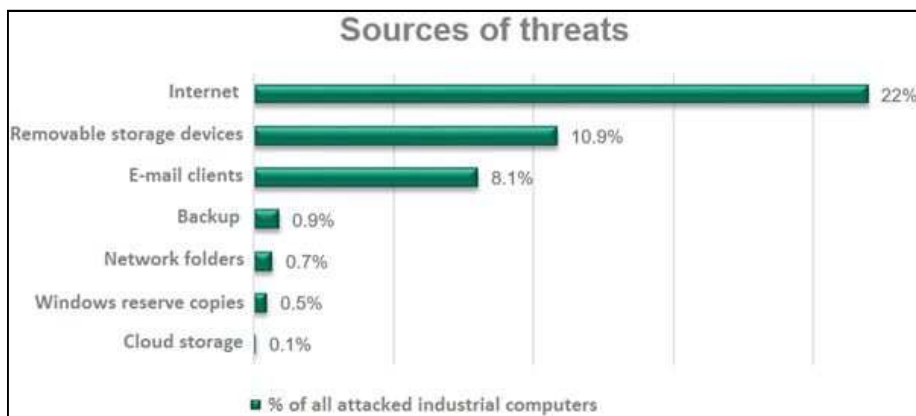
A *Kaspersky Lab* szerint tavaly a technológiai szektor nagyvállalati számítógépeinek 40%-át érte kibertámadás csak a második félévben. A megtámadott számítógépek százalékos aránya a júliusi 17%-ról decemberre már 24%-ra nőtt. A támadások legfőbb forrásai az internet, a mobil adattároló készülékek, valamint rosszindulatú e-mailek és beágyazott forráskódok.

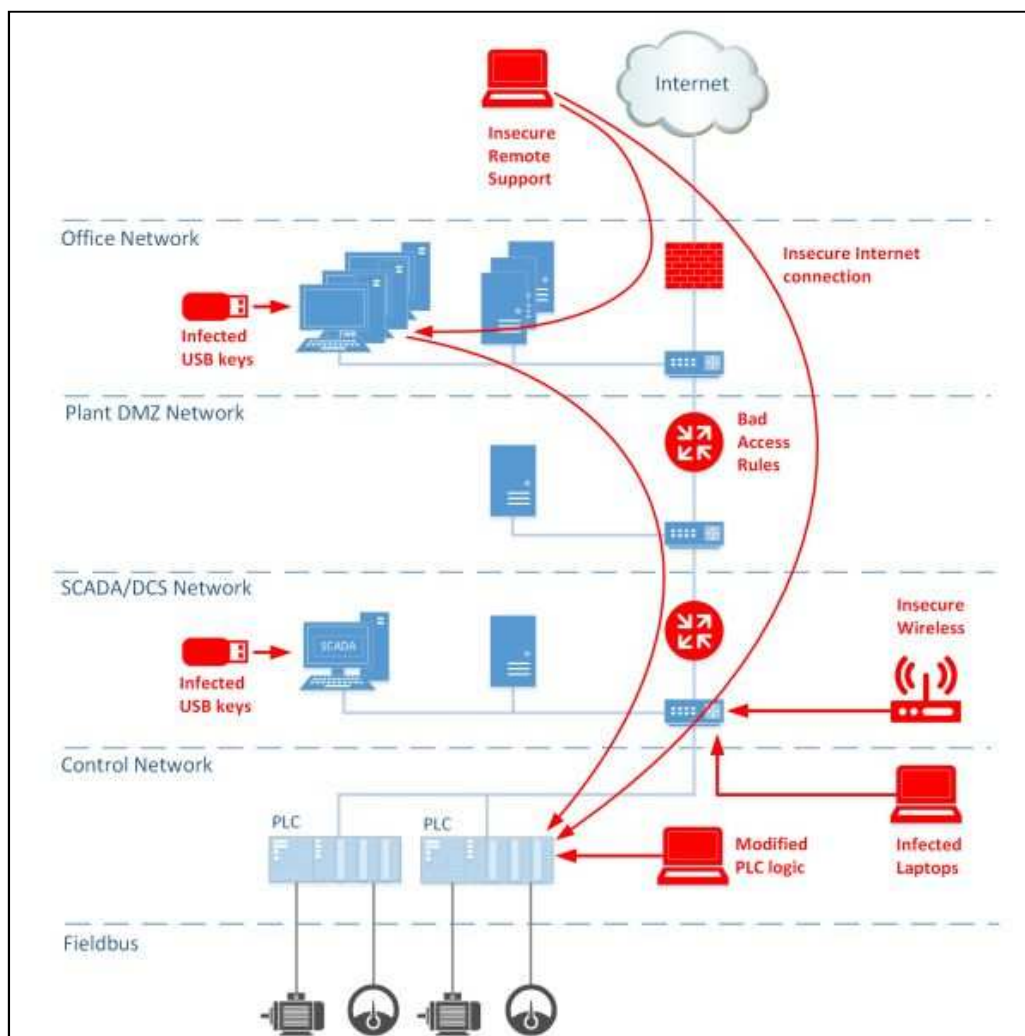
Mivel az ipari vállalatok technológiája és a hálózati rendszere egyre nagyobb mértékben integrált, ezért egyre több kiberbűnöző tekint rájuk potenciális célpontként. A hálózati vagy szoftveres rések kihasználásával a támadók képesek ellopni a gyártási folyamattal kapcsolatos információkat vagy akár megsemmisíteni a gyártási műveleteket, ami technológiai katasztrófához vezethet. A *Kaspersky Lab* annak érdekében, hogy kiderítse, mennyire elterjedt problémáról van szó, a cég ICS CERT szakembereinek közreműködésével végeztek el célzott kutatásokat. Eredményeik szerint tavaly a második félévben a kártékonyprogram-letöltést és a hozzáférést adathalász weboldalakhoz a vizsgált számítógépek 22%-án blokkolták, ami azt jelenti,

hogy majdnem minden ötödik készülék legalább egyszer találkozott fertőzött forrással.

A mérnökök és az üzemeltetők asztali számítógépeinek, amelyek közvetlenül az ICS (Industrial Control System) rendszerében dolgoznak, általában nincs közvetlen internetelésük a technológiai hálózatok korlátai miatt. Vannak azonban más felhasználók, akiknek egyidejű hozzáférésük van az ICS-hez és az internethez. A *Kaspersky Lab* kutatása szerint ezek a számítógépek – feltehetően rendszeradminisztrátorok, hálózati rendszergazdák, ipari automatizálási rendszerek fejlesztői és integrátorai valamint alvállalkozók – szabadon csatlakoznak az internetre, mivel nem kötődnek csak egyetlen ipari hálózathoz.

Ugyanakkor az internet nem az egyetlen dolog, ami veszélyezteti a számítógépes biztonságot az ICS rendszerekben. A kutatás időszakában a vizsgált számítógépek 10,9%-a jelzett kártékony programot, amint egy mobil adattároló eszközt csatlakoztattak. Az ipari számítógépek 8,1%-a blokkolt már e-mailek keresztül érkező rosszindulatú programot. A legtöbb esetben a támadók adathalász e-maileket használnak, hogy eltereljék a felhasználó figyelmét, és a leggyakrabban olyan dokumentumnak álcázzák a rosszindulatú fájlokat, mint például MS Office- vagy PDF-fájlok. A különböző technikák alkalmazásával a bűnözők gondoskodnak arról, hogy az emberek mindenképp letöltsék a kártékony programot az ipari szervezetek számítógépeire.

A kártékony programok világszerte komoly veszélyt jelentenek az ipari vállalatok számára, hiszen teljesen megbéníthatják a hálózat feletti kontrollt vagy felhasználhatók célzott támadásokra, mert a hálózatban rejlő funkciók rengeteg lehetőséget adnak a kiberbűnözőknek is. „Elemzésünk azt mutatja, hogy a vakhít az internettől izolált hálózati technológiák felé manapság már elavult. A kritikus infrastruktúrák elleni támadások számának növekedése azt jelzi, hogy az ICS hálózatokat megfelelően kell védeni mind a belülről – mind a

kívülről érkező rosszindulatú programoktól. Azt is fontos megjegyezni, hogy megfigyeléseink szerint a támadások szinte mindig a leggyengébb láncszemnél kezdődnek, ami nem más, mint az ember.” – mondta *Evgeny Goncharov*, a Kaspersky Lab „Critical Infrastructure Defense” részleg vezetője.

Forrás: <https://sg.hu/cikkek/it-tech/124559/csak-elavult-vakhit-az-internet-nelkuli-szamitogepek-biztonsaga>

Válogatta: Berke Barnabásné

Eltérően kezelik az intézmények a digitális dokumentumokat

Olyan szemléletre van szükség a hazai digitális iratkezelésben, amely a közös örökség megőrzése iránti felelősségben, világos szereposztással tudja az intézményeket elhelyezni. Erről *Pröhle Gergely* beszélt szerdán a digitálisan létrejött kéziratok kezeléséről szóló konferencián.

A digitális dokumentumok használatával kapcsolatban az intézményeknek közös álláspontra kell jutniuk, egyértelműbb pozíciót megfogalmazniuk azok felé, akik a forrást biztosítják – hangsúlyozta a *Petőfi Irodalmi Múzeum* főigazgatója az intézményben szervezett kétnapos rendezvényen mondott köszöntőjében. *Pröhle Gergely* felvetette annak kérdését, hogyan lehet a napjainkban keletkező elektronikus dokumentumokat filozófiatörténeti szempontból összehangolni a korábbi, papíralapú kezeléssel. Példaként kitért arra, hogy a *Digitális Irodalmi Akadémia* az irodalmi élet egyedülálló kezdeményezése, amely növeli a hozzáférhetőséget és a szöveggondozás más minőségét jelenti, mint a korábbi nyomtatott kiadói változatok, és ezzel hozzáadott értéket ad.

„Az *Arany János*-évforduló kapcsán a hazai bölcsészeti műhelyek, intézmények több százmillió forintos támogatást kapnak, ami által az arany életmű mentén is jobban strukturálható az együttműködés, a szereposztás a különböző digitalizációval foglalkozó magyar intézmények között” – jegyezte meg a PIM vezetője.

Palkó Gábor, a PIM tudományos titkára, a *DigiPhil* projekt vezetője azt mondta: a digitálisan létrejött (born digital) dokumentumok múzeumi kezelésének problémája a kortárs archívumi gyakorlatok egyik legizgalmasabb, ugyanakkor legégetőbb kérdése. A beérkező hagyatékokban egyre több digitális hordozó található, de ezek állományvédelmére, archiválására és kutathatóvá tételére Magyarországon még nincsenek széles körben elfogadott múzeumi, könyvtári munkamenetek. Fontosnak nevezte a kérdésben a nemzetközi tapasztalatok megismerését, amelyre a konferencia csütörtöki angol nyelvű workshop részén lesz

lehetőség amerikai és német szakemberek részvételével. A program zárásaként videokonferenciát rendeznek *Matthew G. Kirschenbaum*, a *University of Maryland* professzorának részvételével.

Kenyeres István, a fővárosi levéltár főigazgatója kiemelte, hogy az e-levéltári rendszer jogszabályi háttere, egy Emmi-rendelet tavaly novemberben megszületett, ez alapján meghatározták, az iratkezelőknek milyen módon kell átadniuk az elektronikus iratokat a levéltáraknak. Erre azért is szükség volt, mert a levéltári törvény nem tesz különbséget papír- és elektronikus alapú irat között. „Jelentős informatikai fejlesztést, új technológiákat és módszereket hozott Magyarországon a 2009-ben indult és 2013-ban zárult elektronikus levéltárprojekt, amelynek során a levéltári informatika mint kvázi önálló tudományág is kialakult. Az e-levéltárprojektnek a *Magyar Nemzeti Levéltár*, a *Budapest Főváros Levéltára* és a *Nemzeti Infokommunikációs Zrt.* volt a kedvezményezettje” – idézte fel *Kenyeres István*.

A támogatási összeg 2,9 milliárd forint volt, a cél a papír- és elektronikus alapú iratok egységes nyilvántartásának megoldása, a digitális állományok hosszú távú megőrzése, használhatósága volt. A főigazgató szólt arról, hogy a digitálisan létrejött kéziratok archiválása az amerikai eredetű open archival information system alapján történik, a levéltár átveszi az iratkezelőtől az iratot, majd elvégzi a rendszerezést, besorolást, archiválást. „A kutató kérése szerint is össze lehet állítani állományokat a rendszer szerint, figyelembe véve a hozzáférési jogosultságokat” – tette hozzá *Kenyeres István*.

Mint elhangzott, először elektronikus iktatóállományok jöttek létre Magyarországon, a legkorábbiak még a nyolcvanas évek közepén, az akkori rendszer szerint a dokumentumokat még ki kellett nyomtatni az iktatáshoz. Később különböző magániratok, hang- és képfelvételek jöttek létre a különböző intézményeknél, önkormányzatoknál.

Forrás: <https://sg.hu/cikkek/it-tech/124542/eltero-en-kezelik-az-intezmenyek-a-digitalis-dokumentumokat>

Válogatta: Berke Barnabásné

A következő szám tartalmából:

Kiszl Péter: **Könyvtárak a vállalkozókért – nemzetközi impressziók**

Dér Ádám – Lencsés Ákos: **Az EISZ Nemzeti Program szerepe a könyvtárak külföldi szakirodalommal való ellátásában**

Németh Márton: **Nemzeti nyelvű könyvtári e-könyvszolgáltatási keretrendszerek: skandináv esettanulmányok itthoni tanulságokkal**